

**УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАНЬ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

УДК 351.851(477)

ЧИЖ БОГДАН ІГОРОВИЧ

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право.

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Чиж Б.І. Публічне адміністрування професійної освіти в Україні. –
Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю «12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Університет сучасних знань; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2023.

У дисертації здійснено комплексне та системне дослідження публічного адміністрування професійної освіти в Україні.

Визначено, що освіта – це систематизований та цілеспрямований порядок діяльності навчальних закладів і освітніх установ, що використовують штат педагогічних фахівців, направлений на загальне окультурювання людини, з метою виховання високорозвинутого та прогресивного суспільства. Основними ознаками «освіти» є: цілеспрямована діяльність; система наукових знань, умінь і навичок; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства; результат цілеспрямовано організованого інформаційного окультурення людини; система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ; особливий процес; освоєння культурного досвіду. Також, дослідження генезису становлення та розвитку освіти в Україні дало можливість виокремити наступні періоди: 1. «Київського князівства», він бере початок з IX- XII ст.ст.; 2. «Доба козаччини», починався у XII ст., а закінчувався у XVII ст.; 3. «Українського визвольного руху», який починався з XVII ст. і закінчувався на початку XX ст.; 4. «Радянський» починався у 20х роках XX ст., а закінчувався наприкінці XX ст.; «Просвітницький» період почався 90х роках XX ст. та триває досі.

Зазначено, що професійна (професійно-технічна) освіта - це комплекс педагогічних та організаційних заходів, передбачених нормативно-правовими актами, що застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти, спрямованих на забезпечення суб'єктами освітніх послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі

професійної діяльності, розвитку компетентності та професіоналізму, вихованню загальної і професійної культури. Відповідно професійна освіта та професійно-технічна освіта є родо-видовими поняттями. Де остання є видом професійної освіти. Ознаками професійної освіти є: вид освітянської діяльності; практично-професійна спрямованість; послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності; нормативно-правова урегульованість; комплекс педагогічних та організаційних заходів; застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти: розвиток компетентності та професіоналізму; виховання загальної і професійної культури.

Відзначено, що дуальна освіта – це формат навчання, змістом якого є поєднання підготовки студентів у навчальному закладі та на виробництві, закріплюючи отримані знання та опановуючи практичні навички, з метою набуття певної кваліфікації. Доведена необхідність затвердити Положення про правила оформлення договорів між роботодавцями та закладами освіти щодо підготовки якісних фахівців за дуальною формою.

Аргументовано, що державна політика – це основа програми щодо визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому. Освітня державна політика – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення.

Відзначено, що нормативно-правове регулювання професійної освіти – це система норм права різної юридичної сили, які урегульовують суспільні відносини, що виникають з приводу функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках.

Стверджується, що публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні - це система суб'єктів, які наділені власними чи делегованими повноваженнями в сфері професійної освіти, з метою її реформування та підвищення престижності, врахування потреб ринку праці в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців.

Доведено, що сучасна модель управління в сфері професійної освіти повинна враховувати наступні особливості: 1) інтеграцію з ринком праці та вимогами роботодавців в кваліфікації та професійних якостях фахівців; 2) сприяти впровадженню дуальної форми професійної освіти; 3) особливості економічного розвитку кожного адміністративно-територіального регіону та їх потреби в певних категоріях фахівців; 4) принцип «паритетного» управління, тобто перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою; 5) розширення можливостей доступу та програм заохочення здобувачів до соціального розвитку шляхом здобування професійних знань, умінь та навичок, підвищення престижності професійної освіти; 6) сприяння в розширенні автономії закладів професійної освіти; 7) запровадити децентралізовану модель управління професійною освітою, що передбачає значне обмеження функцій центральних органів виконавчої влади, а також чітке визначенням базових цілей загальної та професійної освіти та напрямів її розвитку.

Визначено, що значення державного-приватного партнерства в межах публічного адміністрування професійної освіти в Україні полягає в наступному: 1) зменшується економічне та матеріально-технічне навантаження на професійно-технічні заклади; 2) внесення нормативних пропозицій щодо сфери професійно-технічної освіти; 3) участь в розробленні державного стандарту професійної освіти, кваліфікаційних характеристик, методичних матеріалів; 4) надання баз практики, впровадження в освітній процес інноваційної техніки та європейських підходів до навчання; 5) допомога в розвитку інклюзивного середовища та подальше

працевлаштування осіб з обмеженими можливостями; 6) імплементація міжнародних практик в професійному навчанні, залучення висококваліфікованих спеціалістів; 7) модернізація бази професійно-технічного навчання за рахунок залучення приватного сектору; 8) оновлення методично-програмного забезпечення закладів професійно-технічного навчання.

Державно-приватне партнерство в сфері професійної освіти – це договірна форма взаємодії між закладами професійно-технічної освіти та приватним сектором з метою диверсифікації джерел фінансування освіти, впровадження інновацій у систему управління закладом та здійсненні навчального процесу, покращення якості освітніх послуг та матеріально-технічної бази, підвищення якісних показників здобувачів професійної освіти тощо.

При вивченні міжнародного досвіду публічного адміністрування професійної освіти слід відзначити, що країни Європейського Союзу єдині в своєму векторі на здійснення професійної освіти на засадах болонського процесу, з дотриманням принципів Копенгагенської конвенції. Уряди США, країн Європейського Союзу, Канада віддають перевагу дуальній формі професійного навчання та професійної перепідготовки. В Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Нідерландах, Данії перевага надається дуальній формі навчання. Викладачі професійного навчання в даних країнах поділені на дві категорії: викладачі основних предметів та викладачі спеціальних предметів. При визначенні професійної кваліфікації викладача перевага надається не наявності наукового ступеня та публікаціям, а професійному досвіду та рівню фахової кваліфікації. Окрім цього, педагогічні працівники повинні постійно підвищувати рівень своїх професійних знань, умінь та навичок на виробництві. Також варто акцентувати увагу на густоті професійно-технічних навчальних закладах та спеціалізації підготовки фахівців залежно від особливостей адміністративно-територіального поділу (землі, воєводства, муніципалітети). У Франції управління професійно-технічними навчальними

зкладами відбувається за принципом децентралізації. У Данії функціонують так звані «виробничі школи», де здобувачі професійної освіти мають можливість вже будучи фахівцем отримати вибіркові додаткові професійні знання, вміння та навички за обраним переліком. Цікавим є досвід Нідерландів, де діє Центральний реєстр професійних курсів.

Ефективність публічного адміністрування професійної освіти – це якісно-кількісні показники публічного адміністрування професійної освіти, що націлені на визначення результатів, що дають можливість оцінити впровадження європейських стандартів та досягнення якісних показників в системі професійної освіти.

Ключові слова: освіта, професійно-технічна освіта, дуальна освіта, здобувач освіти, публічного адміністрування професійної освіти.

ABSTRACT

Chyzh B.I. Public administration of professional education in Ukraine. –
Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences in the specialty "12.00.07 - administrative law and process; finance law; information law". – University of modern knowledge; Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, Kyiv, 2023.

In the dissertation, a comprehensive and systematic study of the public administration of professional education in Ukraine was carried out.

It was determined that education is a systematized and purposeful order of activity of educational institutions and educational institutions using a staff of pedagogical specialists, aimed at the general enculturation of a person, with the aim of educating a highly developed and progressive society. The main features of "education" are: purposeful activity; system of scientific knowledge, abilities and skills; a social institution that affects the state of consciousness of society; the result of a purposefully organized information culture of a person; a system of various educational institutions and educational institutions; special process; mastering cultural experience. Also, the study of the genesis of the formation and development of education in Ukraine made it possible to single out the following periods: 1. "Kyiv Principality", it originates from the 9th-12th centuries; 2. "Cossack Age" began in the 12th century and ended in the 17th century; 3. "Ukrainian Liberation Movement", which began in the 17th century. and ended at the beginning of the 20th century; 4. "Soviet" began in the 20s of the 20th century and ended at the turn of the 20th century; The "enlightenment" period began in the 90s of the 20th century. and continues to this day.

It is noted that professional (vocational and technical) education is a complex of pedagogical and organizational measures provided for by regulatory and legal acts, applied by public administration bodies and their special educational institutions, aimed at providing subjects of educational services with the acquisition of knowledge, abilities and skills in chosen field of professional activity,

development of competence and professionalism, education of general and professional culture. Accordingly, professional education and vocational and technical education are generic concepts. Where the latter is a type of professional education. Signs of professional education are: type of educational activity; practical and professional orientation; services for obtaining knowledge, abilities and skills in the chosen field of professional activity; regulatory and legal settlement; a complex of pedagogical and organizational measures; applied by public administration bodies and their special educational institutions: development of competence and professionalism; education of general and professional culture.

It was noted that dual education is a training format, the content of which is a combination of training students in an educational institution and in production, consolidating the acquired knowledge and mastering practical skills, with the aim of acquiring a certain qualification. The need to approve the Regulation on the rules for drawing up contracts between employers and educational institutions regarding the training of high-quality specialists in a dual form has been proven.

It is argued that the state policy is the basis of the program for determining the vital activities of society, aimed at the progressive development of spheres and branches of public administration, aimed at the progressive development of the state and society as a whole. State educational policy is a structural part of the general state policy, which defines the purpose, tasks, objectives, directions of activity of the public administration in the field of education, aimed at the development of education with the aim of improving literacy and culture of the population.

It is noted that the normative legal regulation of professional education is a system of legal norms of different legal force that regulate social relations arising from the functioning and development of the system of professional (vocational and technical) education, creating conditions for the professional self-realization of an individual and ensuring the needs of society and state in skilled workers.

It is asserted that the public administration as a subject of public administration of vocational education in Ukraine is a system of subjects that have their own or delegated powers in the field of vocational education, with the aim of reforming it

and increasing its prestige, taking into account the needs of the labor market in training, retraining and promotion qualifications of specialists.

It has been proven that the modern management model in the field of professional education should take into account the following features: 1) integration with the labor market and the requirements of employers in the qualifications and professional qualities of specialists; 2) promote the introduction of a dual form of professional education; 3) peculiarities of the economic development of each administrative-territorial region and their needs in certain categories of specialists; 4) the principle of "parity" management, i.e. redistribution of functions and powers between central and local education management bodies; 5) expansion of access opportunities and programs to encourage students to social development by acquiring professional knowledge, abilities and skills, increasing the prestige of professional education; 6) assistance in expanding the autonomy of vocational education institutions; 7) introduce a decentralized model of management of professional education, which involves a significant limitation of the functions of central executive bodies, as well as a clear definition of the basic goals of general and professional education and directions of its development.

It was determined that the importance of public-private partnership within the framework of public administration of vocational education in Ukraine is as follows: 1) the economic and material and technical burden on vocational and technical institutions is reduced; 2) introduction of regulatory proposals in the field of professional and technical education; 3) participation in the development of the state standard of professional education, qualification characteristics, methodical materials; 4) provision of practice bases, implementation of innovative technology and European approaches to learning in the educational process; 5) assistance in the development of an inclusive environment and further employment of persons with disabilities; 6) implementation of international practices in professional training, involvement of highly qualified specialists; 7) modernization of the base of professional and technical training due to the involvement of the private sector; 8) update of methodological and software of vocational training institutions.

Public-private partnership in the field of professional education is a contractual form of interaction between vocational and technical education institutions and the private sector with the aim of diversifying the sources of education financing, introducing innovations into the management system of the institution and the implementation of the educational process, improving the quality of educational services and the material and technical base, increasing the quality indicators of vocational education recipients, etc.

When studying the international experience of public administration of professional education, it should be noted that the countries of the European Union are united in their vector for the implementation of professional education based on the principles of the Bologna process, in compliance with the principles of the Copenhagen Convention. The governments of the USA, the countries of the European Union, and Canada prefer a dual form of professional training and professional retraining. In Germany, France, Great Britain, Italy, the Netherlands, Denmark, preference is given to the dual form of education. Vocational training teachers in these countries are divided into two categories: teachers of basic subjects and teachers of special subjects. When determining the professional qualifications of a teacher, preference is given not to the presence of a scientific degree and publications, but to professional experience and the level of professional qualifications. In addition, teaching staff must constantly improve the level of their professional knowledge, abilities and skills at work. It is also worth emphasizing the density of vocational and technical educational institutions and the specialization of specialist training depending on the features of the administrative-territorial division (land, province, municipality). In France, the management of vocational and technical educational institutions is based on the principle of decentralization. In Denmark, there are so-called "production schools", where vocational education students have the opportunity to obtain selective additional professional knowledge, skills and abilities according to the selected list, even as a specialist. The experience of the Netherlands, where the Central Register of Professional Courses operates, is interesting.

The effectiveness of the public administration of vocational education is a qualitative and quantitative indicator of the public administration of vocational education aimed at determining the results that make it possible to evaluate the implementation of European standards and the achievement of quality indicators in the system of vocational education.

Key words: education, professional and technical education, dual education, education seeker, public administration of professional education.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Чиж Б.І. Перспективи державного-приватного партнерства в сфері професійно-технічної освіти. *Наукові записки*. серія: право. Випуск 10. 2021. С.102-106. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/en/586-general-information/naukovi-chasopysy-tdpu/naukovi-chasopysy-pravo/publikatsii/14108-perspektyvy-derzhavno-pryvatnoho-partnerstva-v-sferi-profesiyno-tekhnichnoyi-osvity>
2. Чиж Б.І. Поняття та особливості професійної освіти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №9. С. 389-391. URL:http://www.lsej.org.ua/9_2021/100.pdf
3. Чиж Б.І. Особливості дуальної форми професійної освіти. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2021. №3. С.180-184. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2021/34.pdf
4. Чиж Б.І. Державна політика щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні. *Правові новели*. 2021. №15. С. 167-173. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/15_2021/23.pdf
5. Чиж Б.І. Міжнародний досвід публічного адміністрування професійної освіти. *Наукові записки*. серія: право. Випуск 12. 2022. С.222-225. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/issue/view/5>

Стаття у зарубіжному науковому виданні:

6. Чиж Б.І. Генезис становлення та розвитку професійної освіти. *European Reforms Bulletin*. 2018. № 4. С. 57-63. URL: http://aord.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/European-Reforms-Bulletin_4_2018.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Чиж Б.І. Поняття та особливості освіти в Україні. *Розвиток правової системи України в умовах сьогодення* : міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 1–2 травня 2020 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С.97-102.

8. Чиж Б.І. Особливості видів освіти та місце в ній професійно-технічної освіти. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 вересня 2020 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С.95-99.

9. Чиж Б.І. Поняття державно-приватного партнерства. *Актуальні проблеми національного законодавства*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 15 квітня 2021 року. Частина 1. Кропивницький, 2021. С.13-16.

10. Чиж Б.І. Роль та значення державного-приватного партнерства в сфері професійно-технічної освіти. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 9–10 квітня 2021 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С.82-87.

11. Чиж Б.І. Поняття ефективності публічного адміністрування професійної освіти в Україні. *Людина і закон: публічно-правовий вимір*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 1–2 жовтня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С.54-60.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	23
1.1. Місце професійної освіти в системі освіти України	23
1.2. Поняття та особливості професійної освіти	44
1.3. Дуальна форма професійної освіти	57
1.4. Державна політика щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні	72
Висновки до розділу 1	85
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	90
2.1. Нормативно-правові акти публічного адміністрування професійної освіти в Україні	90
2.2. Публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні	119
2.3. Значення державного-приватного партнерства в межах публічного адміністрування професійної освіти в Україні	140
Висновки до розділу 2	152
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	156
3.1. Міжнародний досвід публічного адміністрування професійної освіти	156
3.2. Ефективність публічного адміністрування професійної освіти в Україні	174
Висновки до розділу 3	185
ВИСНОВКИ	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	192
ДОДАТКИ	212

ВСТУП

Сучасні тенденції розвитку України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави ставлять перед нею завдання реформування усіх сфер на напрямів діяльності, вирішення яких дозволить стати членом Європейського Союзу. Серед таких завдань – удосконалення підготовки кваліфікованих працівників робітничих професій для різних сфер та видів діяльності. Саме тому негайного реформування та, відповідно, впровадження нових моделей розвитку на підставі інформаційних і телекомунікаційних технологій потребує професійна освіта. Основними завданнями професійної освіти є: підготовка висококваліфікованих спеціалістів відповідних професій, формування у здобувачів професійних знань, умінь та навичок, своєчасне реагування на виклики та потреби ринку праці і запити роботодавців, професійне виконання завдань, які виникають під час здійснення професійної діяльності. На жаль, останнім часом в Україні відчувався занепад професійної освіти. Причинами такої ситуації стали як об'єктивні демографічні зміни, так і суб'єктивні, а саме: деформації на ринку освітніх послуг (спрямованість на здобуття вищої освіти), неузгодженість державного замовлення фахівців відповідних професій і потреб регіонального ринку праці¹.

Усе зазначене зумовлює потребу переформатування професійної освіти у напрямку демократизації, підвищення фундаментальності, використання найновіших технологій навчання, забезпечення взаємозв'язку ринку освітніх послуг із ринком праці, інтеграції різних форм і систем навчання, впровадження нової моделі державно-громадського управління, створення інституцій з незалежного оцінювання якості підготовки випускників професійних закладів освіти та створення центрів якості професійно-технічної

1. Освіта в Україні: виклики та перспективи інформаційно-аналітичний збірник. Інститут освітньої аналітики. Державна наукова установа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>

освіти. Усі зміни мають бути спрямовані на те, щоб професійна освіта надавала випускникові закладу освіти як теоретичні знання, так і практичні уміння та навички.

Названі та інші чинники засвідчують потребу формування нових якісних механізмів публічного адміністрування професійної освіти. Окремої уваги потребує законодавче врегулювання професійно-технічної освіти в умовах динамічних соціально-економічних змін. А тому актуальним залишається питання удосконалення сучасної законодавчої бази, якою урегульовано відносини у сфері професійно-технічної освіти з метою адаптувати існуючі нормативно-правові акти до норм та стандартів Європейського Союзу у цій сфері.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці вчених-адміністративістів: А. Б. Авер'янова, В. М. Бевзенка, А.І. Берлача, Ю. П. Битяка, В. В. Галулька, П. В. Діхтієвського, Ю. В. Желіховської, Р. А. Калюжного, Л. О. Кожури, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, Т. О. Мацелик, С. О. Мосьондза, А. В. Омельченка, І.Д. Пастуха, В. Г. Чорної. Під час дослідження було використано роботи, присвячені дослідженню професійної освіти, зокрема: Н. В. Абашкіна, С. Ф. Артюх, С. Я. Батишева, А. П. Беляєва, Г. Є. Гребенюк, А.В. Гуржій, Г. С. Гуторова, В.І. Думченко, Н. М. Кримова, Н. Г. Ничкало, О. М. Новікова, О.П. Цимбала та ін.

Однак, попри значну кількість досліджень, теоретичні та практичні питання публічного адміністрування професійної освіти в Україні у сучасній доктрині адміністративного права не отримали комплексного наукового аналізу, а тому є такими, які потребують подальшого наукового розроблення.

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 400 здобувачів професійно-технічної освіти та 320 роботодавців; статистична інформація щодо надання професійно-технічної освіти з 2019 по 2022 рр.

Нормативно-правову основу дослідження склали загальні та спеціальні нормативні джерела: Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні

нормативно-правові акти, проекти нормативних актів, що регулюють особливості здобування професійної освіти в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року», затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р.; Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р.; Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1077; Постанови Кабінету Міністрів України «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році» від 07 липня 2022 р. № 769. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Університету сучасних знань (протокол № 4 від 26 травня 2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу законодавства України, практики його реалізації та узагальнення основних положень праць науковців визначити поняття та особливості публічного адміністрування професійної освіти в Україні, а також запропонувати шляхи його удосконалення.

Відповідно до мети дослідження було вирішено такі *завдання*:

- визначити місце професійної освіти у системі освіти України;
- розкрити поняття та особливості професійної освіти;
- встановити особливості дуальної форми професійної освіти;
- розглянути зміст та основні напрями державної політики щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні;
- розкрити зміст нормативно-правових актів, які регулюють питання публічного адміністрування професійної освіти в Україні;

- визначити повноваження та компетенцію публічної адміністрації як суб'єкта публічного адміністрування професійної освіти в Україні;
- з'ясувати значення державного-приватного партнерства для публічного адміністрування професійної освіти в Україні;
- проаналізувати міжнародний досвід публічного адміністрування професійної освіти;
- визначити ефективність публічного адміністрування професійної освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері професійної (професійно-технічної) освіти.

Предметом дослідження є публічне адміністрування професійної освіти в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є використання загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Використання їх у єдності та логічній послідовності дозволило глибоко та ґрунтовно дослідити особливості професійної освіти в Україні. Використання логіко-семантичного методу (підрозділи 1.2–1.4, розділ 2) дало можливість визначити поняття «професійна освіта», «дуальна форма професійної освіти», «державна політика щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні», «нормативно-правові акти у сфері публічного адміністрування професійної освіти в Україні», «публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні». Порівняльно-правовий метод (підрозділи 1.3, 1.4, 2.1, 2.2) покладено в основу: виокремлення перспектив розвитку дуальної форма професійної освіти; визначення засад державної політики щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні; розкриття змісту нормативно-правових актів публічного адміністрування професійної освіти в Україні; розкриття повноважень та компетенції публічної адміністрації як суб'єкта публічного адміністрування професійної освіти в Україні. Методи класифікації, групування, системно-структурний, системно-функціональний (підрозділ 1.2-2.2, розділ 3) дозволили: дослідити основні

проблеми, які не сприяють розвитку професійної освіти; класифікувати нормативно-правові акти, які урегульовують відносини у сфері професійної освіти; внести пропозиції щодо удосконалення засад державної політики в сфері професійної освіти та запропонувати шляхи підвищення ефективності професійної освіти в Україні. Метод статистичного аналізу (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3, розділ 3) було використано під час роботи з офіційними статистичними матеріалами Міністерства освіти і науки України. Використання індуктивного методу (підрозділ 2.1) дозволило підтвердити висновок про необхідність удосконалення законодавства, що регулює відносини у сфері професійної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень у вітчизняній адміністративно-правовій науці, в якому визначено сутність публічного адміністрування професійної освіти в Україні, обґрунтовано висновки, розроблено та сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавства у цій сфері та реформування і розвитку професійної освіти. Наукова новизна одержаних результатів конкретизується у таких основних положеннях та висновках:

у перше:

визначено поняття нормативно-правове регулювання професійної освіти – це система норм права різної юридичної сили, які урегульовують суспільні відносини, що виникають з приводу функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках; державно-приватне партнерство у сфері професійної освіти – це договірна форма взаємодії між закладами професійно-технічної освіти та приватними партнерами з метою диверсифікації джерел фінансування освіти, впровадження інновацій у систему управління закладом та здійснення навчального процесу, покращення якості освітніх послуг і матеріально-технічної бази, підвищення якісних показників здобувачів

професійної освіти тощо; ефективність публічного адміністрування професійної освіти – це якісно-кількісні показники публічного адміністрування професійної освіти, що забезпечують визначення результатів, і дають можливість оцінити впровадження європейських стандартів та досягнення якісних показників у системі професійної освіти;

обґрунтовано доцільність розроблення та прийняття Положення про правила оформлення договорів між роботодавцями та закладами професійної освіти щодо підготовки якісних фахівців за дуальною формою;

запропоновано запровадити сучасну модель управління у сфері професійної освіти, яка повинна поєднувати наступні особливості: 1) інтеграцію з ринком праці та вимогами роботодавців у кваліфікації та професійних якостях фахівців; 2) сприяти подальшому впровадженню дуальної форми професійної освіти; 3) враховувати особливості економічного розвитку кожного адміністративно-територіального регіону та їх потреби в певних категоріях фахівців; 4) здійснюватися за принципом «паритетного» управління; 5) розширювати можливості доступу та програм заохочення здобувачів до соціального розвитку шляхом здобування професійних знань, умінь та навичок, підвищення престижності професійної освіти; 6) сприяти розширенню автономії закладів професійної освіти; 7) запроваджувати децентралізовані моделі управління професійною освітою, що передбачає значне обмеження функцій центральних органів виконавчої влади, а також чітке визначення базових цілей загальної та професійної освіти і напрямів її розвитку;

доведено необхідність розвитку проектів підготовки, перепідготовки та працевлаштування фахівців у рамках державно-приватного партнерства;

сформульовано обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін та доповнень до нормативних актів України, а саме: «Про професійну (професійно-технічну) освіту»; «Про запобігання корупції»; «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти

«Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року;

удосконалено:

поняття «професійна освіта» - це комплекс педагогічних та організаційних заходів, передбачених нормативно-правовими актами, що застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти, спрямованих на забезпечення суб'єктами освітніх послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності, розвитку компетентності та професіоналізму, вихованню загальної і професійної культури; «нормативно-правовий акт» – це офіційний правовий акт, виданий уповноваженим суб'єктом, норми якого урегульовують відповідні суспільні відносини, є обов'язковим для виконання після набуття ним чинності та забезпечується засобами примусу; «державна політика» – це основа програми щодо визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому; «освітня державна політика» – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення;

характеристику поняття «освіта» - як систематизований та цілеспрямований порядок діяльності навчальних закладів і освітніх установ, що використовують штат педагогічних працівників для надання освітніх послуг з метою навчання та виховання здобувачів освіти;

підходи до визначення дуальної освіти як особливого формату навчання, змістом якого є поєднання підготовки здобувачів освіти у навчальному закладі та на виробництві, закріплюючи отримані знання та опановуючи практичні навички, з метою набуття певної кваліфікації;

систему принципів професійної освіти, до якої віднесено: 1) доступність; 2) безоплатність; 3) рівноправність; 4) професійна інтегрованість; 5) компетентність; 6) професійність;

дістали подальшого розвитку:

система ознак поняття «освіта»: цілеспрямована діяльність; система наукових знань, умінь і навичок; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства; результат цілеспрямовано організованого інформаційного окультурення людини; система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ; особливий процес; освоєння культурного досвіду та «професійна освіта»: вид освітянської діяльності; практично-професійна спрямованість; послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності; нормативно-правова урегульованість; комплекс педагогічних та організаційних заходів; застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти;

твердження про те, що професійна освіта та професійно-технічна освіта є родо-видовими поняттями, а остання є видом професійної освіти;

пропозиції щодо усунення недоліків із запровадження дуальної освіти: необхідно затвердити Положення про правила оформлення договорів між роботодавцями та закладами освіти щодо підготовки якісних фахівців за дуальною формою; на період навчання за дуальною формою освіти дозволяється тимчасове (до трьох місяців) зарахування здобувача на посаду такого кваліфікаційного рівня, якій він здобуває при обов'язковому закріпленні наставника на цей період. З можливістю отримання заробітної плати в межах посадового окладу»; пропонується в закон України «Про професійно-технічну освіту» додати норму, в якій передбачити «обов'язковість відпрацювання на виробництві здобувача на протязі трьох років, за освіту якого оплачено роботодавцем»;

пропозиції навчально-методичного характеру щодо обов'язкової та варіативної складової навчального процесу при підготовці фахівців професійної освіти та впровадженні виробничих шкіл;

практичні рекомендації щодо розширення бази проєктів державно-приватного партнерства із підготовки, перепідготовки та підвищення

кваліфікації фахівців, а також удосконалення матеріально-технічного та виробничого забезпечення закладів професійно-технічного навчання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертаційному дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані у:

практичній діяльності – для удосконалення публічного адміністрування професійної освіти в Україні;

навчальному процесі – під час проведення занять з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність».

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на всеукраїнській та міжнародних науково-практичних конференціях: «Розвиток правової системи України в умовах сьогодення» (м. Харків, 1–2 травня 2020 р.); «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 25–26 вересня 2020 р.); «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 15 квітня 2021 р.); «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 9–10 квітня 2021 р.); «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (м. Дніпро, 1–2 жовтня 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 11 наукових публікаціях, з них: шість статей: п'ять – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у науковому періодичному виданні іноземної держави (Королівство Люксембург); п'ять тез виступів на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена її метою, завданнями, об'єктом і предметом, а також логікою розкриття теми дослідження, викладанням його результатів. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків (до кожного розділу та загалом до дисертації), додатків та списку використаних джерел (189 найменувань на 20 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 214 сторінки, з них основного тексту – 178 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Місце професійної освіти в системі освіти України

Освіта є фундаментальним компонентом духовного життя суспільства, направлена на поширення знань, умінь та навичок. Вона направлена на формування суспільних інститутів, що комплексно виховують молодь та доросле покоління, починаючи з дитинства у дитячих дошкільних установах, потім у різного рівня освітніх установах, закінчуючи вищими навчальними закладами. Сьогодні час вимагає освіченості від суспільства, яке повинно відбуватися на протязі майже всього життя людини, так як випадаючи з цифрової сфери, що постійно впроваджується в навколишнє середовище, інших прогресивних тенденцій суб'єкт втрачає спілкування з оточенням.

У статті 53 Конституції України зазначено, що «держава забезпечує доступність і безплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання»[116]. Разом з тим, не зрозумілим є те, що вкладається державою в поняття «освіта», чи це «процес отримання знань», чи «система освітніх закладів», розглянемо даний термін на теоретичному рівні.

Почнемо з класиків наукової думки. Так, В.О. Сухомлинський стверджував, що освіта людини - це не тільки її знання, але й уся багатогранність її людського образу[1]. Поряд з цим, автор зазначав, що право на освіту перетворилося нині в право кожної людської особистості на гармонійний всебічний розвиток[2].

Український психолог академік Г.С. Костюк стверджував, що готовність до життя не вичерпується набутою в школі певною сумою знань, умінь і навичок, вона включає прагнення і бажання вчитися далі, певний ступінь розвитку фізичних і розумових сил особистості, її здібностей, моральних та

інших якостей. Система навчання й освіти в нашій країні ставить своїм завданням забезпечувати цей розвиток, сприяти формуванню освічених і всебічно розвинутих членів ... суспільства [3].

В.С. Лєдньов стверджує, що освіта являє собою триєдиний процес, що характеризується такими сторонами, як засвоєння досвіду, виховання якостей поведінки, фізичний і розумовий розвиток, в той же час цей термін охоплює собою, на думку вченого, процес засвоєння досвіду, виховання та розвитку, що запрограмований з урахуванням генетичної програми та відповідно до обсягу передачі культури, які визначаються потребами суспільства [4]

Американський вчений Н. Смелзер визначає освіту як інституалізовані процес, на основі якого суспільство передає цінності, вміння та знання від однієї людини, групи, спільноти іншим. Завдання будь-якої освіти полягає в тому, щоб індивід у процесі оволодіння сукупністю систематизованих знань і пов'язаних з ними навичок і вмінь долучився до набору культурних цінностей, домінуючому в даному суспільстві[5].

А.В. Петровський вважає, що освіта кваліфікується дуже загально як суспільне явище та як педагогічний процес [6].

Б.Т. Ліхачев зазначав, що освіта – це сума знань, умінь і навичок, які в основному відповідають сучасному стану наукового знання, переробленого в загальні основи наук, суспільних відносин, виробництва[7, с. 67].

В педагогіці висувуються думки, що «освіта» це: 1) загальнолюдська цінність, цінність розвивається людини і суспільства; 2) процес навчання і виховання людини - припускає протяжність в часі, різницю між вихідним і кінцевим станами учасників цього процесу; технологічність, що забезпечує зміни, перетворення; 3) результат процесу навчання і виховання. Освіта трактують як процес і результат засвоєння людиною досвіду поколінь у вигляді системи знань, умінь, навичок, відносин. Освіта як результат свідчить про закінчення навчального закладу та посвідченні цього факту сертифікатом; 4) система, що має певну структуру та ієрархію її елементів у вигляді наукових та навчальних закладів різного типу [5].

За визначенням Д.Б. Ельконіна – це діяльність із самозміни. Продуктом навчальної діяльності є зміни, які відбувалися в самому суб'єкті [8 с. 130].

І.Я. Лернер, М.Н. Скаткін під змістом освіти розуміли педагогічно адаптовану систему знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і емоційно-вольового відношення, засвоєння якого покликано забезпечити формування всебічно розвиненої особистості, підготовленої до відтворення (збереження) і розвитку матеріальної і духовної культури суспільства[9].

Не можемо погодитися В.Г. Валєєвим, який стверджував, що освіта як результат (як мета) може розумітися: 1) як результат для людства у цілому, 2) як результат для окремого суспільства (держави), 3) як результат для окремої людини[10, с. 8]. На наш погляд, не можна ототожнювати мету діяльності, що приводить до результату зі змістом самого поняття.

Міжнародні правові документи також мають концептуальне розуміння поняття «освіта». У Міжнародній стандартній класифікації освіти, схваленій ЮНЕСКО у 1997 році під терміном «освіта» розуміється будь-яка цілеспрямована та систематична діяльність, що переслідує мету задоволення навчальних потреб, а також організована комунікація, яка має наступність та переслідує мету навчання [11].

На наш погляд, розглядаючи зміст поняття освіти, треба погодитися з твердженням В.І. Лугового, про те що всі освітні явища мають головну системну якість бути надбіологічно виробленим способом цілеспрямованого, організовано-упорядкованого інформаційного окультурнення індивідів з метою забезпечення соціально-культурного життя. Відповідно, освіта є процесом і результатом цілеспрямованого формування культури людини [12, с. 10]. Причому в цьому аспекті йдеться не тільки про культуру окремої людини, а про культуру суб'єкта діяльності взагалі, яким можуть бути і людська персона, і соціальна група, і все планетарне людство. Відповідно, можна говорити про освіту конкретної людини, тієї чи іншої (національної, етнічної, класової, професійної, релігійної і т. ін.) групи людей, локального, регіонального чи глобального людського суспільства. Освіта суб'єкта

здійснюється через навчання. В той же час необхідно зауважити, що навчання як зажиттєве набуття індивідуального та колективізованого життєвого досвіду, як вироблення умовних рефлексів властиве багатьом живим організмам і не може відобразити особливості культурного способу збереження та передачі досвіду у людському суспільстві. Тому навчання як будь-яке позагенетичне постнатальне набуття досвідченості, з одного боку, ширше ніж освіта, яка є механізмом опанування суто культурно виробленого і накопиченого досвіду. У зв'язку із сказаним освітня сфера вибирає навчання, але культурне, до того ж упорядковане, однак не зводиться до нього, оскільки воно виражає лише процес, тоді як освіта має процесуальну та результативну складові. З другого боку, навчання вужче за освіту. Словом, освіта і навчання не тотожні, їхня відмінність двопланова. Ця відмінність не усувається, якщо навіть вважати, що навчання є «цілеспрямована, організована, систематична передача старшим та засвоєння підростаючим поколінням досвіду ...» [7, с. 65], оскільки формально на тих самих засадах дорослі тварини вчать молодших особин пастись, полювати, літати, співати тощо. Відмінність зберігається в тім, що у людському суспільстві навчання забезпечується надбіологічно-культурно, а у тваринному соціумі біологічно-генетично[12, с. 11].

Уточнюючи зазначену концепцію, на нашу думку, необхідно зауважити, що процес, як безумовна характерна ознака процесу, це послідовний порядок для досягнення необхідного результату з метою підвищення культурного рівня людини, колективу соціуму. В той же час сам зміст культури визначає сутність освіти.

Підводячи висновок, ми можемо сказати, що основними ознаками «освіти» є:

цілеспрямована діяльність;

система наукових знань, умінь і навичок;

соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства;

результат цілеспрямовано організованого інформаційного окультурення людини;

*система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ;
особливий процес;
освоєння культурного досвіду.*

На підставі виокремлених ознак, можемо сформулювати поняття **освіти** – *це систематизований та цілеспрямований порядок діяльності навчальних закладів і освітніх установ, що використовують штат педагогічних фахівців, направлений на загальне окультурювання людини, з метою виховання високорозвинутого та прогресивного суспільства.*

Генезис становлення та розвитку освіти має глибинні та розгалужені засади.

На початку існування людства процес культурного формування діяльного існування людини початково міг реалізовуватись безпосередньо у її побутовій та матеріально-виробничій практиці і не потребував спеціальних заходів. Таке становище значною мірою консервувалось тим, що родоплемінні общини як основна первинна форма людської спільноти довгий час залишались відносно невеликими і були певною мірою ізольовані одна від одної. Перші, як такі, загальні школи були орієнтовані на спрямовану передачу широкого кола складових культурного досвіду. Ще одна принципова особливість супроводжувала перехід до класових відносин: на порозі класового суспільства стають правилом у навчанні та вихованні фізичні покарання і залякування (приміром, злими духами) дітей. Особливо суворо припинялись повільне засвоєння та порушення норм соціальної поведінки. Таким чином, протягом еволюції первісного суспільства покарання як засіб соціалізації мало тенденцію до поширення та набуття більш жорстоких, форм. В той же час історико-культурні джерела того періоду вказують також на те, що освіта здійснювалась не тільки окремими людьми та їх групами, а й державою. З утворенням держави як апарату регуляції соціально-культурних відносин вона властивими їй методами (правовими, адміністративними, економічними) включилась у справу освіти нових людських генерацій. Державна освітня функція простежується протягом того ж періоду, що і саме

існування державності[12, с. 24]. Треба також зауважити, що освіта того часу дуже сильно пов'язана з релігією, саме введення християнства підштовхує створення освітніх закладів. Вони не були масовими - на той час освіта була доступна для княжої родини, її оточення, дружинників, усіх, хто був при владі. Також освіченими були літописці та монахи. Школи містилися при кафедральних церквах у великих містах: тут було більше освіченого духовенства, що ставало за вчителів. Були також школи при монастирях, а згодом і по селах почали вчити молодь. У 1086 році відкрилася перша школа для дівчат при Андріївському монастирі в Києві. Вчителями були священники та дяки. За підручники слугували богослужбні книги, зокрема Псалтир. До речі, школи не мали окремих будинків, на науку учні сходилися деінде. Учитель навчав усіх разом, показуючи їм, як писати і читати. Світські люди на цьому й закінчували науку, а кандидати на духовний сан продовжували вчитися довше, бо повинні були пізнати докладно Святе Письмо й інші церковнослов'янські книги [13]. Основою вищої науки у ці часи на наших теренах була грецька мова, на західних українських землях вчили ще латини та німецької мови. Київський митрополит (1147—1154) Климент Смолятич, талановитий письменник та філософ, писав, що в XII ст. в Україні було 300—400 вчених, які добре володіли грецькою. Згодом за короля Данила Галицького при його дворі вважалося цілком нормальним знання 5-7 мов. Найвищим орієнтиром в освіті за Великокняжої України-Руси була візантійська освіта, яка спиралася на надбання багатьох поколінь і за своїм рівнем стояла чи не найвище в тогочасній Європі. Але отримати її могли лише одиниці, які досягали Царгорода. У 1037 році заснована перша відома в нашій державі бібліотека — Бібліотека Софійського Собору або, за іншою назвою, — Бібліотека Ярослава Мудрого. За оцінками ряду дослідників вона налічувала понад 950 книг. Значного успіху було досягнуто в галузі права. З IX ст. діє «Закон руський». За Володимира Великого укладено зведення законів усного звичаєвого права «Устав землений». У 1016 р. з'являється зведення законів «Правда Ярослава». Характеризуючи рівень загальної освіти

за часів київського періоду професор Е. Е. Голубінський зазначав, що вона зводилася тоді до письменності та до вміння читати, а далі йшла самоосвіта шляхом читання книжок, кількість людей, що займалися самоосвітою, була помірно невеликою: вибір книжок, що слугував самоосвіті, був також обмежений. Словом, освіта в цей період стояла на найнижчому рівні, який тільки є можливий [14, с. 612]. В той же час, Візантія мала значний вплив на розвиток стародавнього життя за трьома напрямками: 1. у запровадженні державних понять; 2. у зміні правових понять; 3) у поширенні «книжарного научення» [15, с. 135; 13]. *Даний період становлення та розвитку освіти в Україні можна назвати «Київського князівства» він бере початок з IX- XII ст.ст.*

Наступний період може мати назву *«Доба козаччини», починався він у XII ст., а закінчувався у XVII ст.* Спадщиною по княжій добі в Україні залишилася нижча, початкова школа. Але спостерігається сильне відставання від Європи, де вже розвинулася система колегіумів (середніх шкіл), це можна пояснити тривалою боротьбою України з монголо-татарським світом. Реформа української школи відбулася у XVI–XVII ст. Головною її ознакою було виникнення та поширення в Україні колегіумів та академій і університетів. Спершу це були, головним чином, грецько-слов'янські школи, на кшталт гімназії при Успенському братстві у Львові, заснованої у 1586 р. В ній панувала не «проста мова», а «словенська», грецька та латинська. Традиційно грецькій мові надавали особливої уваги. Вивчали вищі ступені літературної освіти: поезику та риторику, початки математики, основи астрономії, музики, співу, малювання. Мережа колегіумів в Україні XVII ст., особливо Західній, охоплювала Перемишль, Рогатин, Галич, Городок, Комарно, Замостя, Холм, Люблін, Берестя, Пінськ, Луцьк, Кам'янець на Поділлі, Київ, Новгород-Сіверський, Віленськ, Львів пізніше Чернігів, Харків, Переяслав та ін. [13].

Треба зазначити, що професійно-технічна освіта в Україні було закладена ще в часи Київської Русі, а в середньовіччі поширилися школи

ремісничої майстерності та система індивідуальної професійної підготовки у козацькому суспільстві на Слобожанщині в ХУІ – ХУІІІ столітті. Вже у 1825 році на території України нараховувалося 674 промислових підприємств, для яких потрібно було підготувати відповідні робітничі кадри [16, с.232].

У 1576 р. на Волині в м. Острозі князем К. Острозьким була відкрита перша вища школа в Україні - Острозька Академія. Її наукові сили були з Греції, Риму, Польщі та України. У 1632 році завдяки об'єднанню Київської братської та Лаврської шкіл був створений перший вищий навчальний заклад в Україні – Києво–Могилянська колегія, яка у 1701 році, завдяки царському наказу, отримала титул та права академії та стала називатися Київською академією. В подальшому навчальні заклади стали відкриватися в інших містах – (Чернігівський колегіум (1700 р.), Харківський колегіум (1721 р.), Переяславський колегіум (1738 р.), Київська гімназія (1805 р.) та ін.). Треба зауважити, що вперше на українських землях титул «університету» офіційно надано єзуїтській колегії у Львові. 20 січня 1661 р. польський король Ян Казимир підписав розпорядження, яке надавало університету статус академії та титул університету з правом викладання всіх сучасних університетських дисциплін і присвоєння вчених ступенів [17, с. 94]. Основним промотором реформи вищої школи того часу був П. Могила, який запроваджував структуру і організацію єзуїтських шкіл, які тоді стояли найвище у Європі. У 1661 р. було створено Львівський університет у складі філософського, юридичного, медичного та теологічного факультетів. Всі заняття проводилися на латинській мові. Латинська мова стає в Європі мовою міжнародною, особливо в науці. Вона широко вживана в Речі Посполитій, з якою тісно пов'язана Україна. В цей період запроваджуються різні типи шкіл. Серед найбільш розповсюджених треба назвати братські школи, засновані релігійними та культурно-просвітницькими об'єднаннями українських міщан - «братствами». Не менш розповсюдженими були й козацькі (полкові) школи. Отже, освітня система України часів козаччини була багатоплановою і багаторівневою, включала початкові, середні школи - колегіуми, спеціальні школи, вищі школи

- академії, університети. Ця освітня система діяла ефективно, забезпечивши практично повну грамотність населення, а також вітчизняну вищу освіту для гетьманів, козацької старшини, українських науковців[18; 13].

Наступним періодом розвитку української освіти є *період «Українського визвольного руху», який починався з XVII ст. і закінчувався на початку XX ст.* Для нього є характерним те, що кількість початкових шкіл у під російській Україні зросла у 12 разів (порівняно з серединою століття), однак вони не задовольняли потреби народу в початковій освіті. Рівень грамотності населення на цей час становив 15—20%. Якість навчання у народних школах була низькою. Найпримітивнішу освіту давали церковнопарафіяльні школи, які в 1900 р. становили 80% від усіх початкових шкіл. Навчання в них обмежувалося читанням, початками арифметики та вивченням молитов. Стан вищої освіти в Україні був також вкрай незадовільний. На початку XX ст. усі вищі навчальні заклади зосереджувалися лише в Києві, Харкові, Одесі й Катеринославі. У під російській Україні в усіх початкових і середніх школах навчали російською мовою за навчальними планами і програмами, що діяли по всій Росії. На розвиток освіти на цих територіях значною мірою впливала русифікаторська політика царизму. На західноукраїнських землях у середині XIX ст. структура початкових шкіл залишалася такою ж, як і раніше: парафіяльні, тривіальні та головні. Середню освіту давали гімназії та реальні школи. Австрійський уряд під тиском революції 1848 р. був змушений прийняти конституцію і дати певні полегшення народам, що населяли імперію. У 1848 р. у Львові було створено Головну Руську Раду як офіційного представника українського населення Галичини у Відні. Рада виступала за розвиток української мови і шкільництва й домоглася ухвалення низки законів. Того ж року було відкрито кафедру української мови у Львівському університеті, переведено на українську мову навчання парафіяльні та тривіальні школи міст і сіл, у яких мешкала більшість українців[18].

У другій половині XIX ст. на західноукраїнських землях виник новий тип школи - утравістична (двомовна). За рішенням польського сейму 1886 р.

основні предмети у школах викладалися польською мовою, а всі інші - рідною. Зовні рівноправність мов нібито забезпечувалася, але по суті це була прихована форма шовінізму. З метою обмеження освіти серед сільського населення всі початкові школи було поділено на сільські та міські. Програма навчання у сільських школах скорочувалася і не давала жодних прав на продовження освіти. Для об'єднання зусиль у боротьбі за українську школу 1910 р. створено Краєвий Шкільний Союз. До нього увійшли представники від «Просвіти», «Учительської громади», Наукового Товариства імені Шевченка та інших громадських і політичних організацій краю[18].

У XIX ст. українська інтелігенція усвідомила, що саме шляхом освіти та просвітництва можливе активне формування національної свідомості широких народних мас. Однак питання освіти перебувало під пильним наглядом російського уряду. XIX ст. – час відродження вищої освіти в Україні. Значною подією стало відкриття у Харкові університету в 1804–1805 рр., а 1834 р. було засновано університет у Києві[19, с. 201].

На початку XX ст. активну діяльність у галузі освіти розгорнули земства. Вони будували і утримували на свої кошти школи, формували шкільну мережу для впровадження загального початкового навчання. Земські школи краще, ніж інші, відповідали проблемам часу та сприяли особистісному розвитку учнів. Через земства українське громадянство прагнуло прискорити шкільні реформи, впливати на освітню політику влади. Реакцією прогресивних сил на низький рівень писемності населення стало відкриття в Києві 1859 р. Недільних шкіл для дорослих. Ініціатори цієї справи – студенти Київського університету, зокрема Михайло Драгоманов. Свідомі представники Українського суспільства відкривали і утримували школи за свій кошт. Однією з кращих приватних гімназій вважалася колегія Павла Галагана, заснована в Києві в 1871 р. До колегії, яка складалася зі старших класів, приймали здібних юнаків різних станів. У колегії було створено необхідні умови для навчання і всебічного розвитку учнів. Вихованці колегії офіційно вивчали український фольклор[20]. Значну роль у розвитку освіти

українського народу зіграв Харківський університет. Він був заснований у 1805 році за ініціативою В.Н. Каразіна. До революції в його складі було 4 факультети: фізико-математичний, історико-філологічний, медичний та юридичний, 8 наукових спілок, астрономічна обсерваторія, фундаментальна бібліотека.

XX століття мало бурхливі історичні події, які привели до початку нового періоду «Радянського» в історії розвитку освіти України. Відповідно до 1917 р. школа в Україні залишалася знаряддям русифікації, пригнічення народу людського і національного в особистості. Однак під час визвольних змагань 1917 – 1920 рр. українська шкільна освіта наповнилась новим національним змістом. Усі українські уряди доби Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського та Директорії УНР сприяли формуванню української шкільної системи побудованої на засадах вільної, єдиної, безплатної, обов'язкової, світської, національної школи, на принципах українознавства. У найважчі часи громадянської війни курси вдосконалення освіти пройшло 100 відсотків вчителів українських, російських, польських і європейських шкіл. Після прийняття «Основних положень про промислові училища» в Україні, як і у всій Росії, в цей період розпочалося створення систем промислової, сільськогосподарської та жіночої освіти. Ці системи існували до 1917 року. Впродовж 1917-1920 років жодному з урядів України, не вдалося створити будь-яку іншу систему професійно-технічної освіти[21,с. 181]. Самостійний період України мав недовгий термін існування, радянська влада внесла суттєві корективи щодо формування радянської освіти. Перші декрети більшовицької влади відіграли роль у залученні дітей до школи, підвищенні рівня грамотності дорослого населення тощо. В травні 1919 р. Наркомос України ухвалив Декларацію про єдину трудову політехнічну школу, впровадивши дев'ятирічну єдину трудову школу з двома ступенями: школа I ступеня (діти від 8 до 13 років, 5 років навчання), школа II ступеня (діти від 13 до 17 років, 4 роки навчання). Зміст освіти почав визначатися з урахуванням світськості школи, класовості виховання, встановлювалася загальнодоступність і

безплатність навчання, спільне навчання дітей обох статей. У березні 1920 року дев'ятирічну школу було скасовано і впроваджено семирічну трудову школу з двома конценрами: I концентр - 1-4 класи; II концентр - 5-7 класи. З 1921 року було створено мережу шкіл ФЗУ (фабрично-заводське учнівство з чотирирічним терміном навчання), у 1923 році — ШСМ (школи селянської молоді з трирічним терміном навчання), перетворені на ШКМ (школи колгоспної молоді), які проіснували до 1934 року, а з 1925 року — ФЗС (фабрично-заводські семирічки). З кожним роком все виразніше ставали плідні результати перебудови роботи школи. Більше 50% школярів, що закінчують чотири класи, продовжували навчання в 5 - 7 класах. Чітко нормована нова радянська система освіти будувалася на органічному поєднанні єдності освіти і виховання з практикою соціалістичного будівництва. До кінця 1940 р. педагогічні кадри на Україні підготовлялися в шести університетах, 24 педагогічних і 45 вчительських інститутах, 83 педагогічних училищах, а також на педагогічних курсах. У підвищенні рівня роботи радянської школи важливу роль грали комсомольські і піонерські організації. У школах України у 1940/41 навчальному році налічувалося до 4 млн. піонерів і більше 250 тис. комсомольців. Разом з комсомольськими і піонерськими організаціями велику роботу в школах проводили учнівські комітети (учкоми)[22].

Треба зазначити, що під час правління більшовицької влади було повністю скасовано вузівську автономію та створено інститут комісарів, що мали повну владу у закладах освіти. Наприклад, щодо університетів РСФРР, можна побачити, що вони не були ліквідовані та продовжували надавати освітні послуги у Москві, Ленінграді та інших російських містах. Натомість, в українських вищих навчальних закладах відбулися суттєві зміни, зокрема, повна уніфікація всіх вищих навчальних закладів за єдиним зразком [23, с. 123].

У роки Великої Вітчизняної війни було зруйновано багато приміщень шкіл, і взагалі, ситуація народної освіти як загальноосвітньої так і вищої значно погіршилася, тому що увага радянського керівництва була зосереджена

на воєнному конфлікті. У ході звільнення окупованих територій радянське керівництво приділяло велику увагу відновленню закладів народної освіти. У 1943 році було відновлено роботу шкіл у районах республіки, очищених від фашистських окупантів. Багатьма школами керували промислові підприємства, шахти тощо. Відкриття шкіл ставало великим святом для населення. Але проблема навчання дітей у школі після війни ще продовжувалася: багато дітей прийшли переростками, нестача одягу, хвороби, віддаленість школи від дому, нестача приміщень та обладнання. Тож окремі класи розміщались у приміщеннях громадських будівель, колгоспів. На 1946 р. на території України вже працювало 30,5 тис. шкіл. Але через нестачу підручників, приміщення та вчителів - заняття велися в 2-3 зміни[22].

Після війни збільшувалося фінансування вищої освіти. У 1950/51 р. в республіці функціонувало 160 вузів. Кількість студентів перевищила навіть довоєнний період і складала 201,5 тис. осіб. Працювали також 584 середніх спеціальних навчальних закладів, у яких навчалося 227,8 тис. осіб. У квітні 1959 року Верховна Рада УРСР ухвалила закон про народну освіту. За основу було взято принцип поєднання загальноосвітнього і політехнічного навчання. Проте реформа на засадах політехнізації просувалася по вільно, бракувало індивідуального підходу до виховання учнів. 60-80-ті роки ставало шкіл з українською мовою навчання. У деяких великих містах, особливо Донецького регіону, вони зовсім зникли. З 1964-1965 навчального року у старших класах на російську літературу почали відводити 300, а на українську - 175 годин. До того було відповідно по 345 годин. Цим влада стимулювала русифікацію української школи. 1966-1980 рр. – здійснюється перетворення професійно-технічних навчальних закладів у середні профтехучилища, які дають можливість здобути професійну і загальну середню освіту одночасно [22].

У 1972 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли спільну постанову «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді та дальший розвиток загальноосвітньої школи». Цей документ, а також прийняті 1973 року «Основи законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту»

передбачали забезпечення середньою освітою кожного громадянина України. Така норма була закріплена і в Конституції УРСР 1978 р. З упровадженням обов'язкової середньої освіти поширювалися вечірня та заочна форми навчання. У профтехучилищах відкривалися спеціальні групи для набуття учнями середньої освіти. Було організоване навчання у міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, якими наприкінці 70-х років було охоплено майже 2 млн. учнів. Але кількість загальноосвітніх шкіл зменшувалася. У 1980 р. в Україні їх стало 20 935, що майже на 9,3 тис. менше, ніж у 1960 р. Характерною ознакою залишалася русифікація освіти, яка стала масовою після 1978 р., коли вище партійне керівництво дало вказівку Міністерству освіти УРСР видати директиву під назвою: «Удосконалювати вивчення російської мови в загальноосвітніх школах республіки». Зникли українські школи в Криму, де третину населення становили українці. Усього за 1960-1980 рр. число україномовних шкіл у республіці зменшилося на 8,7 тис. Цей процес прискорився після прийняття у травні 1983 року ЦК КПРС і Радою Міністрів СРСР постанови «Про додаткові заходи щодо вдосконалення вивчення російської мови в загально освітніх і навчальних закладах союзних республік»[22].

Початок 90х років ХХ століття був ознаменований розпадом Радянського Союзу. З цього часу починається *новий період історії розвитку української освіти*, який триває до сьогодні. Він має назву *«Просвітницький»*.

Після отримання незалежності (1991) в Україні почала формуватися власна політика в сфері вищої освіти. Вона була зорієнтована на досягнення сучасного світового рівня, відродження національного характеру, відновлення змісту, форм та методів навчання, збільшення інтелектуального потенціалу країни. Держава приділяє велику увагу розвитку освіти. Ухвалено національну програму «Освіта України ХХІ ст.» (1993), Закон України «Про освіту», що передбачають демократизацію, гуманізацію освіти, індивідуалізацію навчально-виховного процесу, безперервність освіти,

варіативність навчальних програм і планів, поєднання вітчизняного і світового педагогічного досвіду, приведення освіти у відповідність до вимог сучасного інформаційного суспільства, розширення існуючої мережі навчальних закладів [19].

Також у 1997 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську Конвенцію, що стосується визнання кваліфікацій, які є у системі вищої освіти Європи. Дану конвенцію – Лісабонську угоду – підписали 43 країни, в тому числі й Україна. Основою Лісабонської Угоди стала можливість молодих спеціалістів з різних європейських країн мати однакові умови на європейському ринку праці. Наступним кроком Болонського процесу було прийняття 25 травня 1998 р. Болонської декларації. Ідеєю цих документів було визначення уніфікованих стандартів, як то: двоступеневої структури вищої освіти, системи кредитів (ECTS), визнання бакалавра як базової вищої освіти [24, с. 3]. Основними вимогами Болонської конвенції були: 1) активне співробітництво в освітньому середовищі на Європейському просторі; 2) усунення перепон у широкому доступі до якісної вищої освіти; 3) підвищення мобільності студентів та викладацького складу вищих навчальних закладів; 4) базис для кар'єрного зростання молодих спеціалістів. Спираючись на Болонську декларацію та доповнення, внесеними Лісабонським порядком денним, зазначено такі цілі: побудова європейського простору вищої освіти; посилення міжнародної конкурентоспроможності систем вищої освіти; сумісність та порівнянність систем вищої освіти; підвищення ролі університетів у культурних цінностей; змагання за студентів, вплив, гроші та престиж; затвердження загальноприйнятої та порівнянної системи вчених ступенів; системи на основі двох навчальних циклів: додипломного та післядипломного [16].

На рівні законодавства України було закріплено бажане значення іноземної мови, що сприяло культурному суспільному розвитку. В Основних напрямках зовнішньої політики 2 липня 1998 р. було нормативно закріплено прерогативність знання іноземних мов для подальшої можливості

євроінтеграції. Також, важливість іноземної мови була закріплена в Угоді про партнерство і співробітництво між Європейською спільнотою та Україною від 14 червня 1994 р. і у Зверненні українського парламенту до Європарламенту і парламентів країн-членів ЄС 20 червня 2002 р. [25]. Основні аспекти вищої освіти в Україні були регламентовані Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. «Про програму інтеграції України в Європейський Союз», а також у численних розпорядженнях Кабінету Міністрів України, в рішеннях Міністерства освіти та науки України. Болонський процес в Україні став важливим історичним моментом для подальшого розвитку вищої освіти в Україні. Варто зауважити, що сучасна вища освіта в Україні спирається на рівноправну співпрацю та взаємну перебудову освітніх систем Європи, але Болонська стандартна система для України наразі вимагає змін на ринку праці в Україні становлення [26].

Вищевикладене дає можливість говорити про складний та тернистий розвиток української освіти, яка на протязі багатьох років підлягала переформатуванню на користь завойовників, які на той час панували на українській землі. Сучасна українська освіта сьогодні спрямована на розвиток цілісної людини, її самобутність та національну індивідуальність: її природних особливостей (здоров'я, здатності мислити, відчувати, діяти): соціальних властивостей (бути громадянином, сім'янином, трудівником) і властивостей суб'єкта культури (свободи, гуманності, духовності, творчості). При цьому розвиток і природних, і соціальних, і культурних чинників здійснюється в контексті змісту освіти, що має загальнолюдську, національну і релігійну цінність. Новітня система освіти — це сукупність навчально-виховних та культурно-освітніх закладів, які відповідно до Конституції та інших законів України здійснюють освіту і виховання її громадян. Структура і доцільність створеної в державі системи освіти характеризують її міцність і перспективність розвитку[27].

Сучасна структура освіти України має розгалужений та вивірений зміст.

Відповідно до Закону України «Про освіту»[28] структура освіти в Україні включає: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту. Дани види освіти надаються у наступних закладах освіти:

- дошкільні навчальні заклади (ясла, ясла–сади, дитячі сади, ясла–сади та ін.);
- середні заклади освіти (загальноосвітні школи, гімназії; ліцеї,(вечірні школи) та ін.);
- позашкільні навчальні заклади(станції дитячої, юнацької творчості, секції, клуби, культурно–освітні, спортивно–оздоровчі, науково–пошукові об'єднання на базі загальноосвітніх навчальних закладів та ін.);
- професійно–технічні навчальні заклади (професійно–технічне училище відповідного профілю, професійне училище соціальної реабілітації, вище професійне училище, професійний ліцей, професійний ліцей відповідного профілю, професійно–художнє училище та ін.);
- вищі навчальні заклади (технікум, коледж, інститут, консерваторія, академія, університет та ін.);
- післядипломної освіти (академії, інститути (центри) підвищення кваліфікації, перепідготовки, вдосконалення, навчально–курсові комбінати; підрозділи вищих навчальних закладів (філії, факультети, відділення та ін.).

Розглянемо особливості видів освіти та місце в ній професійно-технічної освіти.

Дошкільна освіта - галузь освіти, яка спрямована на реалізацію навчальних та виховних завдань для дітей дошкільного віку (від народження до шести років). Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні. Основним нормативним актом, яким урегульовано даний вид освіти є Закон України «Про дошкільну освіту»[29]. Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку

дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Діти старшого дошкільного віку обов'язково охоплюються дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти. Батьки самостійно обирають способи та форми, якими забезпечують реалізацію права дітей на дошкільну освіту[29].

Загальна середня освіта забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеними суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення [28].

Завданням повної загальної середньої освіти є:

- виховання громадянина України;
- формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду;
- виконання вимог державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів до подальшої освіти і трудової діяльності;
- виховання в учнів поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття
- власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина; реалізація права учнів на вільне формування політичних і світоглядних переконань;
- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей;
- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян, формування здорового способу життя, збереження фізичного та психічного здоров'я учнів[30].

Повна загальна середня освіта здобувається на таких рівнях:

початкова освіта - перший рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом початкової освіти;

базова середня освіта - другий рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом базової середньої освіти;

профільна середня освіта - третій рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом профільної середньої освіти[31].

Повна загальна середня освіта здобувається напротязі наступного часу:

початкова освіта здобувається протягом чотирьох років;

базова середня освіта здобувається протягом п'яти років;

профільна середня освіта здобувається протягом трьох років.

Тривалість здобуття повної загальної середньої освіти на кожному її рівні може бути змінена (подовжена або скорочена) залежно від форми здобуття освіти, результатів навчання та/або індивідуальної освітньої траєкторії учня [31].

Вищі навчальні заклади України здійснюють свою діяльність відповідно до державних стандартів, які є основою оцінювання якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання. Складовими державних стандартів вищої освіти є: 1) перелік кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; 2) перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; 3) вимоги до освітніх рівнів вищої освіти; 4) вимоги до освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти[32].

Вищі навчальні заклади здійснюють підготовку фахівців за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр.

1. Молодший спеціаліст - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

2. Бакалавр - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні й спеціальні знання та вміння, щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

3. Спеціаліст - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

4. Магістр - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності[32].

Навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за наступними формами: денною (очною), вечірньою, заочною, дистанційною, екстернатною. Навчальний процес відбувається в таких формах: аудиторні навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи.

Вища освіта в умовах військової агресії як і вся освіта вимагає адаптування під нові реалії, наприклад, сьогодні стоїть гостро питання офлайн викладання, яке важко реалізувати у зв'язку з бойовими діями, які відбуваються біля окремих міст; наявність філій закладів вищої освіти

втратило сенс; зменшення бюджетного фінансування. Ці та інші проблеми потребують негайного вирішення для підняття статусу освіти в Україні.

Для самоосвіти громадян державними органами, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, громадянами створюються відкриті та народні університети, лекторії, бібліотеки, центри, клуби, теле-, радіонавчальні програми тощо.

Одним з видів освіти є професійна освіта, сьогодні вона особливо важлива, так як сприяє підготовці практичних фахівців сфери економіки, яку необхідно поновлювати після отриманої перемоги над російськими окупантами. В той же час сучасний розвиток технологій потребує якісних фахівців різних галузей нових навичок у професійній діяльності, що вимагає звернення до освітніх послуг, для отримання спеціальних компетентностей. Крім того, професійна освіта - це шанс дуже швидко почати кар'єру, отримувати гідний зарібок та постійно розвивати свої професійні навички.

Професійно-технічна освіта спрямована на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, вміннями і навичками в обраній галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури, як декларує чинний Закон України «Про професійно-технічну освіту». Невід'ємною складовою професійно-технічної освіти, є професійно-технічне навчання, яке передбачає формування у громадян професійних умінь і навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт, і може здійснюватися у закладах, що готують кваліфікованих робітників, а також шляхом індивідуального чи курсового навчання на виробництві, або у сфері послуг [33]. Водночас професійна освіта і навчання виступають сьогодні найвагомішою складовою відтворення кваліфікованого трудового потенціалу держави, розбудови національної економіки [34].

Саме тому переформатування освіти з теоретичної в практичну площину дає підстави для особливої уваги професійній освіті, яка набуває особливості в освітянській діяльності сьогодення.

1.2. Поняття та особливості професійної освіти

Сучасні реформи усіх суспільних інститутів в Україні та поступова децентралізація влади висвітлила нагальну проблему забезпеченням загальних та регіональних ринків праці висококваліфікованими робітничими кадрами. Саме задоволення цієї потреби є не лише реалізацією попиту та сучасних вимог роботодавців в регіоні, стабілізації ринку праці, а й забезпечення добробуту країни в цілому.

З дня становлення України, як незалежної та суверенної держави, ця проблема поміж інших суспільних проблем займала значне місце. Починаючи з 90х років потенціал кваліфікованих робітників в Україні значно знизився порівняно з розвинутими країнами, підставами для такого стану було: падіння престижу робітничих професій, неефективне інформування населення щодо попиту на професії, недостатньою участю суб'єктів господарювання у розв'язанні проблем професійної освіти і навчання, надання неякісних освітніх послуг. Основними причинами невідповідності професійно-технічної освіти викликам ринку праці можна вказати: відсутність навчальних програм, які б відповідали запитам роботодавців, а також невідповідність чинних навчальних програм технологічним процесам на підприємствах; застаріла матеріально-технічна база закладів професійно-технічної освіти, яка не відповідає вимогам часу; проходження виробничої практики студентами має формальний характер; нерозвиненість платформ (хабів), які б сприяли взаємодії закладів освіти, роботодавців, учнівської та студентської молоді; нестача кваліфікованого викладацького складу в закладах професійно-технічної освіти, який володіє знаннями та практичними навичками роботи на сучасному обладнанні [35]. Як наслідок, суб'єктів господарювання не задовольняє якість підготовки робітничих кадрів. Разом з наявними проблемами поступового зникнення якісних практичних фахівців, занепад економіки привів до знищення робітничих професій, та до знищення професійно-технічної сфери.

Саме тому сьогодні перед державою стоїть потреба відновити та запровадити професійно-технічну освіту за європейськими стандартами, яка в повному об'ємі задовольнила потреби економіки України. Як зазначає Л. Л. Сушенцева, що в ринкових умовах великого значення набуває розвиток системи, яка була б спроможною задовольнити інтереси особистості, суспільства, виробництва, і власне системи професійно-технічної освіти [36, с. 83]. Оволодіння професією набувається шляхом систематичного навчання, удосконалюється через підвищення кваліфікації та набуття виробничого досвіду, визнається через атестацію і закріплюється державним сертифікатом. За підрахунками американських учених, кожен фахівець щорічно повинен оновлювати 5 % теоретичних і 20 % практичних професійних знань. У США встановлена одиниця виміру старіння знань – «період напіврозпаду компетентності», коли в результаті появи нової інформації компетентність спеціаліста знижується на 50 % [36, с. 35-36].

Сучасний ринок праці вимагає від випускника навчального закладу професійної освіти не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних життєвих ситуаціях. Вирішення даної проблеми передбачає потребу реформування системи професійної освіти за напрямками:

- удосконалення законодавства, що полягає в приведенні нормативно-правової бази відповідно до завдань розвитку професійно-технічної освіти в умовах динамічних соціально-економічних змін;
- досягнення європейського рівня освітніх стандартів з урахуванням національних особливостей;
- спрямування системи управління професійної освіти на здійснення подальшої автономії навчальних закладів, розширення повноважень керівника, підвищення його відповідальності за якість підготовки кадрів;
- підвищення соціального статусу та професіоналізму педагогічних працівників, що буде забезпечене через оновлення структури і змісту державних стандартів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації

викладачів і майстрів виробничого навчання, їхнього системного застосування безпосередньо на виробництві, а також підняття престижу цієї діяльності;

- підвищення бюджетного фінансування професійних закладів, що б спонукало навчальні заклади удосконалюватися і підвищувати якість підготовки кваліфікованих робітників;

- визначення механізми налагодження зав'язків професійних закладів із роботодавцями, запровадження єдиних стандартів щодо їх взаємодії;

- самостійність професійних закладів у розпорядженні матеріальними та фінансовими ресурсами[37, с. 165];

- розроблення механізмів планування роботи професійних закладів у ринкових умовах, який би ґрунтувався на результатах маркетингового аналізу та міг би бути використаний для визначення пріоритетів, розподілу ресурсів, визначення цілей;

- створення єдиного відкритого інформаційного простору через здійснення інформатизації професійно-технічної освіти, розгортання інформаційно-рекламної роботи про престижність робітничих професій, їх потребу на ринку праці та можливість опанування в системі професійно-технічної освіти;

- поглиблення міжнародної співпраці через приєднання до міжнародних договорів і проектів, вивчення і використання досвіду європейських країн, збільшення обсягів стажування учнів, слухачів, педагогічних працівників Професійно-технічних навчальних закладів освіти в інших країнах [38, с. 98–100]

Безумовно розвиток професійної освіти повинен мати ґрунтовну нормативно-правову основу. Перший в історії України Закон «Про професійно-технічну освіту» було прийнято у 1998 р.[33] Професійно-технічні училища поступово стали перетворюватися у багатофункціональні регіональні та галузеві професійні освітні центри. Постановою Кабінету Міністрів від 2 квітня 1998 р. «Про затвердження комплексних заходів щодо реформування ступеневої професійно-технічної освіти, спеціалізації та

перепрофілювання професійно-технічних навчальних закладів» передбачалося покладення на професійні освітні центри наступних функцій: перенавчання та підвищення професійної кваліфікації наявних робітників у галузі; формування у робітників мінімально необхідних економічних знань та основ комп'ютерної грамотності; підготовка висококваліфікованого поповнення трудових ресурсів із числа випускників загальноосвітніх шкіл; розповсюдження моделі новітніх технологій професійного навчання на інші професійно-технічні навчальні заклади галузі. Даним нормативним актом встановлювалося формування інших навчальних закладів професійної освіти, таких як курси для перепідготовки незайнятого населення, з'явилися вищі професійні училища, центри професійно-технічної освіти, професійні ліцеї[39].

Наказом Міністерства освіти і науки України від 20 червня 2000 р . було затверджене Положення про вище професійне училище та центр професійно-технічної освіти. Ним визначено статус вищого професійного училища, що здійснює підготовку робітничих кадрів високого рівня кваліфікації з технічно і технологічно складних професій або діяльність яких пов'язана із складною організацією робіт. Затверджено, що діяльність центрів професійно-технічної освіти спрямована на підвищення кваліфікації і перепідготовку робітників і молодших спеціалістів, які впроваджують нові технології виробництва або сфери послуг. Функціями вищого професійного училища встановлено: підготовка кваліфікованих робітників для складних наукоємних технологій; перепідготовка незайнятого населення; підвищення кваліфікації робітників із складних наукоємних професій[39]. Передбачено, що у Вищих професійних училищах та Центрах професійно-технічної освіти, які пройшли акредитацію, також здійснюється підготовка молодших спеціалістів, що передбачено Законом України «Про професійно-технічну освіту» (статті 15, 16)[33]. Даним нормативним актом запроваджено мережу галузевих навчально-курсівих комбінатів, в яких здійснюється початкова професійна підготовка та підвищення кваліфікації робітників.

Законодавцем встановлено, що професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається у закладах професійної (професійно-технічної) освіти[33]. Треба зауважити, що законом України «Про професійно-технічну освіту» ст. 5 передбачено право іноземних громадян на отримання професійної освіти «Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються правом на здобуття професійної (професійно-технічної) освіти нарівні з громадянами України. Інші іноземці оплачують своє навчання, якщо інше не передбачене законодавством або міжнародними договорами України»[33]. Разом з тим, у дефініції, яка наведена вище, передбачено оволодіння знаннями, уміннями та навичками лише громадян, що значно звужує коло суб'єктів, що мають можливість отримати професійну освіту в Україні. В той же час, наведено, що освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, але, на нашу думку, окрім зазначених елементів, вона характеризується ще і системою нормативно-правових актів, що реалізуються завдяки системі органів публічної адміністрації в сфері освіти.

Теоретики різних галузей науки досліджували поняття «професійної (професійно-технічної) освіти», що дало можливість виокремити різні підходи до розуміння даного явища: процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками і вміннями з конкретних професій і спеціальностей[40, с. 170-171]; підготовленість людини до визначеного виду діяльності, професії, засвідчена документом (атестатом, дипломом) про закінчення відповідного навчального закладу; важливий соціально-державний інститут, який виконує функцію підготовки молодого покоління до вирішення в майбутньому професійних завдань у певній сфері діяльності та передбачає достатньо високий рівень

сформованості різних умінь і навичок, а також здібності безперервного їх вдосконалення [41, с. 8]; неперервний процес, обумовлений потребами особистості, суспільства й економічного розвитку держави, направлений на постійний професійно-особистісний розвиток і самовдосконалення фахівців, розширення їх можливостей в умовах якісної зміни праці як в рамках однієї професії, так і в умовах зміни сфери професійної діяльності [42, с. 138; 43, с. 17].

М. Захаров узагальнюючи зазначене, говорить про те, що професійна освіта - це озброєння студентів (учнів) певною сукупністю знань про соціально-економічні та психологічні особливості різних професій та про умови правильного вибору однієї із них. Вона передбачає також виховання в особі позитивного ставлення до різних видів професійної й суспільної діяльності, формування мотивованих професійних намірів, в основі яких лежить усвідомлення нею соціально-економічних потреб суспільства і своїх психофізіологічних можливостей[43, с. 18].

Треба також зазначити, що професійна освіта не є тотожною професійно-технічній освіті. Так як, професійно-технічна освіта здобувається у професійно-технічних навчальних закладах, до яких належать: професійно-технічне училище відповідного профілю; професійне училище соціальної реабілітації; вище професійне училище; професійний ліцей; професійний ліцей відповідного профілю; професійно-художнє училище; художнє професійно-технічне училище; вище художнє професійно-технічне училище; училище агрофірма; вище училище-агрофірма; училище завод; центр професійно-технічної освіти; центр професійної освіти; навчально-виробничий центр; центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів; учбово-курсний комбінат; навчальний центр; інші типи навчальних закладів, що надають професійно-технічну освіту або здійснюють професійно-технічне навчання[33]. Випускнику професійно-технічного навчального закладу, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії

відповідного розряду (категорії). Відповідно метою професійно-технічної освіти є підготовка якісних робітничих кадрів згідно з пріоритетами державної соціально-економічної політики, орієнтованої на задоволення потреб особистості, суспільства і держави, а також забезпечення рівного доступу до професійно-технічної освіти. Професійна освіта має більш широкий зміст. Відповідно до закону України «Про вищу освіту» професійна освіта включає: професійне навчання працівників робітничим професіям, а саме: первинна професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітників, яка може здійснюватися безпосередньо у роботодавця або організовуватися на договірних умовах у професійно-технічних навчальних закладах, на підприємствах, в установах, організаціях, а працівників, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів і фахівців, – перепідготовку, стажування, спеціалізацію та підвищення кваліфікації і може організовуватися на договірних умовах у вищих навчальних закладах[43; 44].

Професійна освіта потребує якісної професійної підготовки, яка характеризується наступними ознаками:

- формування системи професійно значущих знань, умінь і якостей, форм поведінки, індивідуальних способів виконання професійної діяльності;
- широкопрофільність підготовки;
- формування сучасного стилю цілісного науково-професійного мислення; готовності до професійного саморозвитку, безперервної освіти і самоосвіти;
- формування соціальної і професійної позиції, розвиток професійних здібностей й особистісних якостей (самостійність, активність, креативність, мобільність, комунікативність та ін.);
- забезпечення готовності майбутніх фахівців до індивідуально-творчого виконання професійних функцій, до інноваційної діяльності;
- прикладний характер підготовки, забезпечення єдності, інтеграція її теоретичної і практичної складових; упровадження дуальної освіти[45, с. 296].

Якість професійної підготовки фахівця визначається ступенем відповідності рівня його підготовки професійним вимогам, які пред'являються до нього як до фахівця, професіонала сучасними економічними умовами, ринком праці, роботодавцями. Така підготовка повинна передбачати не тільки набуття й удосконалення професійних знань і умінь, а і засвоєння нових норм суспільного життя, що дозволить випускнику успішно адаптуватися до умов ринку, сприятиме його подальшій професійній самореалізації, забезпечить ефективну професійно спрямовану взаємодію фахівця з навколишнім соціальним середовищем[45, с. 297].

Відповідно професійна освіта та професійно-технічна освіта є родовидовими поняттями. Де остання є видом професійної освіти. Підводячи підсумок викладеному, вважаємо, що **професійна (професійно-технічна) освіта**- це комплекс педагогічних та організаційних заходів, передбачених нормативно-правовими актами, що застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти, спрямованих на забезпечення суб'єктами освітніх послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності, розвитку компетентності та професіоналізму, вихованню загальної і професійної культури.

Ознаками професійної освіти є:

1. вид освітянської діяльності;
2. практично-професійна спрямованість;
3. послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності;
4. нормативно-правова урегульованість;
5. комплекс педагогічних та організаційних заходів;
6. застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти:
7. розвиток компетентності та професіоналізму;
8. виховання загальної і професійної культури

Сучасна професійна освіта націлюється на нові вимоги до підготовки кваліфікованих робітників, що вимагає сьогодні розвиток інноваційної економіки: високий рівень кваліфікації й професіоналізму, який є важливим чинником соціальної захищеності та професійного розвитку особистості; володіння знаннями, навичками й уміннями, а також такими професійно важливими якостями, які в науковій літературі дістали назву ключових кваліфікацій; професійна мобільність, зумовлена зміною видів трудової зайнятості населення у зв'язку з масовим виникненням малих і середніх підприємств різних форм власності, а також розвитком індивідуальної підприємницької діяльності; вміння легко адаптовуватися у мінливих життєвих ситуаціях, самостійно набувати необхідних знань і вміло застосовувати їх на практиці тощо. З огляду на це важливо, щоб кваліфіковані робітники уміли самостійно критично мислити, бачити виникаючі у реальному світі труднощі і знаходити шляхи раціонального їх подолання, використовуючи сучасні технології; чітко усвідомлювати, де і яким чином набуті знання можуть бути застосовані; володіти здатністю генерувати нові ідеї, творчо мислити, грамотно працювати з інформацією; були комунікабельними, контактними у різних соціальних групах: уміти працювати спільно в різних сферах, запобігаючи конфліктним ситуаціям або вміло виходити з них, працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня. Особливе значення надається умінням кваліфікованих робітників працювати на підприємствах, які функціонують в системі «аутсорсінгу». Йдеться про передачу деяких функцій організації зовнішнім виконавцям (аутсорсерам, субпідрядникам, висококваліфікованим працівникам сторонньої фірми) або відмову компанії від власного бізнес-процесу і придбання послуг з реалізації цього бізнес-процесу в іншій, спеціалізованій організації. Для підприємств наукоємних галузей аутсорсінг, як слушно зазначає А.Г. Жарінова, стає однією з ефективних форм промислової реструктуризації, окрім створення дочірніх підприємств, що стало традиційним, на базі головного оформлення з малими підприємствами

орендних відносин [46, с. 209–210]. Водночас дослідник науково обґрунтовує доцільність роботи підприємств в системі аутсорсінгу: відсутність у них власного дорогого устаткування (придбання якого недоцільне); сезонні коливання попиту на продукцію; висока динамічність інноваційних процесів, що виявляється в постійному оновленні його елементів (об'єктів досліджень, розробок і виробництва, технологій, схемних і конструктивних рішень, інформаційних потоків); високі транзакційні витрати; потреба в отриманні повної та достовірної інформації про новий напрям у найкоротші терміни тощо [47, с. 10].

У професійному розвитку кваліфікованих робітників важливе значення має також коучинг – один із провідних напрямів наставництва досвідчених фахівців над молодими з метою надання їм допомоги, щоб вони самостійно могли досягти певних результатів. Коучинг також розглядають як сукупність способів і прийомів впливу коучера (наставника) на працівника з метою виявлення та максимальної реалізації його потенціалу [48]. Коучинги бувають різних видів: зовнішній, внутрішній, усний, ілюстративний, комбінований, особистісний, інтернет-коучинг, професійно-діловий, виробничий, освітній, соціально-психологічний тощо. До основних етапів коучинга відносять: налагодження взаємовідносин між коучером і робітником з метою досягнення конкретної мети; визначення проміжних завдань: коучер спільно з робітником деталізує задачу на кожну конкретну зустріч, уточнює свої очікування від цієї зустрічі; вивчення ситуацій: на основі питань, що ставляться робітнику, коучер прагне оцінити відношення до них; робітник досліджує ситуацію і своє відношення до них спільно з коучером; визначення внутрішніх і зовнішніх перепон на шляху до досягнення мети: коучер прагне зрозуміти, що заважає робітнику в досягненні мети і допомагає йому усвідомити ці перепони; аналіз потенційних можливостей для подолання перепон: коучер задає питання, використовує інші методи, що провокують робітника до пошуку рішень й подолання існуючих обмежень; коучер і робітник домовляються про те, що конкретно має бути розроблено до кожної їхньої зустрічі; кожна зустріч

коучера і робітника розпочинається з аналізу, що зроблено, що вдалося, і що можна було зробити краще [47; 49].

Визначення інтенсивності прояву певного виду коучингу на підприємстві, як зазначає Р. Бала, є необхідним для виявлення його особливостей, переваг, недоліків, визначення найбільш або найменш розвинутого виду та за результатами побудови профілю прийняття рішень про подальший розвиток підприємства в цілому, що, у свою чергу, дозволить підприємству: визначити пріоритетні напрями розвитку підприємства; забезпечити постійний, сталий розвиток підприємства; розробляти стратегії розвитку у відповідності до запланованих цілей розвитку; розробляти конкретні заходи та програми розвитку; покращити ефективність роботи персоналу та підприємства; застосовувати коучинг як новий стиль управління на підприємстві [48, с. 224; 47].

На підставі вищевикладеного професійна освіта повинна бути конкретизована у трьох напрямках. Перший – створення умов для оволодіння людиною знаннями і навичками у сфері професійної діяльності, отримання кваліфікації чи перекваліфікація, що забезпечує участь особистості в суспільно корисній праці відповідно до її інтересів і здібностей. При цьому професійна освіта може розглядатися як засіб самореалізації особистості, оскільки саме у професійній діяльності найбільш повно розкриваються здібності людини, а також як засіб соціального самозахисту, усталеності й адаптації до умов ринкової економіки (Мета, завдання і принципи професійної освіти). Другий напрям – виховання соціально активної особистості, яка у своєму житті керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, справедливість) та культурно-національними (працелюбність, волелюбність, толерантність тощо) цінностями і здатна до перетворення виробництва, виробничих, економічних, суспільних відносин, до участі в управлінні, несе відповідальність за результати своєї діяльності тощо. Третій напрям – задоволення нагальних і перспективних потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях, рівень підготовки яких відповідав би вимогам науково-технічного,

соціального прогресу, які б були професійно мобільними, мали різнобічні професійні і загальноосвітні знання, уміння та навички[43, с. 18].

В основу надання професійної освіти покладаються наступні принципи:

принцип професійної спрямованості навчальних предметів передбачає, що в загальноосвітніх, загальнотехнічних і спеціальних предметах, а також у виробничому навчанні необхідно виділити із загальної сукупності знань найбільш специфічні для кожного предмета і зіставити їх з тими, які вивчаються в інших предметах;

принцип використання досвіду новаторів виробництва у змісті навчання передбачає, що кожна тема навчальної програми повинна відображати досвід новаторів виробництва: передові прийоми і способи праці, інструменти, пристосування, оснащення, а також роботу на основі технічної документації, використовуваної на підприємстві, відповідно до норм кваліфікованих робітників відповідного розряду;

принцип безперервного розвитку професійно-виробничої кваліфікації робітника, що визначає програми предметів професійно-технічного циклу і виробничого навчання, які розробляються відповідно до професійно-кваліфікаційних довідників;

принцип розвитку технічного мислення передбачає значну кількість розрахункових робіт і вправ із самостійної розробки технічних процесів, самостійної роботи з використанням довідкової літератури, лабораторні і практичні роботи, а також інші форми навчальної роботи, що вимагають уміння застосовувати весь обсяг отриманих знань;

принцип гнучкості, варіативності і відвертості передбачає виділення інваріантної і варіативної частин змісту підготовки, визначення співвідношення освітньої обов'язкової і рекомендаційної складової стандарту, тобто можливості для вибору і вільного проектування змісту освіти;

принцип системності обумовлює тісний взаємозв'язок узагальненої інформації на основі соціально-економічного, техніко-технологічного, культурологічного, педагогічного для психологічного типу знання,

модельного знання і науковометодичного інструментарію моделювання. У системному проектуванні акцент робиться на синтезі різноманітних зв'язків і стосунків як усередині об'єкта, так і його взаємин із середовищем;

принцип диверсифікації забезпечує використання нових видів освітніх структур, систем і програм професійного навчання, спрямованих на розширення різних за рівнями і змістом освітніх послуг у сфері професійно-технічної освіти. Саме тому диверсифікаційні процеси в системі професійно-технічної освіти спрямовуються на підвищення соціального попиту на більш високий рівень професійної кваліфікації і задоволення потреб різних верств населення; розробку освітніми закладами альтернативних програм і систем навчання; підготовку фахівців з нових професійних профілів з урахуванням реструктуризації і регіоналізації економіки [50, с. 74];

принцип фундаменталізації спрямовується на підготовку мобільного, конкурентоспроможного робітника, з високим рівнем інтелектуального і творчого потенціалу, наукової культури мислення і професійної діяльності на основі посилення загальноосвітньої й наукової компоненти професійно-технічної освіти, забезпечення дослідницького характеру знань, їх практичної спрямованості, переходу на підготовку кваліфікованих робітників з укрупнених (інтегрованих) професій, використання модульної структури навчальних планів і програм, діяльнісно-розвивального підходу до організації навчально-виробничого процесу[51; 52];

принцип регіоналізації професійної освіти. Регіоналізація як тенденція сучасної культури та освіти являє собою одночасно відповідь і реакцію на ті соціальні трансформації, які відбулися в XX столітті. Ідея регіоналізації в умовах глобалізації є інструментом для збереження або придбання ідентичності на політичному, економічному і культурному рівнях. Регіональний освітній простір дозволяє забезпечити цілісність регіональної політики в сфері освіти, її незвідність до окремих модифікацій освітніх програм і предметів навчання до рівня освітніх установ і управлінських дій зверху [52];

принцип посилення професійної спрямованості змісту професійно-технічної освіти передбачає участь, в першу чергу замовників кадрів, роботодавців і їх асоціації в оновленні змісту професійних освітніх програм відповідно до потреб ринку праці, галузей економіки і соціальної сфери, перспектив їх розвитку [52];

принцип інтегративності і диференційованості вимагає обґрунтування структури змісту професійної підготовки на основі об'єднання і синтезу компонентів змісту професійної освіти внутрішньо наочного і між наочного характеру, їх узагальнення на рівні законів, понять, основних положень, формування цілісної системи знань, дій, що сприяє розумінню цілісної професійної діяльності. Інтеграція змісту професійної підготовки дає можливість обґрунтувати наукову концепцію побудови його системи як комплексного об'єкта на основі програмно-теоретичної, структурної і функціональної інтеграції та принцип єдності і взаємозв'язку загальнонаукової, загальнотехнічної і професійної освіти визначається єдністю об'єктивного світу, взаємним зв'язком явищ природи, суспільства і виробництва і передбачає оптимальність міжциклових, міжнаочних зв'язків, співвідношення загальнонаукової і професійної підготовки, органічний зв'язок теоретичного і виробничого навчання при побудові навчальних планів і програм [53, с. 92; 52].

1.3. Дуальна форма професійної освіти

Термін «дуальна система» (від лат. dualis – подвійний) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у Німеччині – як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання. Згодом її успішний досвід запозичили й інші країни, такі як Австрія, Швейцарія, Велика Британія, Франція, США, Канада. В даний час всі передові країни світу застосовують таку дуальну форму здобуття освіти. У Німеччині до переліку програм за дуальною формою навчання готують фахівців за абсолютною

більшістю спеціальностей. Поширеною практикою в Німеччині є повністю «дуальні університети», в яких всі здобувачі освіти вчаться тільки за дуальною формою навчання. Також в Європі все більшого поширення набуває формування вертикально інтегрованих навчальних центрів, навчально-виробничих кластерів, об'єднань, консорціумів, тощо, в яких об'єднуються для досягнення спільної мети територіальні громади, школи, заклади професійної освіти, коледжі, університети та бізнес. Під час здобуття професійної освіти студенти вивчають теорію в аудиторії, наприклад протягом трьох місяців, а потім три місяці працюють на робочих місцях, де відразу застосовують отримані теоретичні знання на практиці – на підприємстві, за що отримують повноцінну платню на рівні з штатними працівниками підприємств. Такий підхід – чергуючи цикли навчання та роботи по три місяці в навчальному закладі та три місяці на виробництві, дозволяє ефективно навчатися і здобувати практичний досвід. В деяких навчальних закладах є програми, при яких студенти в перший рік навчання спочатку протягом 13 місяців працюють на різних робочих місцях, що стосуються обраної професії на «своєму» підприємстві, і тільки після такої реальної практики приступають до вивчення теоретичних дисциплін. Такий підхід сприяє значно кращому засвоєнню студентами теоретичних знань. Бо всі ці знання накладаються в уяві студента на конкретні технологічні операції реального виробництва. Таким чином виживання знань у студентів зростає до 70 – 80 % порівняно з 10 – 15% при чисто теоретичному навчанні [54; 55].

У широкому розумінні поняття «дуальне навчання» використовується для опису європейських університетських програм, що поєднують університети й підприємства, щоб створити нові можливості для навчання на робочих місцях [56; 65].

Закон України «Про освіту» ч. 10 ст. 9 визначає дуальну форму здобуття освіти як спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття

певної кваліфікації, як правило, на основі договору[28]. Дуальна форма професійної освіти - це освітній процес, що поєднує практичне навчання з частковою зайнятістю на виробництві та навчання в традиційному освітньому закладі. Подібна форма професійної освіти представляє собою механізм тісної взаємодії держави, роботодавців, профспілок і різних громадських об'єднань з підготовки висококваліфікованих кадрів відповідно до потреб ринку праці [57, с. 9]. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання[58]. У праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776 рік) Адам Сміт підкреслено, що системи учнівства і наставництва в дуальному навчанні необхідно вважати традиційними методами професійного навчання на робочому місці, тому що працюючи поруч з майстром, молоді робітники вивчали ази професії [59, с. 216]. У дуальній моделі створюються умови для залучення підприємств до процесу підготовки кадрів, зокрема ідеться про значні витрати, пов'язані з підготовкою фахівців [60]. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти, за словами Хеберта Баумана, передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки спеціалістів певного профілю в рамках організаційно відмінних форм навчання [20; 65].

Створення гармонійних стосунків між професійною школою та потребами на ринку праці дасть можливість не тільки забезпечити високий рівень кваліфікації випускника, зекономити кошти підприємству, а й водночас підвищити рівень працевлаштування майбутніх професіоналів і зробити їх більш спроможними на ринку праці [21].

І як зазначає М. Г. Дернова, по-перше, дуальне навчання зосереджено навколо рефлексії щодо робочої практики; це не просто опанування набором технічних навичок, але критичне мислення і навчання через досвід. По-друге, модель дуального навчання розглядає навчання як результат дії і рішення

проблем у робочому середовищі, і, таким чином, зосереджена навколо живих проектів і проблем [61, с. 138].

На підставі викладеного, вважаємо, що *дуальна освіта* – це формат навчання, змістом якого є поєднання підготовки студентів у навчальному закладі та на виробництві, закріплюючи отримані знання та опановуючи практичні навички, з метою набуття певної кваліфікації.

Така форма освіти має переваги для усіх її учасників: – для роботодавців – дозволяє готувати висококваліфікованих працівників для власного підприємства, вирішує проблему пошуку відповідних фахівців у регіоні, економить час на додаткове навчання та психологічну адаптацію молодого працівника після його прийому на роботу тощо; – для здобувача освіти – створює можливість отримати, окрім теоретичних знань, практичні навички роботи на сучасному обладнанні із використання прогресивних технологій, ознайомитись на практиці із особливостями майбутньої професії, отримувати грошову винагороду під час навчання, стати конкурентоспроможним на ринку праці після завершення навчання; – для закладів професійної освіти – формує можливість скорегувати освітні та навчальні програми відповідно до потреб роботодавців та з огляду на використовувані новітні технології та обладнання, підвищити фаховий рівень викладацького складу, залучати більше абітурієнтів через зростання іміджу закладу освіти тощо[62; 35].

Функціональними критеріями дуальної системи професійної підготовки, на думку німецького педагога В. Грайнерта, є такі положення:

1. Потреба між кількістю працівників і учнів регулюється ринком праці. Якщо підприємства пропонують певні професії, то вони керуються законними державними нормами.

2. Носієм професійного навчання є підприємство. Проте, процес професійної підготовки організується за державними законодавчими нормами і підлягає прямому або непрямому державному контролю.

3. Якість професійних кваліфікацій реалізується передусім до вимог підприємства, а також зумовлюється вимогами держави, профспілок та Союзу фахівців.

4. Кошти на професійну освіту за дуальною системою вносяться переважно підприємствами, а також можливе фінансування з боку різних фондів і часткове державне фінансування.

5. Рівень систематизації професійної підготовки зумовлюється потребами держави, суспільства і залежить від фінансування[63].

На сьогодні в світі використовуються різні форми дуальної освіти, розглянемо їх[64].

Перша модель застосовується у Великобританії та характеризується невеликим прямим впливом держави [36]. В основному, саме ринкові запити визначають освіту кваліфікованої робочої сили. Навчання проводиться на конкретному підприємстві, при цьому зміст навчання визначається конкретним завданням. Вважаємо, що за такої моделі навчання здобувач отримує занадто вузький кваліфікаційний профіль, який може стати стримуючим фактором для нього у майбутньому при пошуку нового місця роботи.

Друга модель широко застосовується у Франції, особливістю дуального навчання є вплив з боку держави на формування освітніх програм. Система дуального освіти у Франції відкриває учням дорогу до всіх професійних сертифікатів, що зареєстровані в національному каталозі професійних кваліфікацій. Уклавши контракт на учнівство (від 1 до 3 років), молоді люди мають такий же статус і права, як і інші співробітники підприємства, а також отримують зарплату. Навчання проходить як на робочому місці, так і в навчальному центрі для учнів. Система регулюється національним законодавством, регіональними радами, політичними установами і соціальними партнерами, які здійснюють керівництво центрами підготовки. Фінансується навчання з трьох джерел: від держави, яке звільняє підприємства від внесків роботодавців на суму зарплати кожного учня, регіональних рад

(бонуси за наймом, субсидії на навчання) та компаній (податок на навчання). Урядом Франції було прийнято різні заходи для розвитку альтернативного навчання. Наприклад, введена мінімальна квота на учнівські контракти для компаній. Компанії з кількістю співробітників більше ніж 250, по винні надати 5 % контрактів для учнів альтернативного освіти [65, с. 61].

Третя модель використовується в Німеччині. Тут діє принцип подвійної освіти (навчання плюс робота на конкретному робочому місці). М.Г. Дернова, досліджуючи Європейський досвід дуальної освіти, зазначає, що у німецьких університетах розрізняють 3 усталені дуальні моделі: 1. вища освіта інтегрована з професійною освітою: містить в собі класичну вищу освіту з практичною професійною. Умовою навчання за цією моделлю є атестат про середню або середню фахову освіту, а також угода з підприємством; 2. вища освіта інтегрована з професійною діяльністю: розрахована на тих, хто має завершену професійну освіту або багаторічний досвід роботи за будь якою спеціальністю. Навчання припускає продовження професійної діяльності, якщо вона змістовно пов'язана з напрямом навчання. Обов'язковою є тристороння угода між університетом, студентом і підприємством; 3. вища освіта інтегрована з виробничою практикою: передбачає проходження тривалої практики на підприємстві. Умовою прийому для отримання такої освіти є атестат про середню або середню фахову освіту[61, с. 142].

Н.В. Григорьева, Н.А. Швець досліджуючи моделі дуальної освіти виокремлюють наступні моделі дуальної освіти:

1. Вища освіта інтегрована з тривалою виробничою практикою студента на підприємстві. Навчання студентів відбувається за схемою: теоретичний цикл та формування теоретичний знань, елементарних вмінь та навичок відбувається у закладі освіти, а формування складних комплексних вмінь та навичок - на робочих місцях.

2. Модель дуального консорціуму. Така модель включає теоретичну (дистанційну) частину навчання на основі інтернет технологій та практичну складову, що відбувається на виробництві. Теоретичне навчання відбувається

ввечері, одержання практичних навичок та вмінь вдень. Реалізація такої моделі дуальної освіти дозволяє скоротити термін навчання.

3. Вища освіта інтегрована з професійною діяльністю. Навчання за цією моделлю передбачає перекваліфікацію спеціалістів за спорідненими спеціальностями, забезпечує безперервність освітнього процесу. 4. Сендвіч освіта передбачає чергування періодів теоретичного та навчально виробничого (виробничого) навчання. Теоретична частина такого навчання відбувається у закладі освіти, тоді як навчально виробнича чи виробнича - на дуальних підприємствах, в установах чи організаціях. Сендвіч освіта - це інноваційна форма навчання, здебільшого на бакалавраті, освітній процес здійснюється протягом 4 років, з них 3 роки студент навчається у закладі вищої освіти та 1 рік — в університеті іншої країни або стажується на підприємстві. 5. Коопероване навчання широко практикується у навчальних закладах США та Канади. Підготовка спеціалістів визначає кооперацію закладу вищої освіти та підприємства, на якому відбувається практична складова навчання. Кооперована освіти була запроваджена у Німеччині в якості моделі навчання інтегрованого з роботою [66]. Сьогодні у Німеччині діють програми навчання у різних галузях, найбільше в інженерії - 39%, економіці - 32%. Суміжне навчання на виробництві дозволяє підготувати висококваліфіковані кадри [67]. На думку професора Х. Крамера, економіка Німеччини орієнтована на експорт, і однією з її сильних сторін є високоякісна високотехнологічна продукція. Але для її отримання потрібні висококваліфіковані робітники, підготовка яких забезпечується в рамках дуальної системи [68].

Основними засадами формування типових моделей дуальної форми здобуття освіти визначено такі:

- заклад освіти спільно з роботодавцем приймає рішення про впровадження дуальної форми здобуття освіти, здійснює моніторинг потенціалу ринку праці, визначає перелік спеціальностей (професій), для яких розроблятимуться освітні програми дуальної форми здобуття освіти, затверджує їх перелік, приймає відповідні внутрішні документи, призначає

осіб (підрозділ), що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти;

– заклад освіти або роботодавець ініціює та реалізує переговорний процес і укладає відповідні договори. Заклад освіти та роботодавець обговорюють освітню програму (програми) за спеціальністю (професією) на предмет відповідності професійним стандартам та вимогам до компетентностей майбутніх фахівців. Після початку навчання за такою освітньою програмою заклад освіти забезпечує неперервну комунікацію між усіма сторонами для усунення можливих недоліків в організації навчання та розв’язання поточних проблем, що можуть виникати. Для цього проводяться періодичні зустрічі з усіма сторонами та забезпечується зворотній зв’язок через відповідальну особу від кожної сторони або здобувача освіти, за результатами яких вживаються заходи для забезпечення відповідності між теоретичною та практичною частинами програми та якістю навчання на підприємстві, в установі чи організації, з якими заклад освіти уклав договори;

– дуальну форму здобуття освіти можуть обирати здобувачі освіти, які навчаються за денною формою або іншими формами здобуття освіти та виявили особисте бажання, а також пройшли відбір у роботодавців. Здобувач освіти укладає тристоронній договір із закладом освіти та роботодавцем щодо навчання за дуальною формою здобуття освіти і має виконувати свої зобов’язання в рамках договору;

– години між теоретичною та практичною складовою частинами розподіляються по-різному залежно від особливостей навчання за спеціальністю (професією);

– оцінка компетентностей здобувачів освіти проводиться представниками закладу освіти та роботодавців. Після закінчення навчання за відповідною спеціальністю (професією) за дуальною формою здобуття освіти їй здобувачеві може бути присвоєно професійну повну або часткову кваліфікацію у відповідному кваліфікаційному центрі, на підприємстві чи в установі, фаховою асоціацією тощо [70].

Вперше дуальна форма освіти була зафіксована у законі України «Про вищу освіту», потім елементи дуальної форми навчання для підготовки кваліфікованих робітничих кадрів було впроваджено Наказом міністерства освіти і науки України від 23 червня 2017 р «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників». Цим наказом було визначено перелік професійно-технічних навчальних закладів для впровадження упродовж 2017–2020 років елементів дуальної форми навчання з визначених робітничих професій, а також затверджено дорожню карту упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів [69].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» розширює межі дуальної форми навчання, зазначаючи, про доцільність практичної підготовки здобувачів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти [62]. Задля реалізації цієї Концепції Кабінетом Міністрів України затверджено план заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти який зобов'язав Міністерство освіти та науки України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство економічного розвитку України, Спільний представницький орган сторони роботодавців на національному рівні (за згодою), Спільний представницький орган репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні (за згодою) розробити Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти типових договорів про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти, вищої освіти. Разом з тим Планом заходів передбачено внесення змін до нормативно-правових актів у сфері освіти і праці для врахування особливостей впровадження дуальної форми здобуття освіти [70].

На виконання Концепції Міністерством освіти та науки України було затверджено Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, затверджене наказом Міністерства освіти та науки України № 1551 від 12 грудня 2019 року, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 20 лютого 2020 за № 193/34476[71], яким встановлено мету впровадження та основні завдання дуальної форми здобуття освіти, визначає суб'єктів дуального навчання, їх права та обов'язки, пропонує моделі для організації здобуття освіти за дуальною формою, при цьому не обмежуючи і використання інших. Даним Положенням затверджено, що здобувач освіти може обирати місце для проходження професійно-практичної підготовки відповідно до переліку суб'єктів господарювання, які уклали договори щодо провадження професійної освіти за дуальною формою із закладом освіти. Договір про здобуття професійної освіти за дуальною формою укладають здобувач освіти (у разі досягнення ним повноліття) або його батьки, інші законні представники, заклад освіти і суб'єкт господарювання. Суб'єкт господарювання розподіляє здобувачів освіти на робочі місця або навчально-виробничі ділянки виробничих підрозділів відповідно до укладених договорів про здобуття професійної освіти за дуальною формою, та вимог і потреб освітньої програми/стандарту професійної освіти. Заклад освіти видає накази про направлення здобувачів освіти на професійно-практичну підготовку до суб'єкта господарювання, закріплює за здобувачами освіти майстрів виробничого навчання (асистентів майстрів виробничого навчання). Здобувачі освіти можуть включатися до штатного розпису працівників суб'єктів господарювання під час здобуття професійної освіти за дуальною формою у разі укладання трудових договорів. Здобувачі освіти отримують заробітну плату або іншу грошову винагороду, інші види матеріального заохочення під час професійно-практичної підготовки на робочому місці суб'єкта господарювання відповідно до договорів про здобуття професійної освіти за дуальною формою. Заклад освіти спільно із суб'єктом господарювання оцінює результати навчання здобувача освіти. Заклад освіти видає здобувачу освіти

документ про здобуті освітню та/або професійну кваліфікацію за результатами державної кваліфікаційної атестації. Заклад освіти та суб'єкт господарювання беруть участь у моніторингу результатів здобуття професійної освіти здобувачами освіти за дуальною формою. Питання щодо умов праці, запровадження і визначення розмірів надбавок, доплат, премій, винагород та інших видів матеріального і морального заохочення для наставників, створення умов для підвищення їхнього професійного рівня може передбачати своїм рішенням суб'єкт господарювання. Дуальна форма здобуття професійної освіти базується на денній формі здобуття професійної освіти та може поєднуватися з іншими видами інституційної форми здобуття професійної освіти[71].

У процесі отримання дуальної освіти студент по-новому осмислює майбутню спеціальність і приймає обґрунтоване рішення про правильність вибору професії. До того ж сумлінна праця може забезпечити майбутньому фахівцю як додаткові доходи так і стаж роботи, що є дуже важливим при подальшому працевлаштуванні. В сучасних умовах ці переваги є суттєвими[72, с. 29].

Особливою умовою розвитку дуальної форми освіти є взаємодія між закладами освіти та роботодавцями, вироблення механізмів їхньої економічної зацікавленості в зазначених процесах. Взаємодія бізнесу і влади має бути побудована на засадах державно-приватного партнерства. На превеликий жаль, законодавець сьогодні не достатньо уваги приділяє співробітництву між державним партнером та приватними партнерами в сфері освіти. На розвиток зазначеної взаємодії Міністерство освіти та науки України розробив та запровадив наступні напрямки співробітництва:

- підготовка пропозицій щодо реформування системи професійної освіти та створення професійних та освітніх стандартів;
- надання консультативної допомоги з питань, що мають спільний інтерес;

- участь у спільних заходах: конкурсах, виставках, конференціях, круглих столах тощо;
- розробка механізмів забезпечення випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів робочими місцями на підприємствах;
- розробка пропозицій щодо сумісного надання випускникам професійних кваліфікацій роботодавцями і навчальними закладами;
- закріплення великих організацій за професійно-технічними і вищими навчальними закладами для надання шефської допомоги;
- забезпечення практичної підготовки учнів професійно-технічних, студентів вищих навчальних закладів та стажування викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання на базових підприємствах;
- запровадження виплати підприємствами та організаціями галузевих, іменних стипендій кращим учням, студентам професійно-технічних і вищих навчальних закладів;
- надання підприємствами та організаціями допомоги в утриманні та розвитку матеріально-технічної бази професійно-технічних і вищих навчальних закладів;
- запровадження підприємствами та організаціями матеріального і морального стимулювання викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання професійно-технічних і вищих навчальних закладів;
- взаємне поширення інформації з питань, що стосуються розвитку професійної освіти і підготовки кадрів для будівництва, рекламування та популяризація в засобах масової інформації, своїх web-ресурсах[73].

Реалізація зазначених напрямків партнерства сприятиме забезпеченню високої якості професійної підготовки кадрів, залученню додаткових ресурсів для розвитку професійної освіти та її орієнтації на сучасні технічні й технологічні умови. Зазначена співпраця задовольнить проблеми щодо: врахування вимог промисловості у розробці навчальних планів;

професіоналізацію освіти; скорочення спеціальностей у межах багатопрофільного навчання; розвитку партнерських зв'язків ліцей – коледж – підприємство, що охоплюють: організацію стажувань на підприємстві; внесок підприємств у модернізацію навчального обладнання; участі професіоналів у процесі навчання; програми спільної підготовки фахівців закладами вищої освіти та компаніями (взаємодія на етапі організації навчального процесу); навчання на підприємстві як ключовий елемент професійної освіти (стажування); працевлаштування студентів; проведення спільних науково-технічних досліджень[74].

Умовами для реалізації дуальної програми є зміст та структура програм навчання. Як правило, основу програм навчання з будь-якої спеціальності складають три групи курсів: базові (foundation), обов'язкові (core) та курси за вибором (electives). Базові курси пропонують загально-теоретичні основи підготовки відповідного спеціаліста. Пакет цих курсів може бути (а може і не бути) фіксованим - в залежності від спеціальності та ступеня важкості. Обов'язкові (core) курси складають інваріантне ядро будь-якої програми. Елективна частина програми безпосередньо пов'язана з областю спеціалізації і являє собою набір курсів, за допомогою котрих учні поглиблюють і відточують набуті знання. Дуальна програма являє собою комбінацію двох програм, кожна з яких відповідає якійсь одній конкретній спеціальності та ступені важкості. При складанні дуальної програми деякі базові курси можуть бути взаємно заміщені у разі, якщо одна дисципліна задовольняє вимогам двох різних вихідних програм. Таким чином, в основі розробки дуальних програм лежать принципи системної інтеграції змісту навчання. Для реалізації дуальної програми повинен бути Student Adviser (консультант або куратор). Його основна функція полягає у розробці, уточненні та корекції індивідуальної гнучкої програми навчання для кожного студента, з урахуванням його особистих можливостей і потреб у рамках умов, визначених специфікою навчального закладу. Протягом всього терміну навчання студент постійно працює з таким фахівцем-куратором [72, с. 31].

Дуальна програма відповідає інтересам всіх зацікавлених сторін - освітніх установ, підприємств, працівників, держави. Для підприємства - це можливість підготувати для себе кадри точно «під замовлення», забезпечивши їх максимальну відповідність всім своїм вимогам, економлячи на витратах з пошуку та підбору працівників, їх перенавчанні та адаптації. До того ж є можливість відібрати найкращих студентів стають очевидними. У свою чергу такий підхід мотивує студентів вчитися не за ради «галочки». Складність застосування набутих знань на практиці полягає в тому, що педагогічна дійсність надзвичайно різноманітна у конкретних ситуаціях життя. Під час виокремлення предметного і загально діяльнісного компонентів у змісті навчання, головне завдання полягає у створенні адекватної професійної мотивації в досліджуваному предметі за рахунок виявлення зв'язків-переходів до майбутньої професійної діяльності як творчого процесу. Тому найбільш ефективними формами організації навчання є аудиторна і науково-дослідна (курсове і дипломне проектування). Дослідна робота надає пізнавальній (у процесі навчальних занять) та практичній (у процесі педагогічної практики) діяльності студентів пошуково-творчого характеру, формує в них уміння визначати актуальні проблеми, знаходити шляхи їх вирішення з метою досягнення позитивних навчально-виховних результатів [72, с. 31].

Підсумовуючи, виділимо низку переваг дуальної системи підготовки, затребуваних ринком праці фахівців, перед «традиційною» системою навчання і для випускників і для роботодавців, а саме:

- відповідність змісту освіти сучасному рівню виробництва;
- знайомство студентів із корпоративною культурою підприємства, його особливостями;
- зведення до мінімуму витрат із соціальної та трудової адаптації випускника в новому трудовому колективі;
- використання в навчальному процесі сучасного обладнання в умовах реальних виробничих майданчиків;
- відбір найкращих кадрів для роботодавця;

- державна підтримка підприємства;
- підвищення іміджу підприємства, організації та навчального закладу[75, с. 124].

Одночасно дуальна форма певні обмеження та проблеми.

1. Роботодавці не завжди підтримують навчальні плани, де містяться предмети, які на думку роботодавця не пов'язані з виконанням завдань конкретної професійної діяльності. В той же час держава віддає перевагу різноплановій підготовці фахівця, що дає можливість отримати освічених і соціально мобільних громадян.

2. На даному етапі дуальна система освіти слабо урегульована. Саме тому сьогодні виникає проблема щодо урегулювання питання наставників, оплата їх роботи, облік та контроль часу та ефективність щодо передачі досвіду. Можливість отримати за період навчання декілька наставників з метою ознайомлення здобувача із особливостями роботи різних відділів компанії або ділянок виробництва. Необхідність проходження обов'язкових інструктажів, тренінгів із педагогічної та психологічної підготовки. Не врегульовано питання матеріально-технічного забезпечення дуальної форми освіти тощо. Майже розкритим є питання підпорядкованості згідно з вимогами трудового кодексу, наявність та дієвість санкцій за порушення вимог тристороннього договору між підприємством, закладом освіти та здобувачем освіти.

3. На сьогодні відносини між роботодавцем та закладом освіти не мають юридично оформлених взаємовідносин, саме тому *необхідно затвердити Положення про правила оформлення договорів між роботодавцями та закладів освіти щодо підготовки якісних фахівців за дуальною формою.*

4. Питання зарахування здобувача на посаду відповідно до кваліфікаційного рівня, що здобувається є на сьогодні законодавчо невирішеною задачею, що ускладнює задачу щодо отримання здобувачем належного кваліфікаційного рівня. Саме тому в трудове законодавство

необхідно внести норму наступного змісту *« на період навчання за дуальною формою освіти дозволяється тимчасове (до трьох місяців) зарахування здобувача на посаду такого кваліфікаційного рівня, якій він здобуває при обов'язковому закріпленні наставника на цей період. З можливістю отримання заробітної плати в межах посадового окладу»*.

5. Проблема повернення фінансових затрат за освіту здобувача роботодавцю, у разі небажання здобувачем підписувати контракт з роботодавцем через специфіку роботи на конкретному підприємстві, умови праці чи низьку заробітну плату. Для виправлення даної проблеми, на нашу думку, в закон України *«Про професійно-технічну освіту»* необхідно додати норму, в якій передбачити *« обов'язковість відпрацювання на виробництві здобувача на протязі трьох років, за освіту якого оплачено роботодавцем»*.

1.4. Державна політика щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні

Термін «державна освітня політика» або «державна політика в галузі освіти» введено в науковий обіг у 60-70-х роках минулого століття. Існують різні визначення державної політики, освітньої політики, державної політики в галузі освіти України. На початку дослідження змісту та особливостей державної політики щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні необхідно зрозуміти, що вкладається у зміст поняття «політика». Даний термін походить від давньогрецького слова «politike», яке перекладається як «державна діяльність». Тож будь-яка політика держави є діяльністю з управління відповідними процесами у суспільстві. Це є традиційне уявлення про політику як про управління суспільством. Поширеним також є погляд на політику як на регулювання відносин між різними соціальними верствами, групами, державними утвореннями. Існує також розуміння політики як сфери боротьби різних суспільних груп і осіб за владу. Слід підкреслити, що розуміння політики як соціального інституту

зумовлене наявністю такого джерела державної могутності, як влада. Виділення категорії влади як визначальної ознаки впливає з того, що сфера політики охоплює не тільки державну політичну систему, а й виходить за її межі. Зі зростанням різноманітності інтересів і ускладненням форм людської діяльності зміст політики не обмежується тільки державно-організованою діяльністю, вона проникає у сферу взаємодії індивідів у сфері реалізації їхніх приватних інтересів [76, с. 65]. Уточнюючи зазначений вислів хотілось би відмітити, що політика як боротьба за виборення і утримання державної влади, то в цьому аспекті термін «polit» пов'язується з групами людей, через яких виявляється ця воля. Так, Ф. Гудноу в роботі «Politics and Administration», посилаючись на словник «Century Dictionary», визначав політику як діяльність, керівництво або вплив через партійну систему політики уряду на громадян, які включають не лише урядову етику, а мистецтво впливу на публічну думку, приваблювання та розпорядження голосами виборців, отримання та розподіл суспільних цінностей [77, с. 26; 79]. Щодо політики як використання влади для управління суспільством у загальносуспільних, класових, кланових або особистих інтересах, то справді, термін «polit» співвідноситься зі змістом діяльності уряду. У найбільш спрощеному та широкому розумінні, це те, що уряд робить або не робить. Цей термін, на думку В. В. Тертички, пов'язаний із набором понять, а саме: вирішування, управління, поведінка та наміри, дія або бездіяльність, результат, мета, час, організація, громадська організація [78; 79]. Щодо політики як програми дій, що спрямовані на розв'язання суспільно значущих проблем, то використання державної влади може бути узаконено виключно за наявності раціональної мети й відповідних цій меті засобів. Отже, будь-який уряд намагається мати в своєму розпорядженні програму дій, яка висловлює загальні інтереси, та яку воно подає масам на обговорення та схвалення [80]. Сьогодні політика направлена на задоволення потреб громадян і трактується як певна стратегія прийняття і практичної реалізації обов'язкових для суспільства рішень щодо того чи іншого питання. Водночас, призначення політики полягає у

визначення суті проблеми, розв'язання якої потребує втручання державних органів влади [81, с. 10]

Політика в своїй перевазі формується в межах публічного адміністрування з боку держави і приймає зміст державної політики. Існують різні підходи до розуміння даного явища. Розглянемо деякі з них. Так, І. О. Кресіна характеризує державну політику як «систему цілеспрямованих заходів, які ставлять на меті розв'язання тих чи інших суспільних проблем, задоволення суспільних інтересів, забезпечення стабільності конституційного, економічного, правового ладу країни ... специфікою якої є те, що вона реалізовується через владні структури, які мають повноваження монопольного права держави на законний примус [80, с. 35].

В.Є. Романов вважає, що державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність уряду щодо певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства [82, с. 12].

А.В. Мерзляк і Т.В. Кравченко доводять, що державна політика – це сукупність повноважних дій та стратегічно орієнтованих цілей і принципів органів державної влади, які є реакцією на реальні життєві потреби чи проблеми, визначають шляхи реалізації поставлених цілей у процесі управління суспільним розвитком з урахуванням інтересів усіх категорій суспільства, що узгоджується з національними інтересами. Державна політика у такому змісті виступає способом гармонізації і політичної інтегрованості соціуму, кінцевим результатом успішності якої є поліпшення якості життя громадян та гарантування соціальної стабільності [83].

І.І. Гаврада визначає державну політику як відносно стабільну, організовану та цілеспрямовану діяльність органів державної влади стосовно певного питання чи комплексу питань, яку вони здійснюють безпосередньо чи опосередковано, яка впливає на життя суспільства [84, с. 95].

Англійський політолог Д. Кілпатрік визначає державну політику як напрям дій, регуляторних заходів, законів, бюджетних пріоритетів стосовно

певної теми, що здійснюється державним органом чи його представниками [85].

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що **державна політика** – це основа програми щодо *визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому.*

Освітня державна політика досліджувалася багатьма науковцями щодо її змісту та особливостей, але в цілому не має суттєвих відмінностей, існуючи трактування характеризуються взаємодоповненнями та уточненнями. Наприклад, Куклин В. Ж., Беляков С. А. Визначали освітню політику як складову частини політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти [86, с. 10].

А.И. Адамській аргументував, що освітня політика – це сфера діяльності, пов'язана відносинами між соціальними групами щодо передачі новим поколінням накопиченого соціального досвіду, і трансляція культури. Предметом освітньої політики є відносини або система відносин, що виникають в процесі діяльності» [87, с. 6].

В.С. Журавский доводив, що освітня політика – це передусім політика, що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти. Вона спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку [88, с. 20].

І.В. Налетова у своїх наукових роботах стверджувала, що освітня політика – це діяльність держави стосовно функціонування та розвитку системи освіти. Розробка освітньої політики ґрунтується на всебічному аналізі, метою якого є виявлення та порівняння можливих варіантів політики. Прийнята освітня політика встановлює пріоритетні напрями для фінансування, управління, планування системи освіти та контролю за нею» [89, с. 3].

Тлумачні словники містять наступне визначення державної політики у сфері освіти – політика, в основі якої лежить принцип пріоритетності питань

освіти, недопущення створення й діяльності політичних організацій та релігійних рухів у державних і муніципальних освітніх закладах, органах управління. Організаційною основою державної політики є програми розвитку освіти, що приймаються найвищим органом законодавчої влади [90, с. 32]

Енциклопедія освіти містить такі роздуми щодо освітньої державної політики, освіта є суспільне благо, як інтелектуальний і матеріальний ресурс суспільства, як система освітніх інституцій. Тип освітньої політики визначається характером соціально-економічних та політичних відносин у суспільстві, якістю еліт, домінуючою політичною культурою, національними освітніми традиціями тощо» [91, с. 623]. За визначенням В. Гальперіна та В. Савельєва, «в Україні «перехідний» тип освітньої політики. Її сутність визначається специфікою посткомуністичних системних трансформацій, суперечностями процесу формування державно-громадської системи політики керування та управління освітою, підвищенням її суспільного статусу, утвердженням у європейському та світовому освітньому просторі. Ключовий суб'єкт освітньої політики в суспільстві — держава, яка в процесі взаємодії з громадським суспільством забезпечує суспільний вибір у сфері освіти[91, с. 623].

Отже, саме поняття «державна освітня політика» передбачає, що суб'єктом її є державні органи регулювання освітнього процесу (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, інститути громадянського суспільства). Водночас у сучасних політичних умовах суб'єктами державної освітньої політики виступають як регіональні структури управління освітою, так і міжнародні органи й установи, котрі здійснюють освітню політику на світовому рівні (наприклад, ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, ЄС, Міжнародний фонд «Відродження» та ін.). Склад і компетенції органів та інституцій освітньої політики є специфічними для кожної держави [92].

У розвинених державах освітня політика є важливою частиною соціальної стратегії. Освіта й освітня політика, що спрямовує її розвиток, виходять на перший план у програмах державних реформ[93].

Отже, **освітня державна політика** – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення.

Державна освітня політика ґрунтується на конституційних нормах; стратегічних документах розвитку освіти (доктрини, програми, концепції тощо); міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом; законах, законодавчих актах; указах і розпорядженнях Президента України; постановах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; наказах, розпорядженнях Міністерства освіти і науки України, інших органів публічного адміністрування, яким підпорядковані заклади освіти; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, виданих у межах їхньої компетенції [94].

Частиною освітньої державної політики є розвиток професійної освіти. У Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) окреслено основні перспективні завдання щодо забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти у професійно-технічних навчальних закладах [95]. Підкреслимо також важливе значення постанови Верховної Ради України «Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні» від 3 квітня 2003 р. [96]. У ній сформульовано конкретні рекомендації Президенту України, Кабінету Міністрів України, Міністерству економіки та з питань Європейської інтеграції України, Міністерству фінансів, Міністерству праці та соціальної політики, Міністерству освіти і науки України. Одночасно Генеральній прокуратурі України було доручено розслідувати факти порушень положень частин четвертої-шостої статті 49 Закону України «Про професійно-технічну освіту» щодо заборони передачі та використання приміщень професійно-технічних навчальних закладів не за призначенням [97, с. 519-521]. Ця постанова мала велике позитивне значення для розвитку професійної освіти в Україні, саме це сприяло створенню Інституту професійно-технічної освіти АПН України, відновлення роботи Міжгалузевої ради з професійно-технічної

освіти при Кабінеті Міністрів України. Саме концепції розвитку професійної освіти, розроблені науковцями інститутів НАПН України, враховувалися у підготовці нормативних актів та навчально-методичних документів з проблем підготовки виробничого персоналу. Зазначена Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти України, яку було затверджено Міністерством освіти і науки України та АПН України 5 липня 2004 р. [97, с. 522-526] визначила напрями модернізації професійної освіти у таких сферах: законодавстві; формуванні й виконанні державного замовлення; удосконалення змісту професійної освіти; розширення співпраці з роботодавцями; управління професійною освітою; підвищення престижності робітничих професій у суспільстві та інформаційного забезпечення професійної освіти і навчання, запровадження інноваційних технологій навчання; професійного навчання на виробництві; підвищення якості педагогічного персоналу; науково-методичного забезпечення професійної освіти, а також фінансового та матеріально-технічного забезпечення цієї галузі [98].

Професійна освіта як елемент освітньої державної політики покликана виконувати надзвичайно важливу місію — забезпечувати підготовку молодого покоління до праці. І як слушно зауважує видатний економіст А. Гальчинськи «створення» людини працею не є одномоментним актом, що відбувся ще за сивої давнини. Насправді, це перманентний процес, який зумовлюючи зміст усієї історії людства, розвивається постійно. Праця створила й водночас створює людину, конститує її як особистість, розвиває багатство її громадської (суспільної) природи й суто біологічного втілення протягом усього розвитку людства. Системна єдність соціального і природного (матеріально-уречевленого) формується, насамперед, через креативну функцію праці людини» [99, с. 88; 98].

Саме тому при відбудуванні професійної освіти необхідно враховувати, що процес цей виважений та поступовий, що будується з урахуванням прогнозів та прогнозувань, поєднуючи теоретичну та практичну складові,

задовольняючи ті галузі, на яких будується економіка держави. Сучасна професійна освіта потребує наукового обґрунтування, яке будується на глибокому та масштабному розумінні суті, потреб, кінцевої мети для тих, хто надає освітні послуги, отримує їх, та чекає на професійний матеріал, для держави, регіонів, різних підприємств та організацій.

Нерозв'язані проблемності, не розуміння чіткої програми розвитку приводять до неякісних результатів щодо професійної освіти.

До суперечностей методологічного рівня варто віднести дисгармонію між: назрілою суспільною вимогою людиноцентричного (особистісно зорієнтованого) підходу до розвитку професійної освіти і подальшим збереженням технократизму управлінської вертикалі у практиці української професійної освіти; визначенням кваліфікаційних рівнів Національної рамки кваліфікацій (2011 р.), Міжнародної стандартної класифікації освіти (2011 р.) і невідповідністю їм рівнів формальної української професійної освіти, що негативно позначається на глобальному і європейському визнанні кваліфікацій української професійної освіти, їх конкурентоспроможності. Суперечність особистісного рівня полягає у потребі врахування індивідуальної освітньої траєкторії кар'єрного професійного зростання у національному освітньому просторі й відсутністю відповідної такої потреби освітнього середовища вітчизняної професійної освіти, невизнання компетентностей і кваліфікацій, здобутих через неформальну та інформальну професійну освіту. Існує суперечність між особистісною потребою розкриття професійного потенціалу осіб різного віку у формальній, неформальній, інформальній професійній освіті і відсутністю системного поєднання різних видів цілісної неперервної професійної освіти упродовж життя. Суперечність організаційно-педагогічна виникає там, де освітніми кваліфікаціями не враховуються кваліфікації професійні, де відсутня результатна парадигма освіти на основі компетентнісного підходу, немає реального вимірювання й порівнювання освітньої якості [100, с. 243; 98, с. 251].

Саме тому сучасна професійна освіта потребує реформування з урахуванням попередніх помилок та недоліків. Зазначені напрямки реформи повинні бути враховані при формуванні *програми розвитку професійної освіти*. Розглянемо детально зазначені напрямки.

Першим фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є: оптимізація з урахуванням глобальних тенденцій і національних традицій, а також сучасних і перспективних потреб. Таку оптимізацію забезпечать:

- побудова і реалізація різних освітніх траєкторій, визнання неформальної та інформальної освіти і навчання;
- рівний доступ громадян до професійної освіти і навчання, їхнє гнучке просування за індивідуальними освітніми траєкторіями;
- залучення роботодавців до створення освітніх стандартів і запровадження елементів дуальної системи підготовки фахівців;
- розширення автономії закладів професійної освіти, спрощення процедури ліцензування професійних навчальних закладів та акредитації освітніх програм;
- створення багаторівневих і багатопрофільних закладів професійної освіти для реалізації освітніх програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників, молодших спеціалістів, професійного навчання незайнятого населення (безробітних), профільного навчання учнів старшої школи (з одночасним отриманням повної загальної середньої освіти);
- розвиток соціального партнерства;
- удосконалення механізму професійного розвитку педагогічних працівників закладів професійної освіти[98, с. 259].

При цьому необхідно враховувати, що при акредитації та ліцензуванні освітніх програм не повинна втрачатись якість викладацького складу як на науково-кваліфікаційному так і професійному рівні. Формування освітніх програм повинно формуватися з потреб та вимог стейкхолдерів, які заореновані на потреби економічного ринку.

Другим фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є укрупнення, консолідація, концентрація і регіоналізація мережі закладів, що здійснюють професійну освіту, об'єднання існуючих професійно-технічних училищ і технікумів, створення мережі багатопрофільних професійних коледжів, здатних гнучко реагувати на регіональні і місцеві потреби, мати розвинену навчально-виробничу інфраструктуру. Вони готуватимуть молодших спеціалістів, кваліфікованих робітників та інших фахівців й надаватимуть різноманітні освітні послуги у сфері професійного навчання. Управління розвитком мережі профільних ліцеїв і професійних ліцеїв та коледжів та їхню діяльністю доцільно здійснювати на регіональному рівні[98, с. 252].

В цьому напрямку необхідно обов'язково враховувати, що масштабне укрупнення закладів може втратити індивідуальність на професійну особливість, на підставі втрати професійних педагогічних кадрів, скорочені навчальних програм та плавнів, втраті технічної бази тощо.

Третім фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є налагодження системних зв'язків з основними споживачами професійно підготовлених кадрів усіх освітніх і кваліфікаційних рівнів. Роботодавці мають брати постійну участь створенні та вдосконаленні освітніх стандартів і освітніх програм, здійсненні їхнього оцінювання, присудження професійних кваліфікацій, надавати місця для виробничого навчання, практики, стажування. Запровадження Національної рамки кваліфікацій створює передумови для системної співпраці на основі узгодження кваліфікаційних потреб і пропозицій. Така співпраця має сприяти усуненню деформації у кваліфікаційній та галузевій структурі кадрів, підготовлених закладами професійно-технічної і вищої освіти. Як відомо, помилки на концептуальних і законодавчих рівнях, а також в управлінській діяльності призводять, з одного боку, до перенасичення економіки юристами, економістами та іншими фахівцями, а з другого боку, — до дефіциту кваліфікованого персоналу за окремими спеціальностями і професіями[98, с. 253].

Даний напрямок дуже важливий при врахуванні розвитку виробництва та наявності робочих місць, гідної оплати праці, коли вона відповідає професійному рівню працівника, його кваліфікації та затребуваності. Все це можливе лише за умови проведення ефективної реструктуризації економіки, що приведе до якісних змін у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили.

Четвертим фундаментальним напрямком реформування професійної освіти є неформальна (або додаткова інституціолізована) та інформальна (або самостійна не інституціолізована) професійна освіта упродовж життя. Освіта дорослих розглядається як неформальна професійна освіта, в якій можуть брати участь різні категорії дорослого населення. Участь людини в освітньому процесі на всіх етапах її життєдіяльності — це важлива ознака громадянського суспільства. Освіта дорослих є складовою навчання упродовж життя. Ця система забезпечує навчання осіб, які мають повну загальну середню освіту або перервали її здобуття, з метою особистісного розвитку та професійного зростання через набуття нових компетентностей та їх оновлення. Крім особистісного і професійного розвитку українська освіта дорослих покликана сприяти створенню умов для активної участі різних категорій громадян у суспільному житті забезпечити їхню соціальну інклюзію[98, с. 254].

П'ятий фундаментальний напрямок реформування професійної освіти є створення сучасної системи забезпечення якості професійної освіти; освітні стандарти мають відповідати контексту інноваційного типу прогресу, завданням максимальної професійної самореалізації особистості, формування в неї здатності до безперервного навчання і саморозвитку. Все це повинно підтримуватися відповідною системою внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості освіти з урахуванням європейських стандартів і рекомендацій щодо якості. У такій системі головна відповідальність за якість освіти покладається на навчальний заклад, а основною ланкою визнається внутрішнє забезпечення якості. Зовнішнє забезпечення якості виконує функції визнання та підтримки внутрішнього забезпечення якості. Управління

системою здійснюється незалежним (від зацікавлених сторін) органом забезпечення якості. Сучасна система забезпечення якості європейського зразка є мотиваційно-розвивальною, створює умови для рівноправної фахової співпраці і боротьби за фахову репутацію, орієнтує на внутрішнє безперервне самовдосконалення. Ця система передбачає формування відповідної внутрішньої організаційної культури, забезпечення якості як основи успішного функціонування цілісної системи. Системна реалізація комплексу заходів, спрямованих на модернізацію професійної освіти, забезпечуватиме формування особистості професіонала інноваційного типу, якому притаманні певні характерні риси: здатність до безперервного навчання і креативного застосування набутих знань, умінь, інших компетентностей; відповідність особистих нахилів, здібностей, інтересів обраному фаху, професії, кар'єрі; володіння англійською мовою як мовою глобального спілкування, що дає змогу збагачуватися на міжкультурній основі, розширюватиме можливості фахового зростання, мобільності; включення у соціальну і фахову комунікацію за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; формування громадянських, патріотичних якостей, людської і професійної гідності[98, с. 253; 98].

З цього приводу необхідно зауважити, що на сьогодні важливою задачею є налагодження професійної молоді на робітничі професії та консультування з ринкової кар'єри в ринкових умовах. Саме державні програми, що реалізують тенденції державної політики, повинні бути націлені на розвиток професійної освіти в Україні, особливо в умовах військового стану. На сьогодні, нажаль, задекларовані положення державної політики та стан їх реалізації не відповідає сучасним викликам, це зумовлене не виконанням або виконанням не в повному обсязі прийнятих законів та програм, недостатнє врахування зміни форм власності та реального стану різних секторів економіки в регіонах та демографічної ситуації, війни росії з Україною, зростання внутрішньої та зовнішньої трудової міграції, нерідко суб'єктивізм і навіть волюнтаризм у прийнятті рішень [98].

Треба зауважити, що 12 червня 2019 р. була схвалена Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, в якій вказувалася проблема занепаду професійної освіти, що привело до невідповідності підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства. Розв'язання визначеної проблеми передбачалося здійснити шляхом проведення системної реформи професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема децентралізації системи управління та диверсифікації джерел фінансування, модернізації структури та змісту, оновлення нормативно-правового забезпечення, а також розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Реалізовувати Концепцію передбачалось трьома етапами протягом 2019-2027 років. Реалізація концепції передбачає: професійну самореалізацію особи та реалізації принципу навчання впродовж усього життя з урахуванням гендерної рівності та інклюзивного навчання; зростання привабливості професійної (професійно-технічної) освіти, підвищенню її конкурентоспроможності та якості відповідно до міжнародних стандартів; підвищення соціального статусу педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти; посилення співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти з роботодавцями та бізнес-партнерами; задоволення потреб ринку праці, суспільства і держави у кваліфікованих кадрах; сталий розвиток національної економіки та суспільства[101].

Також даною Концепцією не врахований в повному обсязі регіональний інтерес професійної освіти, особливо це стосується: потреб регіональних/місцевих ринків праці та планів розвитку професійно-технічної освіти регіонів; оптимізації мережі закладів професійно-технічної освіти у відповідності до стратегій регіонального розвитку; фінансування закладів професійної (професійно-технічної) освіти, яке потрібно передати на обласний рівень фінансування. Одночасно не визначено напрямки та види стимулювання розвитку дуальної форми здобуття освіти, система розвитку

публічно-приватного партнерства, що передбачає активізацію участі роботодавців в управлінні та фінансуванні закладів професійно-технічної освіти.

Саме тому пропонуємо доповнити дану Концепцію наступними словами:

Завданням Концепції є: «розроблення та запровадження такої системи професійної освіти, яка б відповідала європейським стандартам щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців, рівень кваліфікації та практичних навичок яких відповідає вимогам роботодавців та суспільним запитам».

Напрямами Концепції є:

розвиток системи професійної (професійно-технічної) освіти на регіональному рівні;

взаємодії органів державної влади з органами громадського самоврядування щодо розвитку та покращення професійної освіти;

розроблення механізмів щодо залучення роботодавців до фінансування та управління закладами професійно-технічної освіти на основі державно-приватного партнерства та підвищення ефективності профорієнтаційної роботи та популяризації робітничих професій;

запровадження інноваційних освітніх технологій в професійній освіті та підвищення ефективності соціальної реклами професійної освіти.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретико-правових засад публічного адміністрування професійної освіти в Україні дало можливість прийти до наступного.

Освіта – це систематизований та цілеспрямований порядок діяльності навчальних закладів і освітніх установ, що використовують штат педагогічних фахівців, направлений на загальне окультурювання людини, з метою виховання високорозвинутого та прогресивного суспільства.

Основними ознаками «освіти» є:

цілеспрямована діяльність;

система наукових знань, умінь і навичок;

соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства;

результат цілеспрямовано організованого інформаційного окультурення людини;

система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ;

особливий процес;

освоєння культурного досвіду.

Дослідження генезису становлення та розвитку освіти в Україні дало можливість виокремити наступні періоди, що мали характерні ознаки, які характеризували їх:

1. «Київського князівства», він бере початок з IX- XII ст.ст.;
2. «Доба козаччини», починався у XII ст., а закінчувався у XVII ст.;
3. «Українського визвольного руху», який починався з XVII ст. і закінчувався на початку XX ст.;
4. «Радянський», починався у 20х роках XX ст., а закінчувався наприкінці XX ст.;
5. «Просвітницький» період почався 90х роках XX ст. та триває досі.

Професійна (професійно-технічна) освіта- це комплекс педагогічних та організаційних заходів, передбачених нормативно-правовими актами, що застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти, спрямованих на забезпечення суб'єктами освітніх послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності, розвитку компетентності та професіоналізму, вихованню загальної і професійної культури.

Відповідно професійна освіта та професійно-технічна освіта є родовидовими поняттями. Де остання є видом професійної освіти.

Ознаками професійної освіти є:

вид освітянської діяльності;

практично-професійна спрямованість;
 послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності;
 нормативно-правова урегульованість;
 комплекс педагогічних та організаційних заходів;
 застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти:
 розвиток компетентності та професіоналізму;
 виховання загальної і професійної культури.

Дуальна освіта – це формат навчання, змістом якого є поєднання підготовки студентів у навчальному закладі та на виробництві, закріплюючи отримані знання та опановуючи практичні навички, з метою набуття певної кваліфікації.

Аналіз дуальної освіти та запровадження її в освітній процес дав можливість виокремити її недоліки та проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення. А саме.

Роботодавці не завжди підтримують навчальні плани, де містяться предмети, які на думку роботодавця не пов'язані з виконанням завдань конкретної професійної діяльності. В той же час держава віддає перевагу різноплановій підготовці фахівця, що дає можливість отримати освічених і соціально мобільних громадян.

На даному етапі дуальна система освіти слабо урегульована законодавцем. Саме тому сьогодні виникає проблема щодо урегулювання питання наставників, оплата їх роботи, облік та контроль часу та ефективність щодо передачі досвіду. Можливість отримати за період навчання декілька наставників з метою ознайомлення здобувача із особливостями роботи різних відділів компанії або ділянок виробництва. Необхідність проходження обов'язкових інструктажів, тренінгів із педагогічної та психологічної підготовки. Не врегульовано питання матеріально-технічного забезпечення дуальної форми освіти тощо. Майже розкритим є питання підпорядкованості

згідно з вимогами трудового кодексу, наявність та дієвість санкцій за порушення вимог тристороннього договору між підприємством, закладом освіти та здобувачем освіти.

На сьогодні відносини між роботодавцем та закладом освіти не мають юридично оформлених взаємовідносин, саме тому *необхідно затвердити Положення про правила оформлення договорів між роботодавцями та закладами освіти щодо підготовки якісних фахівців за дуальною формою.*

Питання зарахування здобувача на посаду відповідно до кваліфікаційного рівня, що здобувається є на сьогодні законодавчо невирішеною задачею, що ускладнює задачу щодо отримання здобувачем належного кваліфікаційного рівня. Саме тому в трудове законодавство необхідно внести норму наступного змісту *« на період навчання за дуальною формою освіти дозволяється тимчасове (до трьох місяців) зарахування здобувача на посаду такого кваліфікаційного рівня, якій він здобуває при обов'язковому закріпленні наставника на цей період. З можливістю отримання заробітної плати в межах посадового окладу».*

Проблема повернення фінансових затрат за освіту здобувача роботодавцю, у разі небажання здобувачем підписувати контракт з роботодавцем через специфіку роботи на конкретному підприємстві, умови праці чи низьку заробітну плату. Для виправлення даної проблеми, на нашу думку, в закон України «Про професійно-технічну освіту» необхідно додати норму, в якій передбачити *« обов'язковість відпрацювання на виробництві здобувача на протязі трьох років, за освіту якого оплачено роботодавцем».*

Державна політика – це основа програми щодо визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому.

Освітня державна політика – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної

адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення.

Запропоновано доповнити Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року наступними словами:

Завданням Концепції є: «розроблення та запровадження такої системи професійної освіти, яка б відповідала європейським стандартам щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців, рівень кваліфікації та практичних навичок яких відповідає вимогам роботодавців та суспільним запитам».

Напрямами Концепції є:

розвиток системи професійної (професійно-технічної) освіти на регіональному рівні;

взаємодії органів державної влади з органами громадського самоврядування щодо розвитку та покращення професійної освіти;

розроблення механізмів щодо залучення роботодавців до фінансування та управління закладами професійно-технічної освіти на основі державно-приватного партнерства та підвищення ефективності профорієнтаційної роботи та популяризації робітничих професій;

запровадження інноваційних освітніх технологій в професійній освіті та підвищення ефективності соціальної реклами професійної освіти.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правові акти публічного адміністрування професійної освіти в Україні

Професійна освіта ґрунтується на системі нормативно-правових норм, якими визначено право особи на її здобуття, особливості та порядок її отримання, державний стандарт професійної освіти, класифікатор професій професійної освіти, правовий статус здобувача професійної освіти, закладу професійної освіти та педагогічних працівників тощо. Право на отримання професійної освіти визначено як в Конституції України. Більшої правової регламентації отримало як в загальних, так і в спеціальних нормативно-правових актах. Істотні політичні, соціальні, демографічні, економічні, ідеологічні, культурні зміни, що відбуваються в суспільстві підкреслюють цінність отримання професійної освіти (навіть не одної), підвищення кваліфікації згідно раніше отриманих професійних знань, умінь та навичок. Особливо важливе значення професійна освіта набуває в умовах розвитку інклюзивного середовища, що дає можливість особам з особливими потребами реалізувати себе та соціалізуватися.

Враховуючи важливість та складність професійної освіти, відносини у відповідній сфері потребують упорядкування, юридичного закріплення та охорони з боку держави. Відповідні упорядкування, закріплення та охорона здійснюються шляхом нормативно-правового регулювання відповідних відносин, завдяки якому забезпечується правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках. правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у

кваліфікованих робітниках [33], тобто цілеспрямований вплив на поведінку людей.

Головне призначення такого регулювання полягає в тому, щоб надати суспільним відносинам порядок, який приписує держава [102, с. 26], відобразити та узгодити суспільні інтереси, які б сприяли розвитку основних сфер суспільних відносин, у тому числі отримання професійної освіти. Нормативно-правове регулювання обумовлене рядом факторів, зокрема: а) рівнем економічного розвитку суспільства; б) соціальною структурою суспільства; в) рівнем зрілості, стійкості суспільних відносин; г) рівнем правової культури громадян і посадових осіб; д) рівнем визначеності предмету, засобів і методів правового регулювання [103, с.85; 104].

У науковій літературі існує велика кількість дефініцій правового регулювання, зокрема його визначають як: здійснюваний усією системою юридичних засобів державно-владний вплив на суспільні відносини з метою їх впорядкування, охорони та розвитку [105, с. 7]; дію права на суспільні відносини за допомогою певних юридичних засобів, насамперед норм права [106, с. 217]; здійснюване за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх впорядкування, охорони, розвитку у відповідності із суспільними потребами [107, с. 145]; здійснюваний державою за допомогою юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування» [108, с. 165; 104].

Отже, за результатами аналізу наведених дефініцій можемо визначити *правове регулювання як дію норм права на суспільні відносини з метою їх упорядкування за допомогою використання спеціально-юридичних засобів.*

Ознаками правового регулювання є: 1) носить цілеспрямований характер, оскільки виступає певним регулятором суспільних відносин, впорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства з метою задоволення законних інтересів суб'єктів права. Якщо ж під дією законодавчого акту чи його норм настають наслідки, не передбачені

законодавством, а в деяких випадках і такі, що йому протирічать, то такий вплив не може вважатись правовим; 2) має організаційний та упорядкований характер, тобто здійснюється за допомогою певних правових засобів, які забезпечують його ефективність; 3) носить результативний характер, так як повинне бути направлене на досягнення певних цілей; 4) має визначені стадії, які передбачають насамперед: регламентацію суспільних відносин; виникнення суб'єктивних прав та обов'язків; їх реалізацію; 5) має певний предмет та сферу правового впливу, які усвідомлюються суб'єктами та суспільством і мають для них певне значення; 6) за його допомогою відносини між суб'єктами набувають певної правової форми, яка має споконвічно державно-владний характер, тобто в юридичних нормах держава вказує міру можливої та належної поведінки; 7) гарантує доведення норм права до їх виконання [109, с. 489; 104].

С.В. Ківалов та Л.М. Біла відзначають, що до сфери правового регулювання повинні входити лише ті відносини, які мають наступні ознаки: по-перше, це відносини у яких знаходять відображення як індивідуальні інтереси членів суспільства, так й інтереси загальносоціальні; по-друге, у цих відносинах реалізуються взаємні інтереси їх учасників, кожен із яких йде на якийсь утиль власних інтересів заради задоволення інтересів іншого; по-третє, відносини ці будуються на основі згоди виконувати визначені правила, визнання обов'язковості цих правил; по-четверте, ці відносини потребують дотримання правил, обов'язковість яких підкріплена досить дієвою силою [110, с. 118].

Розрізняють 4 види сфери правового регулювання, зокрема:

1. сфера можливого (потенційного) правового регулювання – це та частина суспільних відносин, яка може бути врегульована за допомогою права;
2. сфера необхідного правового регулювання – це та частина суспільних відносин, яка потребує впливу права для забезпечення інтересів держави, потреб суспільства, соціальних закономірностей

3. сфера легального (законодавчого) регулювання – це ділянка суспільних відносин, котра фактично регламентована правовими нормами;

4. сфера правореалізуючого (у т.ч. і правозастосовчого) регулювання – це та частина суспільних відносин, де фактично реалізуються правові норми [105, с. 8].

Одним з видів правового регулювання є нормативно-правове регулювання.

Нормативне регулювання – це впорядкування поведінки людей за допомогою нормативно-правових актів, розрахованих на їх багаторазове застосування за наявності передбачених ними обставин [109, с. 490].

Змістом нормативно-правового регулювання є те, що воно реалізується за допомогою норм права, об'єктивованих у вигляді законів та інших підзаконних нормативно-правових актів, тобто нормативно-правового акту.

У науковій літературі та словниках міститься надзвичайно велика кількість дефініцій поняття «нормативно-правовий акт»: 1) письмовий документ, прийнятий компетентним органом держави або уповноваженим суб'єктом, який встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує норми права, містить розпорядження загального характеру і постійної дії, розрахований на багаторазове використання [111, с. 342]; рішення компетентних суб'єктів прав, у яких в односторонньому порядку встановлюються, змінюються чи скасовуються загальнообов'язкові правила поведінки [106, с. 192]; офіційний акт-волевиявлення (рішення) уповноважених суб'єктів права, що встановлює (змінює, скасовує) правові норми з метою регулювання суспільних відносин [109, с. 312].

Проаналізувавши наведені вище визначення нормативно-правового акту, доходимо висновку, що точки зору науковців зводяться до наступних його ознак, а саме: 1) відображає та конкретизує державні та суспільні інтереси, надаючи їм конкретного правового виразу: покликаний регулювати максимально широке коло суспільних відносин, що визначається обсягом та змістом компетенції органів, уповноважених його видавати; встановлює

правила поведінки невизначеного (неперсоніфікованого) кола осіб [112, с. 35]; містить реквізити та визначену структуру, зокрема до основних реквізитів нормативно-правових актів можна віднести наступні: назви акту та нормотворчого органу, який ухвалив відповідний акт; місце та дату прийняття; підпис уповноваженої посадової особи (осіб); реєстраційний номер; встановлену зовнішню форму виразу (закон, указ, постанова тощо) [112, с. 35]; основним елементом його змісту є норми права, сформовані відповідно до правил юридичної техніки, тобто системи правил та положень щодо техніко-правових аспектів викладу їх змісту, що забезпечує їх чіткість, відкритість, прозорість та доступність для усіх зацікавлених учасників; ухвалюється чітко визначеними нормотворчими органами, перелік яких визначається чинним національним законодавством; видається та скасовується у порядку, визначеному законодавством; підлягає оприлюдненню (ст.ст. 57, 94 Конституції України тощо), що є необхідною передумовою його відкритості, доступності, належного дотримання та виконання на території України, неодмінна умова набрання ними чинності [113, с. 11]; має чітку сферу дії: у часі, просторі і за колом осіб; наділяється такою властивістю, як юридична сила, яка розкриває співвідношення нормативно-правових актів та їх залежність за формальною обов'язковістю [109].

Таким чином, **нормативно-правовий акт** – це офіційний правовий акт, виданий уповноваженим суб'єктом, норми якого урегульовують відповідні суспільні відносини, є обов'язковим для виконання після набуття ним чинності та забезпечується засобами примусу.

Нормативно-правові акти класифікуються за різними підставами на окремі види, а саме: за сферою та терміном дії, юридичною чинністю тощо.

За сферою дії нормативно-правові акти можуть бути: загальної дії: (охоплюють і вирішують найбільш схоже коло питань), акти соціальної дії (пов'язані з вирішенням конкретних питань, спрямовані на найбільш глибоке їх дослідження) і локальні акти (застосовуються у вузькоспеціалізованих сферах людського співжиття) [109].

Залежно від терміну дії розрізняють нормативно-правові акти невизначено-тривалої дії (вони діють до тих пір, доки не будуть відмінені яким-небудь новим нормативним актом) та акти тимчасової дії: приймаються у зв'язку з необхідністю вирішення найбільш важливих і термінових питань; припиняють свою дію після вирішення питання, у зв'язку з яким вони були прийняті [109].

Нормативно-правові акти за юридичною чинністю класифікують наступним чином: міжнародні акти; Конституція України; закони України; постанови та інші акти Верховної Ради України; укази та розпорядження Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; акти центральних та місцевих органів виконавчої влади; рішення органів місцевого самоврядування.

Наведені вище класифікації нормативно-правових актів застосовуються також і до відповідних актів, які регулюють відносини у сфері професійної освіти.

В Копенгагенській декларації про соціальний розвиток визначено, що соціальний розвиток є одним з пріоритетних завдань європейських держав в ХХІ ст.

Країни-підписанти домовилися, що вони:

сприятимуть доступу всіх до освіти, інформації, технологій та "ноу-хау" як до важливих засобів розширення комунікації та участі у цивільному, політичному, економічному, соціальному та культурному житті та забезпечуватимемо повагу громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав;

сприятимуть повному та рівному доступу жінок до навчання грамоти, освіти та професійної підготовки;

розроблять національні стратегії ліквідації неписьменності та забезпечення загальної базової освіти, що включає освіту для дітей дошкільного віку, початкову освіту та навчання неписьменних осіб, у всіх громадах, зокрема з метою включення, по можливості, національних мов до

системи освіти та шляхом підтримки різних способів неформальної освіти, намагаючись у досягти якомога вищого рівня навчання;

наголошують на важливості навчання протягом усього життя, прагнуть підвищити якість освіти для забезпечення того, щоб люди різного віку набували корисних знань, здатності логічно мислити, навички та етичні та соціальні цінності;

освіта та професійна підготовка є найважливішими елементами у створенні нових робочих місць та боротьбі з безробіттям та соціальною ізоляцією у суспільстві [114].

Дані положення отримали подальше законодавче закріплення на міжнародному рівні 19 червня 1999 року, коли була підписана **Декларація міністрів освіти Європи "Європейський простір у сфері вищої освіти"** [115] (Болонська декларація), в якій вперше було задекларовано необхідність автономії вищих навчальних закладів, оцінення навчання за допомогою кредитів, спрямування векторності навчання на стандарти країн Європи.

Ст. 53 Конституції України визначено, що кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [116, ст.53].

Конституцією України закріплені такі принципи отримання освіти, в тому числі, професійної освіти як: 1) доступність; 2) безоплатність; 3) рівноправності.

Основи законодавчого регулювання професійної освіти визначаються виключно законами України.

Основоположним законодавчим нормативно-правовим актом в сфері професійної освіти є Закон України «Про освіту». Даним законодавчим актом

визначено наступні основоположні засади для розвитку професійної освіти, а саме:

- визначено право особи на здобуття професійної освіти;
- право отримувати безоплатну професійну освіту в закладах професійного навчання;
- фінансування професійної освіти може бути за рахунок державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством;
- вивчення державної мови, а також за бажанням здобувачів професійної (професійно-технічної) заклади освіти створюють можливості для вивчення ними мови корінного народу, національної меншини України як окремої дисципліни;
- здобуття професійної освіти на робочому місці як спосіб організації навчання здобувачів освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою;
- професійна (професійно-технічна) освіта є невід'ємною частиною системи світи України;
- метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається на основі базової або повної загальної середньої освіти. Здобуття професійної (професійно-технічної) освіти на основі базової середньої освіти здійснюється з одночасним здобуттям профільної середньої освіти та отриманням відповідного документа про повну загальну середню освіту. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти можуть також здійснювати підготовку фахівців за окремими професіями без забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти. Особи, які з певних причин не можуть одночасно з набуттям професії здобувати повну загальну середню освіту або не мають базової середньої освіти, а також ті, які потребують

реабілітації, мають право здобувати професійну (професійно-технічну) освіту [28];

- рівнями професійної (професійно-технічної) освіти є: перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;

- особа, яка здобула професійну (професійно-технічну) освіту відповідного рівня, може продовжити навчання на наступних рівнях освіти, у тому числі за скороченою програмою підготовки - у випадках та порядку, визначених законодавством [28];

- заклади професійної (професійно-технічної) освіти здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації осіб за кошти державного та/або місцевих бюджетів, а також за угодами з підприємствами, установами, організаціями, окремими фізичними та/або юридичними особами [28];

- професійна освіта надається у відповідності до професійних державних стандартів;

- державними гарантіями отримання професійної освіти є: 1) особи, які здобувають освіту в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, на період навчання забезпечуються гуртожитками, стипендіями, спеціальним одягом; 2) здобувачі можуть забезпечуватися відповідно до законодавства фінансовою державною підтримкою, пільговим кредитуванням, гарантіями для отримання кредитів, частковою компенсацією відсоткових ставок за кредитами;

- визначені гарантії професійного та соціального захисту педагогічних працівників закладу професійної освіти [28].

Правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках урегульовано *Законом України «Про*

професійну (професійно-технічну) освіту». Законом України «Про освіту» визначено, що Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту є спеціальним законодавчим актом.

Ст.1 даного акту визначено, що нормативно-правові акти в галузі професійної (професійно-технічної) освіти розробляються для забезпечення реалізації державної політики у цій галузі.

Професійна (професійно-технічна) освіта є складовою системи освіти України. Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійне (професійно-технічне) навчання - складова професійної (професійно-технічної) освіти. Професійне (професійно-технічне) навчання передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя [33].

Професійна (професійно-технічна) освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації. Допрофесійна підготовка - це здобуття початкових професійних знань, умінь особами, які раніше не мали робітничої професії. Первинна професійна підготовка - це здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-кваліфікаційного рівня, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності. Перепідготовка робітників - це професійне (професійно-технічне) навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією робітниками, які здобули первинну професійну підготовку. Підвищення кваліфікації робітників - це

професійне (професійно-технічне) навчання робітників, що дає можливість розширювати і поглиблювати раніше здобуті професійні знання, уміння і навички на рівні вимог виробництва чи сфери послуг. Інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання - система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою [33].

Формами професійної (професійно-технічної) освіти є: денна, вечірня (змінна), очно-заочна, дистанційна, мережева, екстернатна, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти можуть створювати у своєму складі інклюзивні групи для навчання осіб з особливими освітніми потребами.

Слід акцентувати увагу, що заклади професійної освіти повинні відповідати вимогам щодо інклюзивного навчання. Так, Законом України [33] передбачено, що будівлі, споруди і приміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами. Адже, проблема вільного здобуття особами з особливими потребами вищої освіти є досить актуальною. З огляду на те, що інвалідизація населення, нажаль, має негативну динаміку до кількісного збільшення, то все активнішої уваги привертає до себе забезпечення рівного та вільного доступу до освіти всіх категорій населення, а особливо осіб з особливими потребами [117].

Ст.19 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» визначено, що заклади професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування розпочинають діяльність, пов'язану з підготовкою кваліфікованих робітників та наданням інших освітніх послуг, після отримання ліцензії [33]. Разом з тим, законом не визначено, які саме освітні послуги мають право надавати заклади професійної освіти.

Засновниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти можуть бути: центральні та місцеві органи виконавчої влади; органи місцевого

самоврядування; підприємства, установи, організації та їх об'єднання незалежно від форм власності та підпорядкування, у тому числі релігійні організації, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку; громадяни України. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти можуть бути засновані спільно з іноземними фірмами, установами, організаціями та іноземцями, якщо це не суперечить законодавству [33, ст.20].

В ст.26 визначено, що кваліфікаційна атестація здобувачів освіти здійснюється закладом професійної (професійно-технічної) освіти з участю представників підприємств, установ, організацій - замовників підготовки кадрів після кожного ступеня навчання та після закінчення повного курсу навчання. Результатом кваліфікаційної атестації є присвоєння здобувачам освіти кваліфікації відповідного рівня, про що вноситься запис у документ про професійну (професійно-технічну) освіту [33, ст.26]. З огляду на мету отримання професійної освіти зрозумілим є необхідність поєднання теоретичної та практичної перевірки знань, умінь та навичок, які отримує здобувач за результатами професійного навчання. Однак, законом не передбачено, особливості та зміст здійснення саме перевірки та імплементації на практиці отриманих практичних знань, умінь та навичок. Саме тому, вважаємо, що кваліфікаційну атестацію здобувача повинні здійснювати колегіально представники закладу професійної освіти, замовників підготовки кадрів, роботодавці за результатами оцінки якості практичного проекту здобувача, який виконується за його спеціалізацією.

Ст.35 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» визначено, що зміст професійної (професійно-технічної) освіти систематично оновлюється відповідно до змін у науці, техніці, технологіях виробництва чи сфері послуг, організації праці тощо шляхом періодичної розробки нових типових навчальних планів і типових освітніх програм, а також внесення відповідних змін до робочих навчальних планів і робочих освітніх програм [33]. Разом з тим, враховуючи вимоги сьогодення активний вплив на залучення

та інтеграцію випускників закладів професійної освіти відіграють стейкхолдери, тобто зацікавлена в проекті особа або сторона, яка має до нього якесь відношення. Залучення стейкхолдерів під час внесення змін до нормативно-правових актів, які визначають засади професійної освіти та урахування їхніх практичних пропозицій дає можливість максимально поєднати вимоги та потреби роботодавців та професійне навчання здобувачів професійної освіти.

Ст.37 Закону визначені права здобувачів професійної освіти. Окрім того, частина прав визначені в ст.53 Законі України «Про освіту». Разом з тим, здобувачі освіти в процесі професійного навчання мають і інші права, які вони можуть реалізувати. Так, здобувачі професійної освіти по типу учнів закладів загально середньої освіти та студентського самоврядування мають право об'єднуватися в самоврядування для захисту свої прав і дане право («право на самоврядування здобувачів професійно-технічної освіти») повинно бути нормативно закріплено в ст.37 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту».

Ще одним недоліком є відсутність законодавчо закріплених принципів професійної освіти, тобто головних основоположних ідей, які становлять підґрунтя для формування та розвитку даного виду освіти. На нашу думку, до таких принципів належать: 1) доступність, тобто вільний вибір форм та методів отримання знань, умінь та навичок, можливість фізичного доступу до закладів професійного навчання (наявність пандусів та можливість осіб з обмеженими можливостями безперешкодно відвідувати навчання); 2) безоплатність, тобто професійна освіта в державних і комунальних закладах професійної освіти надається безкоштовно. Водночас, слід акцентувати увагу, що по-перше, безоплатна професійна освіта може бути тільки для громадян України; по-друге, приватні заклади професійної освіти не надають безоплатну професійну освіту; по-третє, безоплатно не можуть надаватися освітні послуги закладом професійної освіти щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації; 3) рівноправність, тобто відсутня будь-яка

дискримінація за ознаками статі, фізичним станом здоров'я, адже, суб'єктом професійної освіти може бути і особа з обмеженими можливостями; 4) професійна інтегрованість, тобто суб'єкт професійної освіти може отримувати професійну освіту до/після освіти та паралельно працюючи за основним місцем роботи. Застосування принципу професійної інтегрованості дає можливість перенавчання, підвищення кваліфікації та освоєння нових професій; 5) компетентність, тобто формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя [33]; 6) професійність, тобто орієнтованість на здобуття здобувачем професійних знань, умінь та навичок відповідно обраній спеціалізації.

Як ми бачимо, одним з принципів професійної освіти є принцип безоплатності. В той же час, іншим принципом є принцип професійної інтегрованості. Разом з тим, виникає питання: чи може особа два і більше разів отримувати безоплатне професійне навчання? На нашу думку, так. Пояснимо свою позицію. Підставою для отримання безоплатної професійної освіти є успішна здача іспитів та проходження відповідного конкурсного відбору. Як нами було зазначено, особа може виявити бажання отримувати професійно-технічну освіту на будь-якому відрізку свого життя, не дивлячись на те, чи має вона вже освіту чи ні. Саме тому, ми вважаємо, що здобувач професійної освіти, який з юридичних підстав має право на отримання професійної освіти безоплатно, не дивлячись на те, що попередньо отримана ним спеціалізація в закладі професійно-технічної освіти була на безоплатній основі. З метою законодавчого урегулювання даного питання, вважаємо за необхідне доповнити п.2 ст.5 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» реченням наступного змісту: *«Громадяни України мають право на повторне безоплатне отримання професійної (професійно-технічної) освіти».*

Втім, на нашу думку, потрібно встановити певний часовий проміжок між можливістю повторного безоплатного навчання в закладах професійної освіти. Так, з даного приводу в Міністерстві освіти і науки України пропонують наступний варіант, щоб безоплатно отримати другу робітничу професію потрібно мати страховий стаж, а у закладах освіти мають бути вільні місця. Розпочати навчання потрібно не раніше ніж через 3 роки після отримання попередньої професії. Винятковими є ситуації, коли людина не може виконувати роботу за отриманою раніше професією чи існує невідкладна потреба держави в підготовці робітників за конкретними професіями [118]. Таким чином, при визначенні права на повторну безоплатну професійну освіту потрібно враховувати дату закінчення попередньої безоплатної професійної освіти, а відповідно відсутність нормативно встановленого інтервального строку може бути підставою для відмови.

Окрім виокремлених нами спеціальних принципів професійної освіти є також система загальних принципів освіти, які є основоположними для всіх видів освіти в Україні. Таким чином, пропонуємо закріпити принципи професійної освіти в базовому законодавчому акті шляхом *доповнення Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» ст.*** Професійна (професійно-технічна) освіта ґрунтується на принципах: 1) доступність; 2) безоплатність; 3) рівноправність; 4) професійна інтегрованість; 5) компетентність; 6) професійність.*

Пунктом 2 ст.40 Закону визначено, що для матеріального заохочення здобувачів освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти створюються фонди матеріального заохочення, які формуються за рахунок коштів бюджету, доходів від виробничої діяльності та залучення коштів підприємств, установ, організацій, громадян. Разом з тим, виникає питання: яким чином громадяни можуть бути суб'єктами наповнення фонду матеріального заохочення закладу професійної освіти? Представляється, що громадянин як суб'єкт наповнення фонду повинен мати певний інтерес, що в свою чергу, може порушити положення Закону України «Про запобігання

корупції». Саме тому, *пропонуємо доповнити ст.40 частиною 3 наступного змісту: «3. Створення фонду матеріального заохочення повинно бути відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».*

Ст. 41 Закону визначено перелік здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти, яким забезпечується особливий соціальний захист. До їх числа законодавець відносить, в тому числі, особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та їхні діти, діти, один із батьків яких загинув (пропав безвісти) у районі проведення антитерористичних операцій, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій чи збройних конфліктів або помер внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних у районі проведення антитерористичних операцій, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій чи збройних конфліктів. Разом з тим, слід відзначити, що на сьогоднішній день, істотно змінилася ситуація у зв'язку з воєнним вторгненням Російської Федерації на територію України і відповідно виокремлена категорія осіб є занадто вузькою, адже, військова агресія є на всій території України. Саме тому, пропонуємо внести зміни до ст.41 Закону та дану категорію суб'єктів виділити наступним чином: «особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та їхні діти, діти, один із батьків яких загинув (пропав безвісти) у районі проведення антитерористичних операцій, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, внаслідок військового вторгнення Російської Федерації, бойових дій чи збройних конфліктів або помер внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних у районі проведення антитерористичних операцій, військового вторгнення Російської Федерації, здійснення заходів із забезпечення

національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій чи збройних конфліктів».

Орім цього пропонуємо доповнити даний Закон ст.44-2 «Соціальний захист здобувачів професійної освіти з числа ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України

Соціальний захист здобувачів професійної освіти з числа ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України здійснюється згідно вимог чинного законодавства».

Окрему увагу, на нашу думку, варто приділити розвитку державно-приватного партнерства в сфері професійно-технічної освіти. Держава повинна всіляко сприяти та стимулювати приватний сектор до формування замовлення спеціалістів, які здійснюють навчання в закладах професійно-технічної освіти. Так, Міністерство освіти та науки України об'єднує зусилля з підприємствами та організаціями у напрямку системного, конструктивного та взаємовигідного співробітництва для забезпечення високої якості професійної підготовки кадрів, залучення додаткових ресурсів для розвитку професійної освіти та її орієнтації на сучасні технічні й технологічні умови [119].

Сторони розвивають співробітництво з наступних основних напрямів: підготовка пропозицій щодо реформування системи професійної освіти та створення професійних та освітніх стандартів; надання консультативної допомоги з питань, що мають спільний інтерес; участь у спільних заходах: конкурсах, виставках, конференціях, круглих столах тощо; розробка механізмів забезпечення випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів робочими місцями на підприємствах; розробка пропозицій щодо сумісного надання випускникам професійних кваліфікацій роботодавцями і навчальними закладами; закріплення великих організацій за

професійно-технічними і вищими навчальними закладами для надання шефської допомоги; забезпечення практичної підготовки учнів професійно-технічних, студентів вищих навчальних закладів та стажування викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання на базових підприємствах; запровадження виплати підприємствами та організаціями галузевих, іменних стипендій кращим учням, студентам професійно-технічних і вищих навчальних закладів; надання підприємствами та організаціями допомоги в утриманні та розвитку матеріально-технічної бази професійно-технічних і вищих навчальних закладів; запровадження підприємствами та організаціями матеріального і морального стимулювання викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання професійно-технічних і вищих навчальних закладів; взаємне поширення інформації з питань, що стосуються розвитку професійної освіти і підготовки кадрів для будівництва, рекламування та популяризація в засобах масової інформації, своїх web-ресурсах [119].

Таким чином, роль державно-приватного партнерства є досить вагомою, а участь приватного сектору повинна бути закріплена на законодавчому рівні. *Саме тому, пропонуємо доповнити Закон України «Про ст.51-1 «Державно-приватне партнерство в сфері професійної (професійно-технічної) освіти».*

Закон України «Про професійний розвиток працівників» визначено, що роботодавці можуть здійснювати формальне і неформальне професійне навчання працівників. 6. Формальне професійне навчання працівників робітничим професіям включає первинну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників і може здійснюватися безпосередньо у роботодавця або організовуватися на договірних умовах у професійно-технічних навчальних закладах, на підприємствах, в установах, організаціях, а працівників, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів і фахівців, - перепідготовку, стажування, спеціалізацію та підвищення кваліфікації і може організовуватися на договірних умовах у вищих навчальних закладах. За результатами

формального професійного навчання працівникові видається документ про освіту встановленого зразка [120].

Професійне навчання працівників здійснюється за денною, вечірньою (змінною), очно-заочною, дистанційною, екстернатною формою, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами. Для організації підтвердження результатів неформального професійного навчання працівників у складі державної служби зайнятості створюються центри визнання результатів неформального професійного навчання [120].

Центри визнання результатів неформального професійного навчання забезпечують організацію підтвердження професійної кваліфікації працівника за результатами неформального професійного навчання. Для цього центри визнання результатів неформального професійного навчання залучають навчальні заклади державної служби зайнятості, інші професійно-технічні навчальні заклади, підприємства, організації, установи, які мають ліцензію на право здійснення освітньої діяльності за визначеними професіями. Результати неформального професійного навчання підтверджуються документом встановленого зразка про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації. Центри визнання результатів неформального професійного навчання мають право у разі необхідності отримувати від заінтересованих юридичних та фізичних осіб відомості про професійний досвід працівників [120, ст.14].

Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», в тому числі, визначено, що до сімей загиблих (померлих) ветеранів війни належать: діти померлих учасників бойових дій, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, до закінчення цих закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років [121]. Для даної категорії здобувачів професійної освіти передбачено ряд держаних пільг, зокрема: повна або часткова оплата навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; пільгові довгострокові кредити для здобуття освіти; соціальна стипендія; безоплатного забезпечення підручниками; безоплатний

доступ до мережі Інтернет, систем баз даних в закладах освіти; безоплатне проживання в гуртожитку; інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України [121].

Пунктом 22 ст.12 даного Закону визначено, що учасникам бойових дій на території інших держав надається переважне право на вступ до закладів вищої, фахової передвищої освіти, право на позаконкурсний вступ до закладів професійної (професійно-технічної) освіти і на курси для одержання відповідних професій [121]. Втім, на нашу думку, застосування територіального акценту на участі в бойових діях саме за кордоном звужує права учасників бойових дій та членів їх сімей, які приймали участь у військових діях на території України. Особливо актуальним дане твердження є з 2014 року. На нашу думку, варто *внести зміни до п.22 ст.12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та виключити слова «на території інших держав», що дасть можливість урівняти права учасників бойових дій як на території України, так і на території інших держава.*

Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» визначено права організацій роботодавців, їх об'єднань у сфері вищої, професійно-технічної освіти, навчання на виробництві.

Так, організації роботодавців, їх об'єднання в установленому порядку беруть участь: 1) у розробленні державного стандарту професійно-технічної освіти, державного стандарту вищої освіти; розробленні та погодженні державних стандартів з конкретних професій, галузевих стандартів вищої освіти, стандартів вищої освіти вищих навчальних закладів, кваліфікаційних характеристик, професійних стандартів; 2) у тематичному, вихідному контролі знань, умінь та навичок учнів, слухачів, їх кваліфікаційній атестації; 3) у формуванні системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників; 4) в організації та проведенні досліджень щодо поточних та перспективних потреб ринку праці в кваліфікаціях; 5) у формуванні та розміщенні державного замовлення на підготовку фахівців, науково-

педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації, підготовку та перепідготовку кадрів (післядипломна освіта) для державних потреб [122, ст. 26].

Організації роботодавців, їх об'єднання для вирішення актуальних проблем підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників мають право: 1) створювати галузеві та міжгалузеві ради, навчальні заклади, науково-дослідні установи, центри незалежних експертиз; 2) брати участь у роботі спеціально уповноваженого органу у сфері регулювання кваліфікацій, органів стандартизованого оцінювання та підтвердження професійних кваліфікацій; 3) вносити в установленому порядку пропозиції щодо змін до Національного класифікатора України "Класифікатор професій" та Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; 4) розробляти та направляти до центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки критерії ефективності системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з вищою освітою та робітничих кадрів; 5) брати участь у визначенні пріоритетних напрямів наукових досліджень навчальних закладів, наукових проектах і програмах; 6) розширювати форми організації навчання працівників на виробництві з впровадженням сучасних інноваційних методик [122].

Ст.8 Закону України «Про зайнятість населення» визначено право кожного на професійне навчання, яке реалізується шляхом первинної професійної підготовки, перепідготовки, спеціалізації і підвищення кваліфікації, стажування у закладах професійної (професійно-технічної) освіти [123].

Особи, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах професійної (професійно-технічної) законом визначені як зайняте населення. Молодь, яка закінчила або припинила навчання у закладах професійної (професійно-технічної) і яка вперше приймається на роботу має додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.

Ст.29 Закону України «Про зайнятість населення» визначено, що студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем "кваліфікований робітник", освітньо-професійним ступенем "фаховий молодший бакалавр", освітнім ступенем "молодший бакалавр", "бакалавр", "магістр" та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час. Заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти разом з роботодавцями сприяють студентам і учням у доступі до інформації про можливість стажування [123, ст.29].

Головним, на нашу думку, підзаконним нормативно-правовим актом є розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року». Основною проблемою, яка потребує розв’язання, є невідповідність підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства.

Проблема зумовлена такими факторами: централізована та бюрократизована система управління у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; недостатній обсяг фінансування професійної (професійно-технічної) освіти; низький рівень оплати праці педагогічних та інших працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти; недостатня співпраця закладів професійної (професійно-технічної) освіти з роботодавцями та бізнес-партнерами; відсутність даних про стан ринку праці; недосконалість системи професійної орієнтації та кар’єрного консультування молоді і дорослих [101].

Даним стратегічним документом визначена мета, етапи, строки виконання етапів, особливості фінансування та очікувані результати. Разом з тим, не дивлячись на те, що перший етап уже закінчився, а другий почався, на сьогодні відсутні будь-які результати виконання даної стратегії, що відповідно не дає можливості вести мову про її виконання, ефективність та результативність. На нашу думку, результати виконання даної стратегії повинні бути відображені у звіті та публічно доступні на сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Саме тому, *вважаємо, за необхідне доповнити п.3 преамбули та визначити, що «3. Контроль за своєчасністю, ефективністю та результатами впровадження заходів щодо реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти здійснює Кабінет Міністрів України на підставі заслуховування звіту про виконання заходів Міністерства освіти і науки України».*

Ще одним підзаконним нормативно-правовим актом, який містить інтеграційний підхід розвитку професійної (професійно-технічної) освіти є Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти.

Визначено, що дуальна форма здобуття освіти - це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти. Заклад освіти спільно з роботодавцем приймає рішення про впровадження дуальної форми здобуття освіти, здійснює моніторинг потенціалу ринку праці, визначає перелік спеціальностей (професій), для яких розроблятимуться освітні програми дуальної форми здобуття освіти, затверджує їх перелік, приймає відповідні внутрішні документи, призначає осіб (підрозділ), що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти. Заклад освіти або роботодавець ініціює та реалізує переговорний процес і укладає відповідні договори. Заклад освіти та роботодавець обговорюють освітню програму (програми) за спеціальністю

(професією) на предмет відповідності професійним стандартам та вимогам до компетентностей майбутніх фахівців [62]. На нашу думку, успішна реалізація концепції дуальної освіти дасть можливість роботодавцям отримувати фахівців згідно виставлених критеріїв наявності професійних знань, умінь та навичок, тоді як фахівець зможе без відриву від виробництва отримувати нові (чи удосконалювати існуючі) професійні знання, вміння та навички, при цьому, як і раніше отримувати заробітну плату та соціальний захист.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах» від 11 вересня 2007 р. № 1117 визначено, що перелік професій визначає належність робітничих професій до видів (виду) економічної діяльності і встановлює діапазон робітничих кваліфікацій (розрядів, класів, категорій, груп) для первинної професійної підготовки відповідно до атестаційних рівнів професійно-технічних навчальних закладів, а також професійно-технічного навчання на виробництві, у сфері послуг. Крім того, передбачається можливість підвищення відповідної робітничої кваліфікації та здобуття нової робітничої професії шляхом перепідготовки з технологічно суміжних професій у професійно-технічних навчальних закладах усіх атестаційних рівнів, а також на виробництві, у сфері послуг. Цей Перелік містить понад 2500 професій (професійних назв робіт). У Переліку визначено відповідність присвоєння кваліфікації (розрядів, класів, категорій, груп) після завершення первинної професійної підготовки з конкретних професій атестаційному рівню професійно-технічного навчального закладу: для першого атестаційного рівня (професійно-технічне навчання на виробництві, у сфері послуг) максимальним є третій розряд; для другого атестаційного рівня мінімальний - другий розряд, максимальний - четвертий; для третього атестаційного рівня (крім професій залізничного транспорту) мінімальний - третій розряд, максимальний - п'ятий [124].

Професійно-технічна освіта має три ступені: на першому ступені професійно-технічної освіти - 1 рік; на другому ступені професійно-технічної

освіти: - для осіб, що мають повну загальну середню освіту, - 1,5 року; - для осіб, що мають базову загальну середню освіту і здобувають повну загальну середню освіту, - 4 роки; - для осіб, що мають базову загальну середню освіту (або, як виняток, не мають її) і на даний час не здобувають повної загальної середньої освіти, - 2 роки; на третьому ступені професійно-технічної освіти - 2 роки [124].

Навчання на першому ступені не вимагає від учнів, слухачів базової чи повної загальної середньої освіти і здійснюється за навчальними планами та навчальними програмами, що затверджуються відповідним місцевим органом управління професійно-технічною освітою. Нормативний термін навчання визначається навчальними планами та навчальними програмами, але не повинен перевищувати 1 року. Навчання на першому ступені завершується кваліфікаційною атестацією. Особам, які успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація "кваліфікований робітник" з набутої професії відповідного розряду (категорії) та видається свідоцтво [125].

На другому ступені професійно-технічної освіти забезпечується формування відповідного рівня кваліфікації з масових робітничих професій середньої технологічної складності у різних галузях економіки, що дає змогу робітнику самостійно виконувати по пам'яті чи з допомогою технологічних карт, інструкцій, креслень або іншої документації типові дії, виробничі операції, роботи за встановленими нормами часу і забезпечувати необхідну якість. Навчання здійснюється у професійно-технічних навчальних закладах другого атестаційного рівня і вимагає, як правило, від учнів, слухачів базової загальної середньої освіти. Навчання на другому ступені завершується кваліфікаційною атестацією. Особам, які успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація "кваліфікований робітник" з набутої професії відповідного розряду (категорії) та видається диплом [125].

На третьому ступені професійно-технічної освіти забезпечується формування високого рівня кваліфікації з технологічно складних, наукоємних професій та спеціальностей у різних галузях економіки, що дає змогу

робітнику чи службовцю на основі отриманих знань та вивчених раніше типових дій самостійно виконувати складні виробничі операції, продуктивні дії, створювати алгоритми діяльності у нетипових ситуаціях. Навчання на третьому ступені здійснюється за державними стандартами професійно-технічної освіти. Навчання завершується кваліфікаційною атестацією. Особам, які успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація "кваліфікований робітник" з набутої професії відповідного розряду (категорії) та, за умови закінчення відповідного курсу навчання в акредитованому професійно-технічному навчальному закладі, - кваліфікація молодшого спеціаліста і видаються дипломи [125].

Окрім того, професійна освіта передбачає післядипломну освіту кваліфікованих робітників, яка здійснюється у професійно-технічних навчальних закладах усіх атестаційних рівнів за відповідними навчальними планами та навчальними програмами і включає різні форми підвищення кваліфікації та перепідготовку робітників і службовців [125].

Вимоги до результатів навчання здобувачів освіти відповідного рівня, обов'язкових компетентностей, змісту професійної (професійно-технічної) освіти, освітнього рівня вступників, рівня кваліфікації випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти, загального обсягу навчального навантаження, переліку основних засобів навчання визначено в Державному стандарті професійної (професійно-технічної) освіти [126].

Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти (далі - Державний стандарт) визначає вимоги до результатів навчання здобувачів освіти відповідного рівня, обов'язкових компетентностей, змісту професійної (професійно-технічної) освіти, освітнього рівня вступників, рівня кваліфікації випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти, загального обсягу навчального навантаження, переліку основних засобів навчання [126].

Державний стандарт застосовується з метою: створення ефективного інструменту взаємодії ринку праці та сфери освіти; забезпечення в усіх регіонах і в різних галузях економіки, видах економічної діяльності

еквівалентності професійної (професійно-технічної) освіти і визнання кваліфікацій та документів про професійну (професійно-технічну) освіту; забезпечення належної професійної підготовки кваліфікованих робітників; створення умов для навчання протягом життя; інтеграції системи професійної (професійно-технічної) освіти України у світову систему освіти та європейський освітній простір. Зміст професійної (професійно-технічної) освіти формується описом професійних та ключових компетентностей, що визначає необхідні знання та уміння для набуття особою таких компетентностей. Державні освітні стандарти з конкретних професій є обов'язковими для виконання усіма закладами професійної (професійно-технічної) освіти, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від їх підпорядкування та форми власності, що здійснюють підготовку кваліфікованих робітників і видають документи державні освітні стандарти з конкретних професій є обов'язковими для виконання усіма закладами професійної (професійно-технічної) освіти, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від їх підпорядкування та форми власності, що здійснюють підготовку кваліфікованих робітників і видають документи [126].

Постановою Кабінету Міністрів України від 07 липня 2022 р. № 769 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році» затверджено обсяги державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році та перелік державних замовників, що додаються. Установлено, що: заборону на перерозподіл місць державного замовлення між галузями знань, крім випадків, передбачених законодавством; за погодженням з Міністерством економіки та Міністерством фінансів державні замовники у разі потреби збільшують обсяг державного замовлення на підготовку бакалаврів (магістрів) на основі повної загальної середньої освіти на кількість зарахованих за квотою до закладів вищої (фахової передвищої) освіти осіб,

місцем проживання яких є територіальні громади, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні). В умовах воєнного стану з метою підтримки дітей захисників та захисниць України, внутрішньо переміщених осіб, що перемістилися з територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), що станом на 15 жовтня поточного року включені до відповідного переліку, затвердженого Мінреінтеграції, дозволити державним замовникам за рахунок невикористаних місць державного замовлення, затвердженого цією постановою, переводити на навчання за кошти державного бюджету студентів з числа осіб зазначених категорій, які були зараховані до закладів вищої, фахової передвищої освіти в минулих роках на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб [127].

Організаційні засади інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форми власності та підпорядкування з метою реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на здобування якісної професійної (професійно-технічної) освіти, перепідготовку та підвищення кваліфікації з урахуванням їх потреб та можливостей визначені в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10 липня 2019 р. № 636.

Створення інклюзивного освітнього середовища має важливе значення. Адже, нажаль, кількість осіб з обмеженими можливостями з року в рік збільшується. Особливо негативним є такий чинник як проведення на території України з 2014 року ООС на території окупованих територій Луганської та Донецької областей, а також після військового вторгнення після 24 лютого 2022 року. Так, наприклад, мережа спеціальних закладів загальної середньої освіти у порівнянні з попереднім роком зменшилась на 9 одиниць і у 2021/2022 н. р. становить **310** закладів (2020/2021 н. р. – 319 закладів) з контингентом **36 294 учнів** (у 2020/2021 н. р. – 36461 учнів), з них 2289 – діти-

сироти і діти, позбавлені батьківського піклування: 80 – навчально-реабілітаційних центрів (8406 учнів) для дітей зі складними порушеннями розвитку; 230 – спеціальних шкіл – із контингентом 27888 учнів; 257 спеціальних закладів мають пансіони (інтернати), де проживають 29881 учень, з них майже 2066 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 5573 учні приходять тільки на навчання; 1429 дітей дошкільного віку, з них 34 – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування [128].

Слід відзначити, що не дивлячись на те, що законодавець задекларував необхідність створення інклюзивного середовища в закладах професійної освіти, все ж таки така статистика є занадто невисокою, а умови потребують удосконалення, так як, незначна кількість закладів професійної освіти мають необхідні технічні та навчальні можливості для отримання особами з особливими можливостями освітніх послуг. Саме тому, є необхідність контролю за впровадженням умов інклюзивного освітнього середовища в закладах професійної освіти.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів о затвердження Порядку проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів» від 06.06.2014 №688 розроблено порядок підвищення якісного рівня професійно-технічної освіти для забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, сприяння навчанню і розвитку особистості протягом життя, оптимізації строків навчання [129].

Метою вхідного контролю є організація навчання за програмами перепідготовки і підвищення кваліфікації з оптимальним використанням часу і фінансових ресурсів, що базуються на результатах неформального та/або формального професійного навчання, у тому числі виробничого досвіду, і

рівнозначно поєднують державні вимоги до професійної освіти з потребами громадян, роботодавців, суспільства. Основним завданням вхідного контролю є виявлення відповідності професійного рівня особи кваліфікаційним вимогам робітничої професії, що враховує раніше набуті професійні знання, вміння та навички. Вхідний контроль здійснює експертна комісія у формах: тестування; комплексні контрольні роботи; комплексні кваліфікаційні завдання (теоретична та практична частини); інші форми контролю, що передбачені нормативно-правовими актами [129].

Процедура здійснення вхідного контролю включає наступні стадії: 1) розроблення графіку вхідного контролю експертною комісією; 2) проведення вхідного контролю; 3) складання висновку щодо відповідності результатів вхідного контролю критеріям кваліфікаційної атестації; 4) оскарження результатів вхідного контролю (апеляція); 5) прийняття остаточного рішення приймає експертна комісія.

Правила і порядок вступу до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України регламентовані Типовими правилами прийому до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України [130].

Нормативно-правове регулювання професійної освіти – це система норм права різної юридичної сили, які урегульовують суспільні відносини, що виникають з приводу функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках.

2.2. Публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні

Органи публічної адміністрації відіграють визначальну роль в реформуванні професійної освіти. Їх роль при формуванні та реалізації

державної політики в досліджуваній сфері сприяє успішному виконанню поставлених завдань та напрямків професійної освіти. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації в сфері професійної освіти має систематичний та компетенційний характер, що зумовлено їх місцем в ієрархічній структурі та владно-розпорядчим характером діяльності.

В теорії адміністративного права під поняттям «публічна адміністрація» науковці класично пропонують розуміти сукупність органів виконавчої влади та органів виконавчого самоврядування, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону та здійснюють інші публічно-управлінські функції [131, с. 117].

Дещо ширше дану дефініцію трактують Т.М. Кравцова та А.В. Солонар, які в систему органів публічної адміністрації, окрім класичного переліку суб'єктів, відносять також підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, які наділені адміністративно-управлінськими функціями, діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства загалом [132].

А.А. Пухтецька зазначає, що публічна адміністрація – це сукупність органів, установ та організацій, які здійснюють адміністративні функції; адміністративна діяльність, яка здійснюється цією адміністрацією в інтересах суспільства; сфера управління публічним сектором з боку тієї ж публічної адміністрації [133, с. 41].

Отже, публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні являє собою систему суб'єктів, які наділені власними чи делегованими повноваженнями в сфері професійної освіти, з метою її реформування та підвищення престижності, врахування потреб ринку праці в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців.

Особливостями діяльності публічної адміністрації в сфері професійної освіти в Україні, на нашу думку, є:

- 1) ієрархічно побудована система органів управління;

- 2) рішення компетентних суб'єктів як тих, які мають власні, так і делеговані повноваження носять імперативний характер;
- 3) публічний характер діяльності;
- 4) свої повноваження та компетенцію реалізують за допомогою системи адміністративно-правових засобів публічного адміністрування;
- 5) компетентні застосовувати заходи адміністративного примусу;
- 6) мають розгалужену систему.

Досліджуючи роль та значення суб'єктів публічної адміністрації в розвитку професійної освіти науковці по-різному акцентують увагу на її роль та виконувани завдання.

Так, Л.М. Грень зазначає, що від уваги з боку держави у розв'язанні питання удосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління системою професійно-технічної освіти на державному та регіональному рівнях залежить престижність робітничих професій [134, с.82]. На нашу думку, дане твердження є правильним, адже, розроблення та прийняття державних стандартів професійної освіти належить до компетенції саме Кабінету Міністрів України та профільних центральних органів виконавчої влади.

У дослідженні В.А. Григор'євої розкрито актуальність концептуальних основ управління розвитком професійно-технічної освіти як одного з можливих напрямів її оновлення. Автором доказово підтверджено, що розвиток професійної освіти відбувається завдяки постійному впровадженню в неї сучасних інновацій, розроблено й теоретично обґрунтовано сукупність положень, що розкривають прогностично значущі концептуальні основи управління розвитком професійної освіти. Доведено, що вирішити гармонійно проблему реконструкції освітнього й управлінського простору можливо тільки в умовах культури-відповідної освіти за допомогою гуманітарних технологій. Разом з тим, на наш погляд, потребує на додаткове обґрунтування нова управлінська парадигма в професійній освіті, зміст якої формується за умов ринкової економіки, як засіб надбання та використання інтелектуального

капіталу майбутньої національної системи освіти. Потребують на додаткову увагу питання участі держави та суспільства у забезпеченні розвитку особистості майбутнього фахівця [135; 136, с.287].

Необхідність проведення системних реформ професійно-технічної освіти як одного з важелів економічного розвитку країни доведено у дослідженні О.І. Данилової [37]. У публікації показано, що розвиток професійно-технічної освіти тісно пов'язаний із суспільно-політичними особливостями розвитку країни, а також з потребою у кваліфікованих робітничих кадрах [135, с.288]. Безумовно, економічний розвиток різних галузей та сфер народного господарства потребує достатньої кількості кваліфікованих фахівців. Водночас, підготовка та перепідготовка таких кадрів повинна відбуватися на підставі їх конкурентно спроможних професійних якостей та відповідати запитам ринку праці.

Дослідження З.В. Долі свідчить про актуальність моніторингового дослідження відповідності пропозиції кваліфікованої робочої сили потребам ринку праці України та визначенням рівня якості професійно-технічної освіти. Автором обґрунтовано потребу законодавчого врегулювання питання налагодження взаємовідносин між закладами професійно-технічної освіти і органами виконавчої влади на місцях, розробки чіткого механізму багатоканального та різнорівневого фінансування професійно-технічних навчальних закладів, створення нової методики розрахунків вартості підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням складності, наукоємності та матеріалоємності професій. Запропоновано створити правові та економічні засади стимулювання роботодавців і інвесторів до участі у розвитку закладів профтехосвіти та відновленні трудових ресурсів держави, які мають ґрунтуватись на взаємному інтересі та відповідальності [137; 136].

В.В. Супрун зазначає, що мета ефективної оптимізації управління – оптимальне поєднання державних та громадських засад в інтересах особистості, соціуму та влади. Головними його завданнями є реалізація визначених прав та обов'язків педагогічних працівників, здобувачів освіти та

їхніх батьків на участь в управлінні закладами освіти; демократизація державного управління професійною (професійно-технічною) освітою; задоволення потреб та інтересів учасників навчально-виховного та навчально-виробничого процесів; розвиток погоджувальних механізмів у вирішенні загальних завдань [138, с.66].

Автор відзначає, що назріла потреба якісних змін у взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо питань функціонування і розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Потребує реформування система управління. Насамперед, в умовах децентралізації набуває актуальності забезпечення їх автономності, передусім, фінансово-економічної самостійності, ефективного залучення інвестицій у розвиток системи освіти, введення стимулів як для суб'єктів господарювання, так і для педагогічних працівників. Серед них, насамперед, розбалансованість в управлінні закладами професійної (професійно-технічної) освіти, неналежне їх фінансування, складність оформлення потрібної документації під час можливої передачі у комунальну власність тощо. Жодним законодавчим актом не визначено повноваження, не врегульовано механізми взаємин органів виконавчої влади і самоврядування на загально-державному рівні та на місцях щодо забезпечення функціонування як системи професійної (професійно-технічної) освіти в цілому, так і конкретного закладу в питаннях підпорядкування та відповідальності в умовах децентралізації та суспільних змін, затвердження засновницьких документів, налагодження методичного забезпечення, організації роботи з педагогічними кадрами, їх тарифікації, підвищення кваліфікації тощо. Важливим стає також виважений та раціональний розподіл повноважень, прав, відповідальності органів освіти і науки на загально-державному та регіональному рівнях, взаємодії суб'єктів управління освітою, закладів та установ професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти, органів місцевого самоврядування, стейкхолдерів освіти, громадських організацій і громадян в умовах реформування освітньої галузі [138, с.66-67].

Безумовно, переважна більшість функцій по розвитку сфери професійної освіти повинна бути покладена на місцеві органи публічної адміністрації, які в більшій мірі, розуміють актуальні проблеми та потреби в фахівцях робітничих професій, перебувають в постійній взаємодії з приватним сектором та можуть сприяти забезпеченню попиту на відповідній адміністративно-територіальній одиниці.

Оптимізація управління освітою, на думку, В.В. Супрун, включає в себе: децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою; професійний підхід під час здійснення добору та призначення керівників навчальних закладів, органів управління освітою; розроблення системи заходів (науково-методичних, фінансово-економічних тощо) стосовно впровадження ідеї автономії навчальних закладів, розширення їхніх прав і можливостей щодо фінансової самостійності; подолання бюрократизації в системі управління освітою, удосконалення порядку перевірок та звітності навчальних закладів; професійну підготовку компетентних менеджерів системи освіти, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, зокрема у кризових ситуаціях, ухвалювати управлінські рішення у будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси; запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників освіти; розвиток автоматизованих систем управління освітою [138, с.88].

Виконання зазначених завдань та напрямків діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації повинні бути чітко законодавчо визначені та закріплені в стратегії (концепції) розвитку професійної освіти та розвитку професійного середовища.

В Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» визначено, що реформування системи управління професійною (професійно-технічною) освітою та її структури передбачає:

розподіл повноважень з управління та фінансування у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема передачу на обласний рівень повноважень з прогнозування потреб ринку праці у професійних кваліфікаціях, формування регіонального замовлення на підготовку кадрів на основі аналізу стану ринку праці;

утворення регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти - консультативно-дорадчих органів, що утворюються при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських держадміністраціях, для участі у формуванні та реалізації державної регіональної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти [98].

Відзначимо, що першочергово в пункті 23 Національної доктрини розвитку освіти було вперше визначено необхідність децентралізації управління освітою, в тому числі, і професійною освітою як складової системи освіти в цілому, що передбачає: оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподіл функцій та повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перехід до програмно-цільового управління; поєднання державного і громадського контролю; запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадження новітніх інформативно-управлінських і комп'ютерних технологій; демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, їх атестації; удосконалення механізму ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері освіти [139].

Тобто, першопочатково управлінська діяльність в сфері професійної освіти, в більшій мірі, повинна будуватися за принципом децентралізації; на засадах автоматизації освітніх та навчальних процесів; мінімізації ролі держави в сфері професійної освіти та надання більш широких повноважень місцевим органам публічної адміністрації та самим закладам професійної освіти; забезпечення максимальної відповідності державного стандарту професійної освіти європейським стандартам; контролю за якістю професійної освіти.

Дещо пізніше в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено, що модернізація системи управління освітою повинна здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами. Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості. Зазначене передбачає оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою [140].

Потреба в децентралізації управління професійною освітою з огляду на проблему неефективного багаторівневого управління професійною (професійно-технічною) освітою задекларовано в Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки.

Побудова децентралізованої моделі управління професійною освітою включає в себе: 1) завершення передачі цілісних майнових комплексів закладів професійної (професійно-технічної) освіти з державної в комунальну власність, а також повноважень з управління закладами професійної

(професійно-технічної) освіти на обласний рівень і їх фінансування та/або містам - обласним центрам за їх ініціативи; 2) розширення автономії закладів професійної (професійно-технічної) освіти; 3) забезпечення інклюзивності професійної (професійно-технічної) освіти; 4) покращення інформаційної, архітектурної та транспортної доступності до освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти для різних категорій здобувачів освіти, зокрема осіб з особливими освітніми потребами, інвалідністю; 5) створення інформаційної системи управління освітою (EMIS); 6) розроблення і запровадження рамкової методики аналізу регіональних ринків праці з можливістю проведення щороку моніторингу, актуалізації відповідних даних - для планування освітньої діяльності і прогнозування потреб у кадрах за професіями; 7) підвищення рівня спроможності регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти з формування регіональної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; 8) розроблення нових/модернізація наявних програм з підвищення кваліфікації педагогічних працівників на основі національних та міжнародних практик, у тому числі через участь у Програмі ЄС “Еразмус+” та інших міжнародних програмах і проектах тощо [141]. Окрім цього, важливою складовою, на нашу думку, є розвиток та практична співпраця у рамках державно-приватного партнерства, що дасть додаткові важелі мотивувати здобувачів професійної освіти в кращих результатах навчання та в подальшому працевлаштуванні.

Таким чином, основоположним векторним напрямком щодо управління професійною освітою є безпосередньо його децентралізація, тобто можливість делегування повноважень місцевим органам публічної адміністрації щодо вирішення питань реформування та розвитку професійної освіти та можливість орієнтації підготовки фахівців професійної освіти залежно від потреб певної адміністративно-територіальної одиниці.

Реалізація Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року передбачена в три етапи протягом 2019-2027

років. Зокрема, на першому етапі (2019-2021 роки) передбачається: продовжити децентралізацію управління, зокрема здійснити частковий перехід до фінансування закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які розташовані на території міст обласного значення - обласних центрів, з обласних бюджетів шляхом реалізації пілотного проекту в окремих областях; розробити та затвердити типові положення про регіональну раду професійної (професійно-технічної) освіти. Даний етап передбачає: - поетапну передачу повноважень з управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти та їх фінансування на обласний рівень; - розширення автономії закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - оптимізацію мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - створення умов для здобуття особою професійних кваліфікацій впродовж усього життя з урахуванням інклюзивного навчання [101]. З даного приводу, відзначимо, що проаналізувавши повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування в сфері професійної освіти можна прийти до висновку, що на законодавчому рівні прийняті норми, які передбачають децентралізаційне управління закладами професійної освіти. Втім, згідно чинного законодавства повноваження в сфері професійної освіти наділені також і центральні органи виконавчої влади. Саме тому, розкриємо систему повноважень органів публічної адміністрації в сфері професійної освіти та проаналізуємо їх повноваження.

Згідно ст.6 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» визначено, що до органів управління професійною (професійно-технічною) освітою належать: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти і науки; центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані заклади професійної (професійно-технічної) освіти; Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, а також створені ними структурні підрозділи з питань

професійної (професійно-технічної) освіти (місцеві органи управління професійною (професійно-технічною) освітою) [33].

Окрім зазначених суб'єктів, слід відмітити, що ст.116 Конституції України визначено, що Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики в сфері освіти, в тому числі, в сфері професійної освіти; видає підзаконні нормативно-правові акти, які визначають концептуальні засади розвитку професійної освіти.

Головним центральним органом виконавчої влади, що формує та реалізує державну політику в сфері професійної освіти є Міністерство освіти і науки України.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, належать:

визначення перспектив та напрямів розвитку професійної (професійно-технічної) освіти;

розробка проектів законів, державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, визначення державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, типових навчальних планів і типових освітніх програм та інших нормативно-правових актів щодо функціонування та розвитку професійної (професійно-технічної) освіти;

визначення на основі державного замовлення та потреб ринку праці обсягів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації у закладах професійної (професійно-технічної) освіти кваліфікованих робітників;

визначення нормативів матеріально-технічного, фінансового забезпечення закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

розробка і затвердження типових правил прийому до закладів професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування;

формування стратегічних напрямів розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечення взаємодії з іншими галузями освіти;

визначення та проведення загальної стратегії моніторингу якості професійної (професійно-технічної) освіти;

здійснення інших повноважень, визначених законами та покладених на нього актами Президента України [33].

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, належать:

створення, реорганізація, ліквідація державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

ліцензування та атестація закладів професійної (професійно-технічної) освіти на право здійснення освітньої діяльності, ліцензування підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності та підпорядкування на право здійснення професійного (професійно-технічного) навчання на виробництві;

здійснення державного інспектування закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування щодо рівня професійної (професійно-технічної) освіти;

організація та здійснення контролю за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів щодо соціального захисту працівників, здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

управління державним майном, що перебуває у користуванні підпорядкованих йому закладів професійної (професійно-технічної) освіти у порядку, встановленому законодавством;

організація інформаційного забезпечення та статистичного обліку в галузі професійної (професійно-технічної) освіти;

організація науково-методичного забезпечення професійної (професійно-технічної) освіти, впровадження у навчально-виробничий процес

досягнень науки, техніки, нових технологій, передового досвіду та інноваційних педагогічних технологій;

забезпечення контролю за дотриманням вимог щодо якості професійної (професійно-технічної) освіти;

здійснення інших повноважень, визначених законами та покладених на нього актами Президента України [33].

Також Міністерство освіти і науки України в межах своєї повноважень здійснює: державний нагляд (контроль) за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сферах вищої, післядипломної, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти шляхом проведення планових та позапланових перевірок; ведення Реєстру суб'єктів освітньої діяльності у сферах вищої, післядипломної, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти; призначає на посаду за результатами конкурсу та звільняє з посади керівників закладів вищої та професійної (професійно-технічної) освіти, що перебувають у сфері його управління; затверджує статuti закладів вищої, професійної (професійно-технічної), загальної середньої та позашкільної освіти, що перебувають у сфері його управління; погоджує статuti закладів професійної (професійно-технічної) освіти державної форми власності, що підпорядковані іншим центральним органам виконавчої влади, закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що належать Автономній Республіці Крим, закладів професійної (професійно-технічної) освіти комунальної форми власності; погоджує статuti закладів професійної (професійно-технічної) освіти приватної форми власності [142].

В структурі Міністерства освіти і науки України передбачено функціонування спеціального структурного підрозділу, який безпосередньо займається розвитком професійної освіти – це Директорат професійної освіти є самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства освіти і науки України.

Директорат професійної освіти створений для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням формування та реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, координацією та моніторингом її реалізації [143].

Основні завдання Директорату професійної освіти: забезпечення формування державної політики на основі постійного аналізу стану справ у сфері професійної освіти, вироблення альтернативних варіантів розв'язання існуючих проблем; здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики, розроблення пропозицій щодо її продовження або коригування; забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері професійної освіти; забезпечення виконання завдань, пов'язаних із реалізацією державної політики у сфері професійної освіти [143].

Основні функції: аналіз стану справ у сфері професійної освіти, виявлення проблем на основі дослідження статистичних даних, звернень державних органів та органів місцевого самоврядування, звернень громадян, інших джерел інформації; формування пропозицій щодо альтернативних варіантів розв'язання виявлених проблем, здійснення оцінки їх переваг і ризиків; визначення кола заінтересованих сторін, що є об'єктами впливу державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; розробка пропозицій щодо формування державної політики за результатами проведеного аналізу стану справ у сфері професійної освіти; здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики у сфері професійної освіти за визначеними показниками досягнення поставлених цілей, включаючи результати діяльності центральних органів виконавчої влади; здійснення заходів щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу відповідно до зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію, вивчення європейського досвіду у сфері професійної освіти; проведення фінансово-економічних розрахунків щодо обсягу фінансових та матеріальних витрат, необхідних для забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері професійної освіти,

визначення джерела покриття можливих втрат доходів або додаткових видатків державного бюджету; організація та координування діяльності з розроблення стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, освітніх програм та інших документів щодо змісту професійної (професійно-технічної) освіти та організації освітнього процесу; участь у вивченні потреб національного і регіональних ринків праці у кваліфікованих кадрах, пріоритетних професійних кваліфікаціях та/або професіях, розробка переліку професій для підготовки кваліфікованих кадрів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; підготовка пропозицій щодо перегляду переліку професій загальнодержавного значення для підготовки кваліфікованих кадрів [143].

Окрім того, центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, мають право нормативно-правовими актами встановлювати особливі вимоги до створення та управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти, прийому на посади керівників та педагогічних працівників, правил прийому осіб на навчання, організації освітнього процесу, матеріально-технічного забезпечення, порядку відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб до закладів професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання [33].

До повноважень міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, яким підпорядковані заклади професійної (професійно-технічної) освіти, належать:

організація здійснення державної політики в галузі професійної (професійно-технічної) освіти у підпорядкованих закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

визначення перспектив та напрямів розвитку підпорядкованих закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

створення, реорганізація, ліквідація підпорядкованих закладів професійної (професійно-технічної) освіти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

визначення разом з відповідними всеукраїнськими об'єднаннями обласних організацій обсягів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників у підпорядкованих закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

організація та здійснення контролю за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів щодо соціального захисту працівників, здобувачів освіти, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, у підпорядкованих закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

розпорядження державним майном, що перебуває у користуванні підпорядкованих закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

організація інформаційного забезпечення та статистичного обліку, науково-методичного забезпечення, впровадження у навчально-виробничий процес досягнень науки, техніки, нових технологій, передового досвіду та інноваційних педагогічних технологій у підпорядкованих закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

здійснення матеріально-технічного, фінансового забезпечення підпорядкованих закладів професійної (професійно-технічної) освіти, організація роботи з професійної орієнтації, професійних консультацій, професійного добору [33].

До повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у галузі управління професійною (професійно-технічною) освітою належать:

створення відповідно республіканського, обласних, Київського та Севастопольського міських органів управління професійною (професійно-технічною) освітою;

організація здійснення державної політики в галузі професійної (професійно-технічної) освіти, розроблення стратегії розвитку закладів

професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечення виконання закладами освіти, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та підпорядкування законів та інших нормативно-правових актів щодо професійної (професійно-технічної) освіти на відповідній території;

здійснення контролю за дотриманням вимог державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти закладами професійної (професійно-технічної) освіти, підприємствами, установами, організаціями та громадянами, що мають державну ліцензію на здійснення такої діяльності;

загальне управління навчально-виробничою, навчально-виховною, навчально-методичною, фінансово-економічною, господарською діяльністю державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти, консультування, подання методичної допомоги закладам освіти інших форм власності та підпорядкування;

проведення ліцензійної та атестаційної експертизи закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, що провадять діяльність у галузі професійної (професійно-технічної) освіти;

визначення за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки обсягів підготовки кваліфікованих робітників відповідно до потреб ринку праці, сприяння працевлаштуванню випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

організація навчально-методичного забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників, інформаційного забезпечення та статистичного обліку в закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

організація роботи з професійної орієнтації, професійних консультацій, професійного добору;

забезпечення навчання, професійної підготовки або перепідготовки осіб з особливими освітніми потребами із застосуванням видів та форм здобуття освіти, що враховують їхні потреби та індивідуальні можливості;

організація та здійснення контролю за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів щодо соціального захисту працівників, здобувачів освіти, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, системи професійної (професійно-технічної) освіти на відповідній території;

організація і проведення конкурсів на заміщення вакантних посад керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти державної форми власності та подання за їх результатами кандидатур на призначення;

проведення атестації керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти державної форми власності у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки;

подання центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, пропозицій щодо формування мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

погодження положення про структурний підрозділ юридичної особи, який має здійснювати діяльність у сфері професійної (професійно-технічної) освіти;

здійснення контролю за виконанням керівниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти своїх обов'язків за трудовим договором (контрактом);

сприяння у межах своїх повноважень працевлаштуванню випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підготовка яких проводилася за державним та/або регіональним замовленням;

забезпечення зберігання установчих документів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, рішень та протоколів засідань їх виконавчих органів;

інші повноваження відповідно до закону [33].

В умовах запровадження децентралізованої моделі управління професійною освітою визначального значення набувають повноваження місцевих органів публічної адміністрації.

До повноважень місцевих державних адміністрацій в сфері професійної освіти належить: 1) реалізація державної політики в галузі професійної освіти; може здійснювати функції засновника щодо наукових установ, закладів освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення; вживає заходів до збереження мережі закладів професійної освіти та розробляє прогнози її розвитку, враховує їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку [144].

В структур державних адміністрацій передбачено функціонування структурного підрозділу головним завданням якого є розвиток професійної освіти. Так, наприклад, в структурі Київської міської державної адміністрації функціонує Департамент освіти і науки. До структури якого входить Управління закладів вищої освіти, професійної освіти та прогнозування цільових програм. Профільним спеціально створеним структурним підрозділом є відділ професійної освіти.

До делегованих повноважень органів місцевого самоврядування в сфері професійної освіти належить: 1) забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти; 2) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів; 3) надання допомоги випускникам загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів державної або комунальної форми власності у працевлаштуванні [145].

Окрім того, передбачено делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям щодо забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді [145, ст.44].

Отже, сучасна модель управління в сфері професійної освіти, на нашу думку, повинна враховувати наступні особливості:

- 1) інтеграцію з ринком праці та вимогами роботодавців в кваліфікації та професійних якостях фахівців;
- 2) сприяти впровадженню дуальної форми професійної освіти;
- 3) особливості економічного розвитку кожного адміністративно-територіального регіону та їх потреби в певних категоріях фахівців;
- 4) принцип «паритетного» управління;
- 5) розширення можливостей доступу та програм заохочення здобувачів до соціального розвитку шляхом здобування професійних знань, умінь та навичок, підвищення престижності професійної освіти;
- 6) сприяння в розширенні автономії закладів професійної освіти;
- 7) запровадити децентралізовану модель управління професійною освітою, що передбачає значне обмеження функцій центральних органів виконавчої влади, а також чітке визначенням базових цілей загальної та професійної освіти та напрямів її розвитку. Головними функціями центральних органів виконавчої влади в сфері професійної освіти повинно бути формування загальних засад здійснення професійної освіти. Крім того, за рахунок скорочення функцій центральних органів управління повинно розширитися коло повноважень місцевих органів публічної адміністрації, зокрема, нормативно передбачити передачу муніципалітетам права на

діяльність у сфері організації різних видів підготовки, організації та перепідготовки фахівців професійної освіти; реалізація активних програм професійної освіти; підвищення зайнятості та професійного навчання здобувачів та ін.

Окремим видом управління в сфері професійної освіти є громадське управління, що передбачає право органів громадського самоврядування у порядку та в межах, визначених законодавством України про освіту, професійну (професійно-технічну) освіти та установчими документами закладу брати участь в розвитку професійної освіти. Функціонування громадського управління в сфері освіти, і професійної освіти, зокрема, є одним із стратегічних напрямів розвитку системи освіти в Україні, що закріплений у Національній доктрині і в більшості нормативно-правових актів – інтеграція до європейського та світового освітнього простору. Звісно, йдеться про освітній простір демократичної європейської та світової спільноти. Відповідно, інтеграція передбачає суттєве наближення і, навіть, певну уніфікацію принципів, систем управління [146].

Так, у закладі професійної (професійно-технічної) освіти можуть діяти два основних різновиди громадських органів. Перший: органи самоврядування працівників закладу професійної (професійно-технічної) освіти; органи самоврядування здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти; органи батьківського самоврядування; інші органи громадського самоврядування учасників освітнього процесу. Другий: органи спільного управління педагогів, здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти та їхніх батьків, яким надано статус органів громадського управління закладом освіти: загальні збори (конференція), рада закладу. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу професійної (професійно-технічної) освіти є загальні збори (конференція) трудового колективу. Повноваження, відповідальність, засади формування та діяльності органів громадського самоврядування визначаються законодавством та установчими документами закладу [138].

На рівні закладів освіти державно-громадське управління впроваджується через діяльність органів самоврядування. Однак, їх повноваження носять консультативно-дорадчий характер. Поверхнева і розмита чинна нормативно-правова база державно-громадського управління; відсутність реальної управлінської суб'єктності громадських інституцій; неготовність громад до значних демократичних змін в управлінні освітою внаслідок некомпетентності і накладання задекларованих змін на радянські інституційні та ментальні лекала; сприйняття органів самоврядування як «філіалу» адміністрації закладу освіти – головні чинники гальмування реальної децентралізації в управлінні освітою на усіх рівнях [146].

Наявність громадського управління в сфері професійної освіти є допоміжним видом управління, що в більшій мірі, носить не імперативний характер, а консультативно-дорадчий, що є способом захисту учасників професійної освіти своїх прав та інтересів.

2.3. Значення державного-приватного партнерства в межах публічного адміністрування професійної освіти в Україні

Післявоєнна відбудова України потребуватиме великої кількості фахівців робітничих професій. Нажаль, результатом збройної агресії 2022 року стало масове руйнування інфраструктури та закладів системи освіти. Не виключенням є і масштабні руйнування та знищення матеріально-технічної бази закладів професійного навчання. Безумовно, самотійно наразі Україна не може забезпечити розвиток професійної освіти за рахунок державного фінансування. Одним з можливих варіантів залучення додаткових джерел фінансування є подальший розвиток інституту державно-приватного партнерства в сфері професійної освіти.

Стратегічні завдання розвитку професійної освіти України декомпонуються на інституційний рівень, набуваючи специфічного

сміслового навантаження з урахуванням процесу децентралізації та з проекцією на регіональні особливості підсистем професійної освіти, ринку праці та вимог роботодавців. Особливого значення набуває необхідність розроблення та реалізації таких освітніх програм підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, які б з високою точністю та необхідною гнучкістю відображували поточні та перспективні вимоги регіональних ринків праці щодо кваліфікацій та професійної компетентності працівників. Крім того, освітні та освітньо-професійні програми закладу професійної (професійно-технічної) освіти мають відповідати таким критеріям: поєднувати теоретичну підготовку з набуттям практичного досвіду в реальних умовах виробництва; забезпечувати отримання учнями раннього практичного досвіду шляхом стажування/практичної підготовки на робочих місцях; поєднувати професійну (технічну) підготовку з набуттям так званих м'яких навичок (навички командної роботи, ефективні комунікації, управління часом тощо); пропонувати поряд із освітніми також і супутні послуги (допомога у пошуку роботи, кар'єрне консультування тощо). Цілком очевидно, що реалізація зазначених завдань й ініціатив не є можливою без залучення широкого кола стейкхолдерів та соціальних партнерів, взаємодія з якими на систематичній і постійній основі є фундаментом публічно-приватного партнерства у сфері професійної освіти [147, с.6].

Залучення проектів державно-приватного партнерства створює додаткові можливості для розвитку сфери професійної освіти, дає можливість інтеграційного розвитку та використання сучасних технологій при виконанні практичної складової під час підготовки фахівців, підвищення престижності та мотивації професійного навчання тощо.

В Законі України «Про державно-приватне партнерство» визначено, що державно-приватне партнерство – це співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» здійснюють управління об'єктами

державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом [148].

До ознак державно-приватного партнерства належать: 1) створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та технічне переоснащення) об'єкта державно-приватного партнерства та/або управління (користування, експлуатація, технічне обслуговування) таким об'єктом; 2) довготривалість відносин (від 5 до 50 років); 3) передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; 4) внесення приватним партнером інвестицій в об'єкт державно-приватного партнерства [148].

Таким чином, згідно законодавчого визначення поняття «державно-приватне партнерство» об'єктами державно-приватного є суспільні відносини, що виникають в публічно-правовій сфері щодо управління об'єктами державної та комунальної форми власності.

Втім, на нашу думку, реалізація проектів державно-приватного партнерства виходить за межі лише управління об'єктами державної власності. Так, наприклад, Концепцією реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року визначено, що розвиток державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти передбачає участь усіх заінтересованих сторін, у тому числі роботодавців, у: формуванні державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти на всіх рівнях; розробленні професійних стандартів, стандартів освіти і освітніх програм; формуванні Національної системи кваліфікацій та вдосконаленні Національної рамки кваліфікацій; впровадженні і поширенні

дуальної форми здобуття освіти; створенні сучасного освітнього середовища, зокрема у центрах професійної досконалості; проведенні системного моніторингу працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти; формуванні державного і регіонального замовлення на підготовку кадрів на основі прогнозування потреб ринку праці у професійних кваліфікаціях; оцінюванні результатів навчання випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти; визнання неформальної та інформальної освіти, повних і часткових професійних кваліфікацій; - популяризацію професійної (професійно-технічної) освіти серед дітей, молоді, дорослих, планування професійного розвитку та кар'єри [101].

Водночас, Концепцією Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки визначено, що однією з головних проблем співпраці державно-приватного партнерства, з однієї сторони та органів публічної адміністрації і професійно-технічних навчальних закладів, з іншої сторони є низька активність бізнесу та закладів професійної (професійно-технічної) освіти в процесі реалізації програм і проектів державно-приватного партнерства. Нерозвиненість механізмів державно-приватного партнерства та соціального діалогу у сфері професійної (професійно-технічної) освіти призводить до недостатньої зацікавленості приватних партнерів в управлінні розвитком професійної (професійно-технічної) освіти та модернізації інфраструктури закладів професійної (професійно-технічної) освіти [141].

В юридичній науці до питання залучення допоміжних інституцій в якості проектів державно-приватного партнерства в сфері професійної освіти звертали увагу В. А. Кручек, О. І. Дацій, Р. А. Колишко, О. В. Бородієнко, С. В. Кравець, Л. О. Базиль, Л. М. Єршова та ін. Науковці одностайно відстоюють точку зору щодо позитивності залучення інституту державно-приватного партнерства та пропонують заключати дані проекти в різних напрямках: професійне навчання, міжнародна практика, залучення практиків

до навчання, база практики, матеріально-технічне забезпечення, методичне забезпечення, інноваційна діяльність тощо.

О. В. Бородієнко визначає публічно-приватне партнерство в професійній освіті як механізм для узгодження дій та поділу відповідальності між державними та приватними заінтересованими сторонами (стейкхолдерами) професійної освіти, що застосовується для формулювання, розроблення, фінансування, управління та підтримки проєктів, що знаходяться у сфері спільних інтересів. Такі проєкти можуть набувати форми заходів з розроблення стратегій або програм для їх впровадження, та можуть містити цілу низку напрямів, таких як дослідження, інновації, наступність професійної та вищої освіти, розвиток підприємницьких навичок, розвиток бізнесу тощо [147, с.10].

О.С. Москвічова державне-приватне партнерство у сфері професійно-технічної та вищої освіти визначає як систему взаємовигідних довгострокових відносин між державою і бізнесом з метою ефективного розподілу ролей між партнерами у сфері професійно-технічної та вищої освіти для прискорення реформування та підвищення конкурентоспроможності вищої школи [149, с.293].

В той же час, О.С. Москвічова відзначає, що одними з найбільш поширених механізмів державно-приватного партнерства в забезпеченні освітньої сфери стали: 1) формування навчального середовища (інфраструктури), зокрема, придбання ІТ-технологій, запровадження стипендіальних програм тощо; 2) запровадження нових технологій у навчанні, комунікаційні сфері, особливо в тих регіонах, де є нестача ресурсів; 3) допомога у розробці навчальних програм підготовки фахівців, які б відповідали сучасним вимогам і потребам народного господарства. Зазначається, що ця сфера діяльності є традиційно слабкою для державних органів, тож потребує участі бізнесу; 4) забезпечення доступу до освіти тих верств населення, які за своїм соціальним статусом, географічним положенням або економічним становищем не в змозі її отримувати [149, с.294-295].

С.Г. Кравець досліджуючи міжнародну практику залучення проектів державно-приватного партнерства в сфері професійної освіти акцентує увагу на необхідності покращення взаємозв'язків між ринком праці та системою професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема за такими напрямками: 1. Ініціативність роботодавців щодо розроблення сучасних професійних стандартів, їхня участь в створенні державних освітніх стандартів з конкретних професій освіти, онновленні змісту освітніх програм. Наприклад, у Бельгії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Італії, Естонії, Латвії понад 30% освітніх програм створено у співпраці з роботодавцями; значна частина цих освітніх програм реалізується на базі підприємств. 2. Організація стажування та підвищення кваліфікації викладачів та майстрів виробничого навчання на підприємствах; створення сприятливих умов для проходження учнями виробничої практики, дуального навчання. Наприклад, в Австрії 87% від загальної кількості підприємств здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації; у Фінляндія – 74,1%, у Німеччині – 73%, у Бельгії – 68% [150]. 3. Створення кваліфікаційних центрів щодо визнання неформальної та інформальної освіти, підтвердження/присвоєння повних і часткових професійних кваліфікацій; інвестування у створення Центрів досконалості, навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням. 4. Популяризація професійної (професійно-технічної) освіти серед дітей, молоді, дорослих, планування професійного розвитку та кар'єри, прогнозування професійних навичок з метою збільшення актуальності освітніх послуг. 5. Розширення джерел інвестиційної діяльності для підвищення ефективності управління у системі професійної (професійно-технічної) освіти, модернізації матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти та створення нових ринково-орієнтованих (Великобританія, Нідерланди, Бельгія) та дуальних (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Чехія, Хорватія, Угорщина) моделей професійної освіти і навчання [151, с.137-138].

Отже, підсумовуючи вищевикладене можемо констатувати наступне:

1. Об'єктом державно-приватного партнерства є суспільні відносини, що виникають в публічно-правовій сфері, тобто головною ознакою є наявність публічного інтересу відповідно до умов договору. Це може бути як управління об'єктами державної і комунальної власності, так і сфері освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального обслуговування тощо;

2. Сторони державно-приватного партнерства, з огляду на їх права та обов'язки відповідно до умов договору, можуть вносити пропозиції до законодавчих актів, яким визначено основоположні засади та принципи реалізації предмету договору державно-приватного партнерства;

3. Державно-приватне партнерство є ширшим ніж управління об'єктами державної та комунальної власності та може полягати в замовленні в державних та комунальних закладах професійно-технічної освіти щодо підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації фахівців відповідних професій та професійних якостей;

4. З огляду на предмет договору про державно-приватне партнерство його термін може бути як короткостроковим (5 років), так і довгостроковим (до 50 років);

5. Договір про фінансування може передбачати інвестування в об'єкти управління державної власності, так і в сферу надання публічних послуг;

6. Вирішення спорів із суб'єктами владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства є публічно-правовим спором та віднесено до юрисдикції адміністративних судів. Так, Кодексом адміністративного судочинства визначено, що для звернення до адміністративного суду з позовами у спрах за участю суб'єктів владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства та позовами у спрах, що виникають у зв'язку з проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу, встановлюється тримісячний строк з дня, коли особа дізналася або мала дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів [152].

Необхідність подальшого впровадження та збільшення чисельності проектів державно-приватного партнерства на засадах співфінансування і спільного управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти передбачено і на законодавчому рівні.

Так, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері професійної освіти (Міністерство освіти та науки України) об'єднує зусилля з підприємствами та організаціями у напрямку системного, конструктивного та взаємовигідного співробітництва для забезпечення високої якості професійної підготовки кадрів, залучення додаткових ресурсів для розвитку професійної освіти та її орієнтації на сучасні технічні й технологічні умови.

Сторони державно-приватного партнерства розвивають співробітництво з наступних основних напрямів: 1) підготовка пропозицій щодо реформування системи професійної освіти та створення професійних та освітніх стандартів; 2) надання консультативної допомоги з питань, що мають спільний інтерес; 3) участь у спільних заходах: конкурсах, виставках, конференціях, круглих столах тощо; 4) розробка механізмів забезпечення випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів робочими місцями на підприємствах; 5) розробка пропозицій щодо сумісного надання випускникам професійних кваліфікацій роботодавцями і навчальними закладами; 6) закріплення великих організацій за професійно-технічними і вищими навчальними закладами для надання шефської допомоги; 7) забезпечення практичної підготовки учнів професійно-технічних, студентів вищих навчальних закладів та стажування викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання на базових підприємствах; 8) запровадження виплати підприємствами та організаціями галузевих, іменних стипендій кращим учням, студентам професійно-технічних і вищих навчальних закладів; 9) надання підприємствами та організаціями допомоги в утриманні та розвитку матеріально-технічної бази професійно-технічних і вищих навчальних закладів; 10) запровадження підприємствами та організаціями матеріального і

морального стимулювання викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання професійно-технічних і вищих навчальних закладів; 11) взаємне поширення інформації з питань, що стосуються розвитку професійної освіти і підготовки кадрів для будівництва, рекламування та популяризація в засобах масової інформації, своїх web-ресурсах [119].

Так, починаючи з жовтня 2018 року в рамках державно-приватного партнерства між Міністерством освіти і науки України та приватними партнерами було підписано 18 меморандумів: Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Товариством з обмеженою відповідальністю «ВІАТЕК»; Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Українською асоціацією виробників феросплавів та іншої електрометалургійної продукції "УкрФА"; Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Міжнародною фундацією виборчих систем; Меморандум про співпрацю між МОН, ТОВ "Захід-Схід Консалтинг" і ГО "Міжнародний клуб ділових людей"; Меморандум про впровадження пілотного проекту між МОН, Одеською ОДА та ГО "Інститут професійних кваліфікацій"; Меморандум Про співробітництво між МОН і ТОВ "Фомальгаут-Полімін"; Меморандум Про співробітництво між МОН і ТОВ "ЗІП"; Меморандум Про співробітництво між МОН і Будівельною палатою; Меморандум Про співробітництво між МОН і ТОВ "КНАУФ ГПС Київ"; Меморандум Про співробітництво між МОН і ТОВ "Снежка-Україна"; Меморандум Про співробітництво між МОН та громадською спілкою "Національне партнерство в легкій промисловості"; Меморандум Про співробітництво між МОН та ПАТ "Українська залізниця"; Меморандум Про співпрацю між МОН та Федерацією роботодавців України; Меморандум Про співробітництво між МОН та Швейцарською Конфедерацією, представленою Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва та ТОВ "Геберіт Трейдинг"; Меморандум Про співробітництво між МОН та Швейцарською Конфедерацією, представленою Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва та ТОВ "Геберіт Трейдинг" (зі змінами); Меморандум Про

співробітництво між МОН та ТОВ "Клопотенко"; Меморандум Про співпрацю між МОН та ПП "Академія професійної освіти спеціалістів індустрії краси "Партнер Плюс"; Меморандум Про співпрацю між МОН та "S&A Group" [101].

Напрямами співпраці було визнано:

оновлення змісту стандартів професійної (професійно-технічної) освіти та освітніх програм з професій; проведення опитувань, соціологічних досліджень, визначення вподобань та тенденцій здобуття професійної (професійно-технічної) освіти в нових формах навчання; і розроблення сучасних методичних матеріалів; впровадження дуальної форми здобуття освіти; залучення до співпраці третіх сторін, зацікавлених у забезпеченні якості професійної (професійно-технічної) освіти; сприяння в організації стажування майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання, викладачів, здобувачів освіти на базі провідних підприємств сфери послуг, зокрема, салонів краси, перукарень, косметичних студій тощо; створення умов для виконання здобувачами освіти програм виробничого навчання на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, виробничої практики на підприємствах сфери послуг; розроблення рекламних, маркетингових матеріалів для популяризації кар'єрного вибору у сфері послуг; впровадження та розвиток у здобувачів освіти навичок сучасного безпечного догляду за зовнішністю людини; надання консультацій та обмін інформацією з питань, що мають спільний інтерес; сприяння у створенні умов для популяризації та підвищення престижу професійної (професійно-технічної) освіти серед дітей, молоді та дорослого населення; проведення спільних заходів (чемпіонатів, конкурсів, семінарів, конференцій, форумів, тренінгів, фестивалів, майстер-класів, у тому числі онлайн) за результатами або у процесі спільної діяльності; сприяння розміщенню на комунікаційних ресурсах Сторін або в засобах масової інформації, соціальних мережах матеріалів, створених у межах співробітництва; робота над науковими

експериментами та інноваційними проектами; розробка освітніх ІТ рішень, платформ, інструментів діджитал маркетингу [153];

підготовка пропозицій щодо реформування системи професійної (професійно-технічної) освіти та створення професійних та освітніх стандартів; участь організацій роботодавців та їх об'єднань у розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; упровадження дуальної освіти; надання консультативної допомоги з питань, що мають спільний інтерес; розвиток державно-приватного партнерства, в тому числі шляхом спільних ініціатив щодо внесення змін до законодавства, що регулює державно-приватне партнерство; організація спільних заходів: проведення конференцій, семінарів, круглих столів, зустрічей тощо; організація та проведення Всеукраїнського конкурсу професійної майстерності [154];

створення Центрів професійної досконалості: погодження Сторонами моделі Центру професійної досконалості; визначення приватним партнером, за погодженням з МОН, закладів професійної (професійно-технічної) освіти для апробації моделі Центру професійної досконалості; інвестування приватним партнером у створення сучасного практико-орієнтованого навчального середовища (SMART-аудиторії); реалізація приватним партнером, за підтримки МОН, соціально-просвітницького проекту як нової відкритої форми комунікації між закладами професійної (професійно-технічної) освіти, здобувачами освіти, виробником та потенційними споживачами його продукції, будівельними організаціями та економічно-активним населення [155];

формування на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти мережі навчально-практичних центрів з вивчення сучасних будівельних матеріалів і технологій; створення умов для вдосконалення системи підготовки кадрів для будівництва з урахуванням перспектив розвитку будівельної галузі держави; оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти і навчання з метою забезпечення відповідності кваліфікації

випускників закладів освіти запитам сучасного ринку праці в будівельній галузі; реалізація інноваційної моделі забезпечення якісної практико-орієнтованої підготовки кадрів для будівництва; створення навчальних посібників, методичних матеріалів для набуття здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти знань, умінь і навичок з використання та застосування сучасних матеріалів і технологій у будівництві; організація та проведення інноваційно-проектної діяльності: - проведення спільних заходів (конкурсів, семінарів, конференцій, тренінгів, майстер-класів за результатами інноваційної діяльності), а також впровадження інших форм просування і популяризації сучасних будівельних матеріалів і технологій; - розроблення, апробація, впровадження у освітній процес інноваційних методик і практик з метою забезпечення навчального контенту нового покоління; - розроблення, апробація та впровадження інформаційно-навчальної платформи (інтернет-сторінки) для обміну досвідом роботи, навчальними матеріалами (презентаціями, навчальними фільмами та ін.) [156].

Таким чином, значення державного-приватного партнерства в межах публічного адміністрування професійної освіти в Україні, на нашу думку, полягає в наступному:

- 1) зменшується економічне та матеріально-технічне навантаження на професійно-технічні заклади;
- 2) внесення нормативних пропозицій щодо сфери професійно-технічної освіти;
- 3) участь в розробленні державного стандарту професійної освіти, кваліфікаційних характеристик, методичних матеріалів;
- 4) надання баз практики, впровадження в освітній процес інноваційної техніки та європейських підходів до навчання;
- 5) допомога в розвитку інклюзивного середовища та подальше працевлаштування осіб з обмеженими можливостями;
- 6) імплементація міжнародних практик в професійному навчанні, залучення висококваліфікованих спеціалістів;

7) модернізація бази професійно-технічного навчання за рахунок залучення приватного сектору;

8) оновлення методично-програмного забезпечення закладів професійно-технічного навчання.

Отже, державно-приватне партнерство в сфері професійної освіти – це договірна форма взаємодії між закладами професійно-технічної освіти та приватним сектором з метою диверсифікації джерел фінансування освіти, впровадження інновацій у систему управління закладом та здійсненні навчального процесу, покращення якості освітніх послуг та матеріально-технічної бази, підвищення якісних показників здобувачів професійної освіти тощо.

Висновки до розділу 2

Дослідивши механізм публічного адміністрування професійної освіти в Україні ми прийшли до наступних висновків.

Нормативно-правове регулювання професійної освіти – це система норм права різної юридичної сили, які урегульовують суспільні відносини, що виникають з приводу функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках.

Публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні - це система суб'єктів, які наділені власними чи делегованими повноваженнями в сфері професійної освіти, з метою її реформування та підвищення престижності, врахування потреб ринку праці в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців.

Особливостями діяльності публічної адміністрації в сфері професійної освіти в Україні є: 1) ієрархічно побудована система органів управління; 2) рішення компетентних суб'єктів як тих, які мають власні, так і делеговані повноваження носять імперативний характер; 3) публічний характер

діяльності; 4) свої повноваження та компетенцію реалізують за допомогою системи адміністративно-правових засобів публічного адміністрування; 5) компетентні застосовувати заходи адміністративного примусу; 6) мають розгалужену систему.

Сучасна модель управління в сфері професійної освіти повинна враховувати наступні особливості: 1) інтеграцію з ринком праці та вимогами роботодавців в кваліфікації та професійних якостях фахівців; 2) сприяти впровадженню дуальної форми професійної освіти; 3) особливості економічного розвитку кожного адміністративно-територіального регіону та їх потреби в певних категоріях фахівців; 4) принцип «паритетного» управління, тобто перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою; 5) розширення можливостей доступу та програм заохочення здобувачів до соціального розвитку шляхом здобування професійних знань, умінь та навичок, підвищення престижності професійної освіти; 6) сприяння в розширенні автономії закладів професійної освіти; 7) запровадити децентралізовану модель управління професійною освітою, що передбачає значне обмеження функцій центральних органів виконавчої влади, а також чітке визначенням базових цілей загальної та професійної освіти та напрямів її розвитку.

Визначено, що значення державного-приватного партнерства в межах публічного адміністрування професійної освіти в Україні полягає в наступному: 1) зменшується економічне та матеріально-технічне навантаження на професійно-технічні заклади; 2) внесення нормативних пропозицій щодо сфери професійно-технічної освіти; 3) участь в розробленні державного стандарту професійної освіти, кваліфікаційних характеристик, методичних матеріалів; 4) надання баз практики, впровадження в освітній процес інноваційної техніки та європейських підходів до навчання; 5) допомога в розвитку інклюзивного середовища та подальше працевлаштування осіб з обмеженими можливостями; 6) імплементація міжнародних практик в професійному навчанні, залучення

висококваліфікованих спеціалістів; 7) модернізація бази професійно-технічного навчання за рахунок залучення приватного сектору; 8) оновлення методично-програмного забезпечення закладів професійно-технічного навчання.

Державно-приватне партнерство в сфері професійної освіти – це договірна форма взаємодії між закладами професійно-технічної освіти та приватним сектором з метою диверсифікації джерел фінансування освіти, впровадження інновацій у систему управління закладом та здійсненні навчального процесу, покращення якості освітніх послуг та матеріально-технічної бази, підвищення якісних показників здобувачів професійної освіти тощо.

Запропоновано внести зміни до:

- Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»: доповнити ст. «Принципи професійної (професійно-технічної) освіти»: «Професійна (професійно-технічна) освіта ґрунтується на принципах: 1) доступність; 2) безоплатність; 3) рівноправність; 4) професійна інтегрованість; 5) компетентність; 6) професійність»; передбачити в ст.26, що кваліфікаційну атестацію здобувача професійної освіти повинні здійснювати колегіально представники закладу професійної освіти, замовники підготовки кадрів, роботодавці за результатами оцінки якості практичного проекту здобувача, який виконується за його спеціалізацією; доповнити ст.44-2 «Соціальний захист здобувачів професійної освіти з числа ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України: «Соціальний захист здобувачів професійної освіти з числа ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України здійснюється згідно вимог чинного законодавства»; доповнити ст.51-1 «Державно-приватне партнерство в сфері професійної (професійно-технічної) освіти»;

- Закону України «Про запобігання корупції»: доповнити ст.40 ч. 3 наступного змісту: «3. Створення фонду матеріального заохочення повинно бути відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

- внести зміни до п.22 ст.12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та виключити слова «на території інших держав».

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід публічного адміністрування професійної освіти

Сьогодні людство постало перед фактом, що трансформація знань, у тому числі і фахових, проходить швидше, ніж відбувається зміна поколінь. Як зазначає Х. Беднарчик, вивчення зарубіжного досвіду і особливостей сучасного етапу розвитку країни сприяє визначенню основних вимог до трансформації системи неперервної багаторівневої професійної освіти, суть їх зводиться до такого: підготовки конкурентоспроможного на внутрішньому і міжнародному ринку праці і професійно мобільного робітника, техника, інженера; орієнтації на вимоги світової економічної системи і прогнози розвитку науки і техніки; розширення обсягу міжгалузевої, міжпрофесійної підготовки та за інтегрованими професіями; зміни професійно-кваліфікаційної структури робітників, збільшення потреб у професіях сфери обслуговування з високим рівнем освіти; ліквідації обмежень для виявлення потенційних професійних можливостей особистостей у соціальній і економічній сферах, а також у виборі освітньої системи; посилення соціального захисту особистості та населення шляхом підвищення його компетентності; формування інформаційної (комп'ютерної) грамотності, додаткових знань, умінь і навичок в умовах розширення професійного профілю; підвищення рівня загальної і професійної культури, формування нових ціннісних орієнтирів; формування мотивації до праці, чіткого визначення життєвої мети; набуття знань, умінь і навичок підприємницької діяльності і успішної життєдіяльності [157, с. 46–47].

В умовах розвитку економіки і підвищення ролі новітніх технологій у виробництві неперервна освіта є необхідною умовою та основним засобом перетворення людського потенціалу на якісний людський капітал і забезпечує постійне оновлення та поповнення знань і вмінь, а глобальні соціокультурні

процеси є одним із чинників, які впливають на трансформацію систем підготовки фахівців і зумовлюють необхідність переходу країн до активного впровадження концепції неперервної професійної освіти. Навчання протягом життя у рамках Європейської стратегії зайнятості визначається як всебічна навчальна діяльність, що здійснюється на постійній основі з метою поглиблення знань, навичок і професійної компетенції [158, с.441].

Таким чином, використання Україною міжнародного досвіду у сфері професійно-технічної освіти сприятиме забезпеченню якісно нового рівня системи підготовки робітників, співпраці з громадськістю, роботодавцями, розширить діапазон запровадження нових форм, нових методик, інновацій у навчально-виробничому процесі [159, с. 35].

Україна, орієнтуючись на міжнародний досвід прагне удосконалити стан професійно-технічної освіти. Для цього приймає активну участь у співпраці з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями в рамках спільних проектів розвитку професійно-технічної освіти.

В Україні з метою підвищення ефективності та продуктивності системи професійної освіти дорослого населення за фінансової підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку було впроваджено проект «Децентралізація управління професійним навчанням в Україні». Головним завданням проекту було визначено «вдосконалення управління та покращення можливостей щодо професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, а також налагодження взаємовигідних зв'язків між зацікавленими колами всередині громад та професійно-технічними навчальними закладами». У межах проекту було вивчено досвід канадської системи професійної освіти, яка, на відміну від української, є децентралізованою [160, с. 45; 161, с.90-91].

Втім, основним недоліком реалізації даного проекту було відсутність відповідної технічної бази для професійного навчання: в них були відсутні машини і устаткування, практичні посібники, не кажучи вже про основні інструменти і прилади.

Ще одним прикладом міжнародної співпраці в межах реалізації міжнародного співробітництва став проєкт між Фінляндією та Україною. В рамках даного проєкту було створено «відкрите освітнє кафе». Організаторами проєкту є Міністерство освіти і науки України спільно з Національним агентством Фінляндії з питань освіти (EDUFI) [162].

Понад 2 тис. учнів закладів професійної освіти з Фінляндії та України взяли участь у заходах «Відкритого освітнього кафе». Учасники обмінювались досвідом та дізнавались особливості навчання в різних національних культурах. Для учнів провели 5 ключових заходів, де вони обговорили питання розвитку особистості, набуття фахових навичок, командної взаємодії. Окремою темою дискусії стали цінності сталого розвитку в житті людини та освіти. Завдяки фасилітатору учні могли поділитися своїми міркуваннями та досвідом, проявити творчі здібності під час групової роботи, а також поговорити про схожості та відмінності в освіті України та Фінляндії [162].

Реалізуючи державну програму із запровадження елементів дуального навчання робітничим професіям, Дніпропетровщина є учасником глобального проєкту «Розвиток соціального діалогу в Дніпропетровському регіоні», який започатковано співпрацею Федерації організацій роботодавців Дніпропетровщини з німецькою організацією роботодавців «NORDMETALL». Цей проєкт є діючим на протязі 5 років. На етапі його реалізації в травні 2019 році проведено Міжнародний Форум «Соціальне партнерство у професійній освіті». Завершенням роботи форуму було підписання «Резолюції щодо співпраці у сфері впровадження елементів дуальної системи професійного навчання в Дніпропетровській області». Підписантами були роботодавці, профспілки та партнери з Німеччини [163, с.28].

В сфері міжнародного співробітництва розвитку професійної освіти Україна має декілька проєктів з США. Одним з таких проєктів є спільна підготовка фахівців екологічного агровиробництва. Так, Плужненський професійний аграрний ліцей став основним партнером у міжнародному

україно-американському грантовому проєкті «Трансфер знань про органічне землеробство та зміну клімату в сільському господарстві», що реалізується Громадською організацією «Мультикультурна Україна» у 2021-2022 роках в межах академічних та освітніх програм уряду США в сфері державної дипломатії. Головними стейкхолдерами проєкту є Коледж сільського господарства та природних ресурсів Університету Меріленду (США), бізнес-група Ріттер Біо Агро, ГС «Органічна Україна Захід», Національний університет водного господарства та екологічної інженерії. Для набуття учнями практичних навичок з виробництва екологічно чистої продукції на базі ліцею створено демо-ділянку із вирощування органічних плодовоовочевих культур та лікарських рослин [164, с.147].

У Вінницькому вищому професійному училищі сфери послуг впроваджується комплекс заходів щодо підвищення якості підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Одним із прикладів є реалізація низки європейських проєктів, спрямованих на формування життєвих та професійних компетентностей, подальше працевлаштування випускників закладу, вироблення стратегії «навчання впродовж життя». Такими проєктами стали: – Міжнародні проєкти «Baltic Network for prevention of Early School Leaving» (SEE-ME) та IGMA-3, ініціаторами яких є Департамент міжнародного співробітництва Folkuniversitet (за підтримки Шведського Інституту); – проєкт «Розвиток та популяризація молодих фахових кадрів», започаткований Вінницьким Клубом ділових людей у рамках Програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні»; – проєкт «Fly Up: впевнений старт молоді», розроблений у рамках програми «Майстерня міських проривів» командою працівників Вінницької міської ради, представниками Вінницької територіальної громади та Вінницького національного технічного університету тощо [165, с.167].

Досліджуючи міжнародний досвід публічного адміністрування професійної освіти слід відзначити, що країни Європейського Союзу єдині в своєму векторі на здійснення професійної освіти на засадах болонського

процесу, з дотриманням принципів Копенгагенської конвенції. Уряди США, країн Європейського Союзу віддають перевагу дуальній формі професійного навчання та професійної перепідготовки. Таким чином, визначимо основи публічного адміністрування професійного навчання закордоном та для удосконалення даного виду адміністрування внесемо пропозиції щодо імплементації окремих напрямків.

Відмінною рисою професійної освіти **Німеччини** є дуальна система навчання. Вона передбачає здійснення теоретичної підготовки здобувачів освіти в професійних школах, а набуття практичних навичок – безпосередньо на підприємстві. В рамках дуальної системи навчання в професійній школі та на підприємстві за професійне навчання молоді відповідають дві категорії педагогічних працівників – викладачі професійних шкіл і майстри виробничого навчання на підприємствах. В цілому ці дві групи осіб поділяються, щонайменше, на чотири підгрупи – залежно від тієї ролі, яку вони виконують у процесі професійного навчання. Це: майстри виробничого навчання на підприємстві, керівники виробничої практики, викладачі професійної школи, які викладають теорію спеціальності, спеціальні і загальноосвітні предмети, а також викладачі професійних шкіл, які займаються спеціальною практичною підготовкою в навчальних майстернях. Перед цими категоріями педагогічних працівників ставляться різні взаємодоповнюючі завдання. Представники цих груп мають різний рівень освіти і відповідно професійної підготовки. Майстри виробничого навчання не мають педагогічної освіти, відповідних педагогічних навичок. Вони набувають педагогічні вміння та навички на курсах, які тривають 120-200 годин і закінчуються іспитом. Згідно положення про порядок визначення придатності на звання майстра виробничого навчання, особа повинна володіти знаннями в таких напрямках: основи професійної освіти; планування і проведення професійного навчання; молоді і професійне навчання; правові основи. На майстрів виробничого навчання покладається навчання учнів на підприємстві, вони безпосередньо беруть участь в регулюванні процесу

навчання, тобто навчання професійних школах інтегроване з виробництвом і зорієнтоване на нього. Викладачі професійної підготовки, як і викладачі загальноосвітніх предметів протягом чотирьох років проходять фахову і педагогічну підготовку в ВНЗ. Освіта викладачів професійних шкіл Німеччини перш за все профільна, педагогічний компонент розглядається як додатковий (становить лише 15% від загальної кількості годин). За практичну підготовку в навчальних майстернях відповідають викладачі, які не мають вищої освіти, але пройшли професійне навчання на виробництві, склали іспит на звання майстра та мають багаторічний досвід практичної роботи [166, с.82].

Особливості професійної освіти Німеччини обумовлюють підходи до освіти педагогічних кадрів, де основний навчальний час припадає на дисципліни, які пов'язані з виробництвом, та до професійного розвитку педагогів, який не зводиться до педагогічного компоненту, а має виробничу спрямованість. Необхідність постійного підвищення кваліфікації викладачів і майстрів в/н в Німеччині закріплено законодавчо (Hippach-Schneider U., Krause M., & Woll Ch, 2007; The German Vocational Training system) [166, с.83].

Грунтуючись на проведеному аналізі системи професійної освіти Німеччини і показниках вітчизняної системи професійної освіти, можна стверджувати, що основною проблемою, яку може і повинна вирішити українська система професійної освіти – це збагачення процесу навчання практичним виробничим досвідом з професії, який випускники зможуть використовувати як конкурентну перевагу при працевлаштуванні. Для цього необхідно створити умови для інтеграції закладів професійної освіти з виробництвом. Зокрема, підвищення кваліфікації викладачів і майстрів в/н має бути безпосередньо пов'язане з конкретним виробництвом, для якого вони готують фахівців. Одним з розділів обов'язкового підвищення кваліфікації має стати ознайомлення з завданнями, які стоять перед конкретним підприємством, специфікою продукції, яку воно випускає, або послуг, які воно надає; технологіями, які на ньому використовуються; якостями, уміннями і компетентностями фахівців підприємства [166, с.83].

Ще один напрям професійного розвитку педагогів закладів професійної освіти – це удосконалення методики викладання предметів і модулів, яка ґрунтується на виробничому досвіді. У зв'язку з сучасними глобальними тенденціями професійної освіти необхідно створювати умови для формування нових і розвитку наявних компетентностей викладачів та майстрів виробничого навчання закладів професійної освіти, які будуть сприяти найбільш повній реалізації їх потенціалу та спрямовані на: формування готовності педагогів працювати в різних умовах (проведення уроків в аудиторіях, на виробництві, викладання офлайн і онлайн); стимулювання та заохочення нелінійних траєкторій підвищення кваліфікації і професійного розвитку, створення можливостей для їх акумуляції та сертифікації; створення умов для розвитку когнітивних умінь: критичного мислення, уміння працювати в команді, здатності до творчості та подальшого самостійного розвитку тощо [166, с.83].

Підприємець фінансує витрати на навчання на робочому місці та виплачує заробітну плату згідно з колективним договором. Заробітна плата зростає з кожним роком навчання і становить у середньому третину заробітної плати кваліфікованого робітника. Навчання в *Berufsschule* фінансується державними коштами федеральної землі або місцевого уряду.

Професійне навчання закінчується атестацією у формі іспиту. Випускний іспит студент складає перед комісією, що складається з представників роботодавця, працівників та викладачів. Іспит складається з практичної (усної) та теоретичної (письмової) частини. Здача іспиту дає право негайно працювати за фахом. Студент отримує відповідний сертифікат із професійною назвою, а професійно-технічне училище також видає диплом, що дає йому право на подальше професійне навчання.

Прикладом жорстко регульованої системи професійного навчання є система професійного навчання **Франції**. Головною тенденцією розвитку освіти взагалі і, в тому числі, професійної освіти у Франції можна вважати децентралізацію управління навчальними закладами. Її результатом стало

значне обмеження функцій центру, а також чітке визначення базових цілей загального та професійного виховання та спрямованих його розвитку. Крім того, за рахунок скорочення функцій центральних органів управління розширилася повна кількість території.

Адміністраціям регіонів і муніципалітетам були передані права на діяльність у сфері організації різних видів підготовки, організації та проведення атестації педагогічного складу та ін.

Управління професійним освітою в Данії ґрунтується на поєднанні дуальності та державності. Данія – країна майже загальної грамотності. Проте основні управлінські повноваження та функції у системі освіти Данії перебувають у віданні державних органів управління. Загальні принципи освіти також встановлюються державою. Здебільше середні та вищі навчальні заклади є державними. Вони підвідомчі Міністерству освіти чи Міністерству культури. У Данії виділяються три типи післяшкільної освіти: 1. Програма HF (Tertiary Exam Preparation Program) охоплює учнів віком 17-19 років. 2-річна програма, критерій вступу – 10 років навчання та підсумковий іспит з англійської мови. Датська мова та два спеціальні предмети, завершення курсу протягом визначеного часу, заява попередньої школи про здатність учня продовжувати навчання. Завершується іспитом, що дає право на вступ до вищої освіти; 2. Програма ННХ (комерційна програма) 3 роки навчання для підлітків 16-19 років, що веде до отримання загального та комерційного ступеня, що дає право на вступ до вищої освіти. Предмети, безпосередньо пов'язані з навчанням у сфері бізнесу, адміністрування та менеджменту, а також обов'язкові предмети: англійська мова Датська мова, іноземні мови, бухгалтерський облік, фінанси, комерційне право, обробка даних, математика, економіка; 3. Програма НТХ (технічна програма) 3 роки навчання у віці 16-19 років, програма, схожа на середню школу, з технічним профілем забезпечує професійну кваліфікацію та вступ до вищої освіти. Обов'язкові предмети: англійська мова датська, мова іноземні, технології та науки про життя, крім теоретичної програми, програма також включає промислові семінари та

лабораторні практики. Приблизно 2/3 програми становлять обов'язкові предмети, а решта 1/3 — предмети за вибором [169].

На нашу думку, підготовка фахівців професійної освіти повинна складати 100% з обов'язкових предметів: по-перше, далеко не кожний здобувач професійної освіти може правильно оцінити перелік тих професійних знань, умінь та навичок, які повинен мати фахівець по закінченню навчання; по-друге, цикл навчальних дисциплін повинен поділятися на теоретичні та спеціальні (залежно від специфіки обраної спеціалізації). Підбір даних дисциплін можуть зробити лише викладач, практичні спеціалісти та потенційні роботодавці.

Програми спрямовані на підготовку кадрів для приватних компаній. Соціальні партнери мають вплив на цілі навчання та зміст цих програм. В системі управління закладами професійної освіти Франції діє Рада професійно-технічної освіти є дорадчим органом при міністрів освіти, створеним для цієї мети.

У Данії існує декілька типів шкіл, залежно від сфери професійної освіти. Технічні та комерційні школи дають освіту в комерційних і технічних областях. Усіма програмами (крім морських) керує Міністерство освіти, хоча школи мають право самостійно створювати власні програми, адаптовані до місцевих потреб. Соціальні партнери відіграють важливу роль в управлінні професійно-технічною освітою як на місцевому, так і на центральному рівнях, наприклад, у прийнятті рішень щодо тривалості та структури програм, щоб учнівство відповідало очікуванням ринку праці. Є 85 програм, 200 спеціалізацій. Вони організовані за принципом поєднання теорії та практики, тобто теоретичне навчання переплітається з практикою на виробництві. Тривалість програми не перевищує 4 років. Курс теоретичного навчання не може перевищувати 80 тижнів. Точний розподіл часу між теоретичним і практичним навчанням визначається профкомами [169, с.6-7].

В Данії існує широке коло програм, які пропонують студентам з обмеженими можливостями доступ до практичного навчання, щоб

підготувати їх до працевлаштування. Програма організовується муніципалітетами або професійно-технічними школами, її зміст узгоджується індивідуально з учнем. Учень закріплений особистий вчитель (вихователь) на весь час навчання. Програма в основному складається з практичного навчання в приватній компанії або державній установі. Він триває від 1,5 до 3 років, з яких 20-40 тижнів - це шкільне навчання.

Дуже позитивним, на нашу думку, є функціонування так званих виробничих шкіл. Цільовою групою цих шкіл є молодь до 25 років без професійної освіти, у тому числі ті, хто раніше припинив навчання та має проблеми соціального характеру. Тривалість циклу навчання зазвичай становить 12 місяців. Учасники можуть відмовитися від участі в програмі цього типу школи в будь-який час, якщо вони влаштуються на роботу або стажуються в іншому місці. Характерною особливістю виробничих училищ є гнучкість навчальних планів і методів навчання. Навчання адаптоване до потреб, що випливають із практичних ситуацій, постійних предметів немає, хоча в кожній із цих шкіл учні можуть відвідувати уроки данської мови, соціальних наук, математики та політології. Найбільш типовими галузями професійної освіти у виробничих школах є: сільське господарство, садівництво, лісове господарство, рибництво, текстиль, виробництво сонячних панелей, столярна справа, промислове виробництво [169].

В Данії діє державний проект «Молода дія». Цей проект спрямований на безробітну молодь віком 18-25 років без професійної освіти. Його метою є частково покращити працевлаштування та мотивувати учасників до навчання та навчання. Програма включає модулі як професійно-технічних, так і загальноосвітніх програм. Крім того, він містить елементи, які підвищують особисту кваліфікацію. Близько 1/3 навчання проходить на робочому місці. Професійне навчання в Данії безкоштовне. Крім того, студенти віком від 18 років можуть подати заявку на гранти та кредити. Після початку навчання на виробництві студент отримує заробітну плату, яка частково покривається за рахунок спеціального фонду роботодавців, створені для цієї мети [169, с.8].

В **Німеччині** та **Данії** перевага надається навчанню без відриву від виробництва, яке включає практичну підготовку на підприємстві і теоретичний курс у професійно-технічній школі чи спеціалізованому центрі. Навчання з відривом від виробництва здійснюється у середніх професійно-технічних навчальних закладах і центрах підготовки кадрів. Ця система навчання переважає у Франції та Італії. У Великобританії, Нідерландах підготовка робітничих кадрів здійснюється як без відриву, так і з відривом від виробництва. У Німеччині діє складний механізм організації, планування та керування системою професійної освіти. У професійних школах країни, які контролюються та фінансуються місцевою владою, адміністративним округом чи земельною владою, майбутні працівники, крім практичних навичок, отримують і теоретичну підготовку. Усі типи професійних шкіл відрізняються термінами та програмами підготовки робітничих кадрів, а також умовами прийому. Підготовка робітничих кадрів для машинобудування, електротехніки, будівництва, сільського господарства, металообробки та автомобілебудування здійснюється переважно у професійних школах і технічних гімназіях [168, с. 35; 161, с.91].

У **Нідерландах** професійно-технічна освіта охоплює учнів з 16 років. Здійснює теоретичну та практичну підготовку за багатьма напрямками професійно-технічної освіти. Учасники програми платять за навчання, якщо вони зараховані на денну форму навчання в школі, мають право на державну допомогу. Професійно-технічна освіта на старшому середньому рівні структурована відповідно до професійних секторів. Є програми в чотирьох областях: технології, комерція / адміністрація, послуги / охорона здоров'я та сільське господарство. Курси проводяться на різних рівнях і різняться за тривалістю. Центральний реєстр професійних курсів - реєстр, який визначає, які заклади проводять кожен курс, які кваліфікації є прийнятними після їх завершення, які з них повинні бути перевірені органами, зовнішніми щодо школи. Є два шляхи для кожного курсу: професійне навчання, де 20-60% є

практичними, або т.зв. блок / денний випуск, де практична частина становить 60% курсу (доступно тільки особам старше 16 років) [169].

Функціонування даного реєстру є публічним. Здобувач може записатися на дані курси та паралельно оволодівати професійними знаннями залежно від обраного переліку предметів курсу.

Тривалість навчання за системою державних професійних кваліфікацій, що діє з 1996 року: для рівня асистента: від 6 до 12 місяців, для рівня базової професійної підготовки: 2-3 роки, для професійної підготовки: від 2 до 4 років; підготовка керівників середньої ланки: від 3 до 4 років; спеціалізоване навчання: від одного до 2 років інші курси: не менше 15 тижнів [169].

Відповідно до системи існує чотири рівні курсу: 1-го рівня - надає навички виконання основних завдань і адресований тим, хто не може отримати кваліфікацію другого рівня. Учасники отримують сертифікат; 2-й рівень другий - базова професійна підготовка готує до виконання завдань на дещо вищому рівні. Диплом про закінчення цього рівня також є мінімальною кваліфікацією, яку повинна мати кожна особа, яка береться на роботу; 3. рівень третій - професійно-технічний. Володар диплома цього рівня має право виконувати завдання самостійно та несе відповідальність за нагляд за іншими у застосуванні основних процедур; 4. четвертий рівень - підготовка середнього менеджменту або спеціаліста, готує їх до самостійного виконання професії та передбачає наявність у них не лише професійних навичок, таких як стратегічне мислення [169].

Окрім того, в Нідерландах існують регіональні навчальні центри - установи, які проводять курси професійної підготовки. Вони підпорядковуються Міністерству освіти, культури і науки, а сільськогосподарські програми контролюються Міністерством сільського господарства. Представники бізнесу та профспілки представлені в органах освіти, які визначають початкові кваліфікації (ті, які має отримати студент після закінчення окремих курсів). Окремі навчальні заклади мають власні правила щодо змісту навчання та іспитів для курсів, які вони пропонують. Ці

положення визначають навчальні плани, зокрема: цілі навчання, детальний зміст та організацію курсу, організацію практичної частини курсу, обсяг та частини іспиту [169].

Кожен курс включає практичне навчання за даною професією. Воно відбувається на основі договору між навчальним закладом, студентом і компанією, де проходить навчання. Угода охоплює права та обов'язки кожної сторони, встановлює кількість навчальних годин, спосіб моніторингу учня, які навички та як оцінюватимуться [169].

Національні органи професійно-технічної освіти відповідають за початкову кваліфікацію – вони складаються з представників роботодавців, організацій працівників та громадських установ; покликані працювати на якість професійної освіти та підготовки кадрів. Вони є автономними організаціями (асоціаціями, фондами), створеними підприємницькими організаціями для кожного сектора економіки чи окремої професії; до складу цих організацій також входять представники навчальних закладів. Вони є ключовим сполучним органом між сектором освіти та спільнотою роботодавців і галузевим центром обміну знаннями та досвідом [169, с.14-15].

В Великобританії функціонує система національних професійних кваліфікацій. У цій системі виділяється п'ять ступенів професійної освіти. Випускники першого ступеня здобувають професійну освіту в школі, у позашкільних освітніх закладах або на підприємстві. Теоретичні знання та професійні навички повідомляються в обмеженому обсязі, тому випускник може реалізовувати лише найпростіші види праці, тобто. відбувається підконтрольне освоєння найпростіших робітників операцій. Другий ступінь навчання включає загальноосвітню школу та професійне навчання, коли випускник одержує конкретну спеціальність. Третій ступінь складається зі шкільної підготовки, професійного навчання та додаткового підвищення кваліфікації. Тут вищий рівень загальної теоретичної підготовки, випускник набуває також навички менеджера. Випускник четвертого ступеня отримує весь комплекс попереднього рівня підготовки та окремий комплекс напряму

підготовки, що відноситься до рівня вищої школи (але не опановує науковими засадами професії). Випускник п'ятого ступеня закінчує загальний або професійно-освітню середню школу та заочно отримує вищу освіту. Національне свідоцтво про професійну кваліфікації відповідно до рівня освіти також має п'ять рівнів. Стрижневим показником рівня кваліфікації працівника є його професійна компетентність. Найчастіше цей термін використовується для вираження достатнього рівня кваліфікації та професіоналізму фахівця. У основі Національних кваліфікаційних вимог лежить концепція професійної компетентності, здатності виконувати стандартні вимоги у роботі та адаптуватися у змінах, що відбуваються [169].

Більша увага приділяється професійно-технічній освіті в коледжах додаткової освіти та коледжах вищої освіти, хоча ці типи шкіл також пропонують загальноосвітні предмети.

Кваліфікація фахівця оцінюється за кваліфікаційними рівнями: - загальний сертифікат про освіту (GCE A-levels); іспит рівня Advanced Subsidiary (рівень GSE AS); GSE A-levels з професійних предметів і національних професійних кваліфікацій (NVQ) - державні професійні кваліфікації. Останні присуджуються не на основі іспиту, а кандидат повинен продемонструвати здатність виконувати конкретні завдання.

Вищевказані кваліфікації можуть призвести до подальшої спеціалізованої освіти або вища освіта або працевлаштування. Типовими сферами професійної підготовки є: мистецтво, бізнес, будівництво, інженерія, охорона здоров'я та соціальна робота, послуги громадського харчування, інформаційні технології, відпочинок, виробництво, медіа: комунікація та виробництво, роздрібна торгівля та розповсюдження, наука, туризм.

Іншим способом отримання професійної кваліфікації в Великобританії є навчання без відриву від виробництва, тобто дуальна форма навчання. Працевлаштування в компаніях поділяють на ті, які ініціюються роботодавцями та державою.

Держава за участі приватного сектору в рамках державно-приватного партнерства реалізує програми по типу «Сучасне учнівство», «Молодий фахівець», «Нова робота» тощо. В межах даних програм роботодавці набирають працівників, пропонують можливість навчатися в неповний робочий день у спеціальному закладі для підготовки до отримання державної кваліфікації. Вік здобувачів освіти 16- 25 років. Більшість учасників програми працює та отримує заробітну плату від роботодавця.

Також є можливість професійно-технічної освіти / навчання за «Новою Угодою». Особливо це стосується безробітних віком від 18 до 24 років, які не працюють півроку. Є 4 шляхи: варіант працевлаштування в секторі державний або приватний з одноденним "виходом" до закладу професійної освіти, шестимісячною участю робота над екологічним проектом, шестимісячне стажування у волонтерському секторі, один рік денної форми навчання, що веде до набуття відповідної кваліфікації. Працевлаштовані за програмою отримують нормальну винагороду від роботодавця, витрати зайнятості і навчання субсидуються урядом [169].

Таким чином, як бачимо у Великобританії держава всіляко сприяє молодим фахівцям у здобутті професійних знань, умінь та навичок. Паралельно з цим, в такий спосіб держава, по-перше, залучає приватний сектор до підготовки та подальшого працевлаштування фахівців; по-друге, в такий спосіб бореться з безробітництвом; по-третє, заповнює середню і найбільш затребувану нішу фахівців.

У Великобританії існує багато закладів професійної освіти: навчальні заклади, автономні професійно-технічні інститути, навчальні компанії, окремі роботодавці. У складі навчальних закладів, діють Центри професійного навчання в межах конкретної галузі професійної освіти, яку вони пропонують підвищення кваліфікації відповідно до очікувань ринку роботодавців [169, с.12-13].

У **Канаді** в кожній провінції діє власна система професійної підготовки. Проте між ними є багато спільного. Так, управління професійно-технічних

навчальних закладів здійснюється за допомогою громадських формувань. У кожному закладі працює рада директорів (представники територіальної громади), яка здійснює стратегічне управління. До компетенції ради директорів належить призначення і звільнення керівництва закладу професійної освіти. Професійно-технічним навчальним закладам відведено провідну роль у підготовці кваліфікованих кадрів для місцевих та регіональних ринків праці. У Канаді частка випускників вищих навчальних закладів незначна – близько 15 % робочої сили, решта має професійно-технічну освіту [167, с. 27; 101].

У канадському досвіді управління професійно-технічних навчальних закладів привертає увагу ще одна важлива відмінність – відбір викладацького складу здійснюється за певними критеріями. Викладачі повинні мати відповідний кваліфікаційний рівень (визначається галузевою професійною асоціацією), значний практичний досвід роботи за спеціальністю, яку вони викладають, педагогічну підготовку і педагогічний досвід. Наукові ступені та педагогічна освіта вважаються лише вторинними критеріями. Викладачі, що не мають педагогічного досвіду, проходять відповідні курси підвищення кваліфікації на робочому місці. Безперервна підготовка робітничих кадрів у країнах ЄС здійснюється з відривом та без відриву від виробництва [168, с. 31; 101].

У **Швеції** професійно-технічна освіта починається на старшому середньому рівні та охоплює учнів віком 16-19 років. Органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити доступ до старших закладів середньої освіти у своїй місцевості для учнів, які закінчують обов'язкову освіту, і запропонувати можливість навчання за однією з національних програм. Загальноосвітня та професійно-технічна освіта об'єднані в загально-державні спеціально розроблені програми, спрямовані на забезпечення базової загальної освіти, підготовки до професії та майбутнього навчання, активної участі в житті [169].

Окремих професійно-технічних шкіл немає; існує один тип старшої середньої освіти, де навчання відбувається як у загальній, так і в професійно-технічній освіті. Усі програми тривають три роки та мають однакові основні предмети. Програми навчання розробляються на місцях спільними комітетами, що об'єднують представників шкіл і роботодавців. Навчання на робочому місці є частиною багатьох програм. Діє 17 програм, з них 14 – професійного спрямування: художній; бізнес та адміністрація; програма догляд; програма будівництва – готує до роботи в нежитловому будівництві; програма з електротехніки; енергетична програма; програма гастрономії; Craft Program; програма охорони здоров'я; готельна програма; промислова програма; Media Program; програма використання природних ресурсів; програма транспортних засобів. Органи місцевого самоврядування адаптують програми до місцевих потреб [169].

У старших класах середньої освіти було запроваджено пілотну програму навчання на роботі («Програма учнівства»). Зміст навчання регулюється угодою між учнем, школою та робочим місцем.

Програма повинна відповідати припущенням національних програм. Учні вивчають вісім основних предметів (шведська мова, громадянська мова, англійська мова, математика, фізкультура, мистецтво, наука та релігія), які забезпечують базову кваліфікацію безперервної освіти на вищому рівні. Окрім обов'язкових предметів, кожна програма включає предмети, які є ключовими для вашого профілю. Усі програми професійної підготовки передбачають мінімум 15 тижнів досвіду роботи. Школа виступає посередником в організації такого стажування [169, с.3-4].

Соціальні партнери беруть активну участь в управлінні та забезпеченні професійної освіти в **Австрії**. Ініціатива щодо оновлення або запровадження нових проєктів, як правило, лежить на роботодавцях, які надають експертну підтримку уряду через Федеральну консультативну раду (Bundesberufsbildungsbeirat), яка складається з педагогів (тренерів) компаній та закладів професійної освіти. Досвід європейських країн свідчить, що соціальне

партнерство може істотно сповільнитись, якщо роботодавці та профспілки не бачать себе ключовими акторами у цьому процесі. Дуже широко розвинута система державно-приватного партнерства в сфері професійної освіти.

У рамках проведення консультацій з соціальними партнерами та іншими стейкхолдерами багато європейських країн створили економічні та соціальні ради, ради з питань професійної і технічної освіти, а також ради із зайнятості. У деяких країнах також є виробничі або навчальні ради на регіональному або місцевому рівнях.

Узагальнюючи вище викладене, вважаємо, що при вивченні міжнародного досвіду публічного адміністрування професійної освіти слід відзначити, що країни Європейського Союзу єдині в своєму векторі на здійснення професійної освіти на засадах болонського процесу, з дотриманням принципів Копенгагенської конвенції. Уряди США, країн Європейського Союзу, Канада віддають перевагу дуальній формі професійного навчання та професійної перепідготовки.

В Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Нідерландах, Данії перевага надається дуальній формі навчання. Викладачі професійного навчання в даних країнах поділені на дві категорії: викладачі основних предметів та викладачі спеціальних предметів. При визначенні професійної кваліфікації викладача перевага надається не наявності наукового ступеня та публікаціям, а професійному досвіду та рівню фахової кваліфікації. Окрім цього, педагогічні працівники повинні постійно підвищувати рівень своїх професійних знань, умінь та навичок на виробництві. Також варто акцентувати увагу на густоті професійно-технічних навчальних закладах та спеціалізації підготовки фахівців залежно від особливостей адміністративно-територіального поділу (землі, воєводства, муніципалітети).

У Франції управління професійно-технічними навчальними закладами відбувається за принципом децентралізації. У Данії функціонують так звані «виробничі школи», де здобувачі професійної освіти мають можливість вже

будучи фахівцем отримати вибіркові додаткові професійні знання, вміння та навички за обраним переліком.

Цікавим є досвід Нідерландів, де діє Центральний реєстр професійних курсів.

3.2. Ефективність публічного адміністрування професійної освіти в Україні

Ефективне адміністрування освітою – це збалансований розподіл повноважень, прав та відповідальності органів освіти і науки на загальнодержавному та регіональному рівнях, врегулювання механізму взаємин органів виконавчої влади та самоврядування щодо забезпечення функціонування як системи освіти в цілому, так і конкретного закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах децентралізації та суспільних змін щодо формування державної освітньої політики, освітньої, науково-дослідницької, методичної, фінансово-економічної діяльності цих закладів у межах, визначених чинним законодавством. Сучасна система професійної (професійно-технічної) освіти, є структурним елементом освіти і потребує комплексної модернізації публічного адміністрування з метою покращення діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти та органів управління ними. Так як саме сучасна система управління професійною (професійно-технічною) освітою має забезпечити випереджувальний інноваційний розвиток, а також створити умови для відтворення соціокультурного середовища заради розвитку, самоствердження та самореалізації особистості впродовж усього життя. Нажаль, на сьогодні значно знижена ефективності адміністрування системою професійної (професійно-технічної) освіти, не визначено розподіл повноважень, прав та відповідальності органів освіти і науки на загальнодержавному та регіональному рівнях, неврегульовано механізми взаємин органів виконавчої влади та самоврядування щодо забезпечення функціонування як системи

професійної освіти в цілому, так і конкретного закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах децентралізації та суспільних змін. Адміністрування ще й досі перебуває у полоні стереотипів радянських часів і будується на авторитарних підходах та застарілій законодавчій базі. Потребує розв'язання також питання щодо невідповідності підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства, що зумовлено централізованою та бюрократизованою системою управління у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; незацікавленістю місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти регіону; недостатньою співпрацею закладів освіти з роботодавцями та бізнес-партнерами. Недостатньою також є самостійність закладу професійної (професійно-технічної) освіти щодо розпоряджання матеріальними і фінансовими ресурсами. Саме фінансування не відповідає вимогам сучасного ринку праці. Надважливим викликом сучасності залишається оптимізація та контроль фінансування закладів та установ системи професійної (професійно-технічної) освіти з державного та місцевих бюджетів[138, с. 65].

Отже, професійна освіта в Україні потребує підвищення рівня ефективності публічного адміністрування. Треба зауважити, що категорія «ефективність» є економічною категорією, разом з тим, це вона є показником результату та дає уявлення про результативність застосованих заходів в будь-якій управляємій сфері. Разом з тим, економічна ефективність – це таке співвідношення між ресурсами і результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва. При цьому можливі три варіанти вказаного співвідношення: 1) ресурси і результати виражені у вартісній формі; 2) ресурси – у вартісній, а результати – у натуральній формі; 3) ресурси – у натуральній, а результати – у вартісній формі. Вимірювальну систему економічної ефективності виробництва доцільно будувати таким чином, щоб вона була здатна повністю розкривати дві взаємопов'язані і взаємодоповнюючі результативні сторони діяльності підприємств і

економічність виробництва, показники якої розкривали б, якою ціною одержано цей ефект. Проте для всебічної оцінки ефективності виробництва та її поглибленого аналізу необхідно також широко використовувати традиційні показники рентабельності. В них акумулюється вплив усіх факторів – природних, економічних і організаційно-господарських. Поряд з економічною ефективністю можна виокремити соціальну ефективність. Соціальна ефективність – поняття, що відображає поліпшення соціальних умов життя людей (покращення умов праці і побуту, поліпшення зовнішнього довкілля, підвищення рівня зайнятості і безпеки життя людей, скорочення тривалості робочого тижня без зменшення заробітної плати, ліквідація важкої фізичної праці тощо). Соціальна ефективність є, по суті, похідною від економічної ефективності. Вона за однакових інших умов буде тим вищою, чим вищого рівня економічної ефективності досягнуто. Соціальна ефективність не завжди може бути кількісно визначена. Проте досить ґрунтовно про досягнуту соціальну ефективність можна судити за такими показниками, визначеними у динаміці, як питома вага прибутку, спрямованого на соціальні заходи, в загальній масі чистого прибутку; величина цього прибутку в розрахунку на одного середньооблікового працівника підприємства. Ну а технологічна ефективність – це результат взаємодії факторів виробництва, що характеризує досягнуту продуктивність [170]. Дослідження викладеного дає можливість стверджувати, що зміст та призначення ефективності характеризується як кількісними показниками результату, так і способом досягнення мети.

Складовим елементом ефективності є «ефект», який виступає його змістоутворюючим елементом. Під ефектом розуміють виконання, дію. Ефект відноситься до абсолютних показників (результатів) якої-небудь діяльності або конкретної дії. Його величина може бути і позитивною, і негативною. Говорячи про ефективність, ми маємо на увазі лише відносну характеристику результативності діяльності. Вона є завжди виключно позитивною величиною. Для оцінки отриманого ефекту розрахунок ефективності ведуть, порівнюючи вироблені витрати з отриманим

результатом, вираженим у грошовій формі. Формула для цього виглядає таким чином: $\text{Ефективність} = (\text{Результат} / \text{Витрати}) \times 100\%$. При цьому зіставлення витрат і результатів може здійснюватися різними методами, і отримані дані володіють різним змістом залежно від зміщення акценту на певні нюанси категорії ефективності [171].

В той же час, термін «ефективність» пов'язаний з діями, які призводять до потрібних наслідків, тобто можемо стверджувати, що синонімом поняття «ефективність» є поняття «дієвий». Звідси випливає, що ефективність – це результативність, результат, наслідок певних причин, сил, дій [172, с. 25; 173; 105, с. 123].

Дуже часто ефективність визначають як співвідношення результату або ефекту будь-якої діяльності і витрат, пов'язаних з її виконанням. Причому це може бути як співвідношення результату і витрат, так і співвідношення і результатів діяльності [174].

Таким чином, ефективність – це не просто результативність діяльності, а співвідношення результату або ефекту до витрат [175, с. 11; 176].

В юридичній літературі ефективність розглядається з різних позицій. Так, за визначенням В. Г. Афанасьєва, ефективність – один із принципів наукового управління, суть якого полягає в тому, щоб забезпечити вирішення поставлених завдань у якомога коротший строк, при найменших затратах трудових, матеріальних і фінансових ресурсів [177, с. 43; 176].

Як зазначає В.В. Цветков, ефективність – це складне явище, що визначається співвідношеннями людських, організаційних, часових, науково-технічних, матеріальних ресурсів і отриманих результатів [178, с. 130; 176].

З.П. Румянцева наголошує, що ефективність – це завжди певне співвідношення (результату з цілями або результату з витратами на його отримання), тобто величина відносна, така категорія носить управлінський характер і відображає перш за все ступінь досягнення поставлених цілей [179, с. 123].

На думку, В. П. Тугаринова термін «ефективність» означає властивість когось чи чогось діяти таким чином, щоб досягались заплановані наслідки. Окрім того, під ефективністю розуміють ступінь реалізації соціальної цінності правових стимулів і правових обмежень, іншими словами, різницю між тим, як вони задовольняють інтереси людей, і як вони упорядковують суспільні відносини. Тут соціальна цінність, а точніше, її використання та ефективність співвідносяться як процес і результат. Ефективність – це свого роду «продуктивність праці» соціальної цінності правових стимулів і правових обмежень, коефіцієнт їх корисної дії [180, с. 268; 176].

Ю.П. Сурмін характеризує ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [181, с. 354]. Більше того, саме поняття ефективності притаманне виключно системам. З огляду на це перед системами часто ставиться ціль досягти максимального ефекту за мінімуму витрат. Тут є дві суперечливі цілі, тому що протилежні екстремуми за цими двома критеріями ніколи не збігаються. Подібна ціль є просто нереальною, оскільки в ній порушується принцип граничної ефективності, відповідно до якого існує верхня межа ефективності будь-якої системи з обмеженими ресурсами. На практиці навряд чи можна досягти будь-якого корисного результату без певних витрат. Частіше за все співвідношення цих суперечливих критеріїв відображається деяким функціональним взаємозв'язком кривої, для якої характерні збіг, як правило, нульового ефекту з нульовим рівнем витрат, а також зниження темпів приросту ефекту зі збільшенням витрат [182, с. 81].

Особливу увагу треба звернути на кількісну сторону ефективності, її результативність. Результативність за допомогою різноманітних показників: часткових та загальних, визначає кількісні результати. В той же час, результативність характеризує ефективність зі сторони якості ефективності.

Вчені пропонують різні підходи до поняття результативності. Так, І.В. Розпутенко визначає результативність управління як цільову спрямованість на

створення потрібних, корисних речей, здатних задовольняти певні потреби, забезпечити досягнення кінцевих результатів, адекватних поставленим цілям управління. Тобто поняття «результативність управління» характеризується ефектом, що досягається суб'єктом управління завдяки його впливу на об'єкт управління [183, с. 32]. Л.Л. Приходченко вважає, що результативність пов'язана із технічною раціональністю, це результати порівняно з цілями, тобто ступінь досягнення цілей, причому у зіставленні з використаними ресурсами: оцінюються при цьому як досягнуті результати, так і наслідки, що спостерігаються [184, с. 103].

Підбиваючи підсумок сказаному, хотілось би констатувати, що ефективність виступає індикатором розвитку. Вона ж – його найважливіший стимул. Прагнучи підвищити ефективність конкретного виду діяльності та їх сукупності, ми визначаємо конкретні заходи, що сприяють процесу розвитку, і відсікаємо ті з них, що ведуть до регресу. Як категорія вона має дві сторони – якісну і кількісну. Якісна сторона відображає її логічний, теоретичний зміст, тобто сутність категорії. Кількісна сторона розкриває дію закону економії часу, а саме відображає економію часу для досягнення цілей суспільного виробництва в ході всього відтворювального процесу і на окремих його фазах у масштабі всього народного господарства, окремих його регіонів, галузей, господарських суб'єктів. Тобто на всіх історичних етапах розвитку людського суспільства воно має економно витратити свої сили, досягаючи розширення випуску продукції за мінімальних витрат засобів. А це і є об'єктивно існуючий критерій економічної ефективності на всіх щаблях розвитку суспільства [185, с. 106].

Ефективність як яскравий показник присутній при характеристиці публічного адміністрування будь-якою галуззю, сферою та інститутом. Ефективність публічного адміністрування – це відношення її корисного результату (ефекту) та обсягу використаних або витрачених для цього ресурсів. Формування та реалізація корисного ефекту управлінської діяльності виступає як тривалий процес, розтягнутий інколи на місяці і навіть на роки.

Процес публічного адміністрування слід розбити на окремі етапи та операції, виділяючи при цьому взаємопов'язані між собою проміжні (локальні) та кінцеві результати діяльності органу управління в цілому та його окремих ланок. Проміжні результати неоднакові за своєю значимістю. Головні з них – узагальнення, нові ідеї, концепції, що втілюються у відповідних рішеннях та планах. Крім того, кожна ланка управління, а також окремі спеціалісти готують для керівництва розробки, нормативні та довідкові матеріали, які називаються допоміжними. Проте їх якість багато в чому залежить від результативності управління в цілому і повинна бути предметом необхідного аналізу та оцінки. Узагальнюючи оцінки ефективності та результативності публічного адміністрування слід сказати, що вони виражають кінцеві результати функціонування суб'єкта та його впливу на об'єкт. Можна прийняти своєчасне рішення, збалансований план, але, який ще не гарантує високу ефективність: потрібні організаційні, контрольні, стимулюючі допоміжні міри впливу на колектив, щоб реалізувати намічені цілі з найменшими витратами. Самі по собі управлінські рішення – це тільки передумова для отримання корисного ефекту публічного адміністрування. Не можна отримати високої ефективності, якщо прийнятий план або рішення погано обґрунтовані, не забезпечені ресурсами, але хороший план або рішення також може бути не виконаний у зв'язку з невисоким рівнем організаційної роботи на наступних етапах [186, с. 61]. Поряд з ефективністю публічного адміністрування, потрібно говорити про інші об'єктивні показники – якість та надійність [187, с. 203]. Відповідно публічне адміністрування професійної освіти характеризується такими критеріями та показниками як ефективність, якість і надійність.

Таким чином, **ефективність публічного адміністрування професійної освіти** – це якісно-кількісні показники публічного адміністрування професійної освіти, що націлені на визначення результатів, що дають можливість оцінити впровадження європейських стандартів та досягнення якісних показників в системі професійної освіти.

Ефективність публічного адміністрування професійної освіти залежить від якісної модернізації управління в сучасних умовах та запровадження новітніх стандартів та підходів, що засновані на підвищенні пріоритетів місцевої влади в питаннях підготовці професійно-технічних кадрів, формуванні громадської системи управління професійною освітою, що забезпечена відповідними ресурсами. Метою державно-громадського управління професійною освітою є оптимальне поєднання державних та громадських засад в інтересах особистості, соціуму та влади. Основними його завданнями є реалізація визначених прав та обов'язків педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків на участь в управлінні закладами професійної освіти; демократизація державного управління освітою; задоволення потреб та інтересів учасників освітнього процесу; розвиток погоджувальних механізмів у вирішенні загальних завдань. Упровадження державно-громадського управління, порядок створення та організації діяльності громадських органів управління професійною освітою, принципи їх роботи, порядок розподілу функцій і повноважень, врегулювання питань контролю за діяльністю всіх суб'єктів та їх відповідальності, – усе це має бути нормами на усіх рівнях законодавства, і, насамперед, щоб ця модель стала дієвим організаційно правовим механізмом взаємодії інститутів громадянського суспільства і держави та виконувала провідну роль в упровадженні управлінських реформ в Україні[99, с.88].

Основними чинниками, що можуть вплинути на показники ефективності публічного адміністрування у сфері професійної освіти є:

- оптимізація органів управління професійною освітою, децентралізація управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління професійною освітою;
- професійний підхід під час здійснення добору та призначення керівників навчальних закладів, органів управління професійною освітою;
- розроблення системи заходів (науково-методичних, фінансово-економічних тощо) стосовно впровадження ідеї автономії навчальних

закладів, розширення їхніх прав і можливостей щодо фінансової самостійності;

- подолання бюрократизації в системі управління професійною освітою, удосконалення порядку перевірок та звітності навчальних закладів;
- професійну підготовку компетентних менеджерів системи професійної освіти, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, зокрема у кризових ситуаціях, ухвалювати управлінські рішення у будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси;
- запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників професійної освіти;
- розвиток автоматизованих систем управління професійною освітою[99, с. 88].

Ефективність публічного адміністрування професійної освіти не буде давати якісних показників без підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників, що є нагальним завданням керівників навчальних закладів різного рівня акредитації та підпорядкованих їм педагогічних колективів. Для реалізації цього завдання їм належить впровадити комплекс заходів:

змодельовати процес якісної професійної підготовки кваліфікованого робітника бажаного рівня (на практиці це означає фактично побудувати модель випускника та модель його формування);

організувати діяльність навчально-виховної і навчально-виробничої систем навчального закладу на рівні, який здатний забезпечити досягнення заданого рівня якості;

забезпечити підвищення якості (підвищення вимог до результатів навчання, тобто їх перехід у нову якість) та створити для цього необхідні умови – економічні, матеріальні, соціальні, педагогічні, психологічні тощо;

діагностувати той рівень якості навчання, який існує в навчальному закладі на даний час [101]. Втілення цих заходів у практику публічного адміністрування якістю професійної освіти на рівні окремого професійно-технічного навчального закладу і, зокрема вищими професійними училищами,

пов'язане з необхідністю розв'язання низки соціально-педагогічних проблем. Тому вважаємо, що варто звернути увагу на те, що суб'єкти освітньої взаємодії, управлінської діяльності здебільше ігнорують перший пункт наведених вище заходів і всю свою увагу зосереджують на останньому пункті. Тобто прогнозування цілей і результатів керівниками навчальних закладів здійснюється не завжди і далеко не в повній мірі, проте прагнення їх оцінити завжди присутнє. За таких умов «визначення якості стає ущербним» і з практики управління професійно-технічним навчальним закладом повинен бути усунутий. Керівний персонал вищими професійними училищами, маючи намір серйозно займатися проблемою управління якістю професійної освіти і навчання, має чітко усвідомлювати, що якість освіти як «атрибут освітнього процесу» має проектну природу і тому повинен бути предметом проектування будь якого суб'єкта управління. Оскільки проектування здійснюється на основі дослідницьких даних, то слід навчитися працювати з інформацією – відбирати її, обробляти й аналізувати, на основі чого використовувати прогнозування як науковий метод, для подальшого розвитку навчального закладу. Інформаційно-аналітичний підхід до управління організацією зумовлений глобалізаційними процесами у сфері економічної і соціально-культурної діяльності, що в свою чергу вимагає обов'язкового врахування світових тенденцій в розвиток професійної освіти і навчання, її пріоритетів та завдань[188, с. 19]. Одним з таких пріоритетних напрямів є розроблення Національної рамки кваліфікації та стандартів професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу та укрупнення професій. Розробляється система кваліфікацій, яка повинна чітко узгоджуватись з вимогами ринку праці. Треба зауважити, що в цьому процесі недостатню участь беруть безпосередньо замовники фахівців, зокрема професійні об'єднання, галузеві міністерства, які мають співпрацювати з освітянами задля розв'язання існуючих проблем на ринку праці. На сучасному етапі реформування багатьох сфер людської діяльності в Україні необхідно, щоб ініціатива в поширенні і зміцненні зв'язків з роботодавцями виходила від керівництва професійно-

технічними навчальними закладами і, зокрема, вищими професійними училищами, як прогресивної форми професійної освіти і навчання. Насамперед, це можуть бути спільні форуми, конференції, симпозіуми, круглі столи, конференції, на яких обговорюватимуться нагальні проблеми підготовки кваліфікованих робітників, оцінюватимуться результати співпраці тощо. Не менш актуальною є й така форма роботи як виставки продукції і послуг, зокрема освітніх. Взаємодія між замовниками послуг, роботодавцями і навчальними закладами може будуватись на договірній основі і коло зацікавлених в ній осіб (суб'єктів цієї взаємодії) також може розширюватись[188, с. 21]. В той же час, сучасна інтелектуалізація ринків праці зумовлює необхідність підвищення якості загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Нині у професійно-технічних навчальних закладах, поряд з оволодінням робітничою професією, 261,2 тис осіб здобувають повну загальну середню освіту. Окрім того, у професійно-технічних навчальних закладах навчається 3,1 тис осіб із незавершеною базовою загальною середньою освітою[189, с.7].

Підводячи підсумок викладеному, вважаємо, що першочерговими завданнями, для підвищення ефективності публічного адміністрування професійної освіти потрібно:

покращення механізмів публічного адміністрування професійною освітою, підготовкою кваліфікованої робочої сили, приведення цієї системи у відповідність із національними та регіональними потребами економіки у фахівцях певних спеціальностей;

оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної освіти;

відкриття при закладах професійної освіти навчально-практичних центрів;

стимулювання роботодавців до організації виробничої практики студентів з метою ознайомлення з виробничим процесом і подальшим їх працевлаштуванням на цих підприємствах;

організація творчої дослідницької діяльності педпрацівників зі створення сучасних навчальних засобів;

підвищення рівня компетенції керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо ефективного менеджменту;

впровадження в навчально-виховний, навчальновиробничий процес сучасних інформаційно-комунікативних технологій, розробка відповідного інформаційного забезпечення.

Висновки до розділу 3

Дослідивши шляхи удосконалення публічного адміністрування професійної освіти в Україні ми прийшли до наступних висновків.

При вивченні міжнародного досвіду публічного адміністрування професійної освіти слід відзначити, що країни Європейського Союзу єдині в своєму векторі на здійснення професійної освіти на засадах болонського процесу, з дотриманням принципів Копенгагенської конвенції. Уряди США, країн Європейського Союзу, Канада віддають перевагу дуальній формі професійного навчання та професійної перепідготовки. В Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Нідерландах, Данії перевага надається дуальній формі навчання. Викладачі професійного навчання в даних країнах поділені на дві категорії: викладачі основних предметів та викладачі спеціальних предметів. При визначенні професійної кваліфікації викладача перевага надається не наявності наукового ступеня та публікаціям, а професійному досвіду та рівню фахової кваліфікації. Окрім цього, педагогічні працівники повинні постійно підвищувати рівень своїх професійних знань, умінь та навичок на виробництві. Також варто акцентувати увагу на густоті професійно-технічних навчальних закладах та спеціалізації підготовки фахівців залежно від особливостей адміністративно-територіального поділу (землі, воєводства, муніципалітети). У Франції управління професійно-технічними навчальними закладами відбувається за принципом децентралізації. У Данії функціонують так звані «виробничі школи», де здобувачі професійної освіти мають

можливість вже будучи фахівцем отримати вибіркові додаткові професійні знання, вміння та навички за обраним переліком. Цікавим є досвід Нідерландів, де діє Центральний реєстр професійних курсів.

Ефективність публічного адміністрування професійної освіти – це якісно-кількісні показники публічного адміністрування професійної освіти, що націлені на визначення результатів, що дають можливість оцінити впровадження європейських стандартів та досягнення якісних показників в системі професійної освіти.

Аргументовано, що для підвищення ефективності публічного адміністрування професійної освіти потрібно: покращення механізмів публічного адміністрування професійною освітою, підготовкою кваліфікованої робочої сили, приведення цієї системи у відповідність із національними та регіональними потребами економіки у фахівцях певних спеціальностей; оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної освіти; відкриття при закладах професійної освіти навчально-практичних центрів; стимулювання роботодавців до організації виробничої практики студентів з метою ознайомлення з виробничим процесом і подальшим їх працевлаштуванням на цих підприємствах; організація творчої дослідницької діяльності педпрацівників зі створення сучасних навчальних засобів; підвищення рівня компетенції керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо ефективного менеджменту; впровадження в навчально-виховний, навчальновиробничий процес сучасних інформаційно-комунікативних технологій, розробка відповідного інформаційного забезпечення.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження, здійсненого на підставі аналізу норм законодавства України, здобутків сучасної юридичної науки, запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні публічного адміністрування професійної освіти в Україні, згідно з яким сформульовано низку висновків та пропозицій.

1. Визначено, що освіта – це систематизований та цілеспрямований порядок діяльності навчальних закладів і освітніх установ, що використовують штат педагогічних фахівців, направлений на загальне окультурювання людини, з метою виховання високорозвинутого та прогресивного суспільства. Також, дослідження генезису становлення та розвитку освіти в Україні дало можливість виокремити наступні періоди: 1.«Київського князівства», він бере початок з IX- XII ст.ст.; 2. «Доба козаччини», починався у XII ст., а закінчувався у XVII ст.; 3. «Українського визвольного руху», який починався з XVII ст. і закінчувався на початку XX ст.; 4. «Радянський» починався у 20х роках XX ст., а закінчувався наприкінці XX ст.; «Просвітницький» період почався 90х роках XX ст. та триває досі.

2. Зазначено, що професійна (професійно-технічна) освіта - це комплекс педагогічних та організаційних заходів, передбачених нормативно-правовими актами, що застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними закладами освіти, спрямованих на забезпечення суб'єктами освітніх послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності, розвитку компетентності та професіоналізму, вихованню загальної і професійної культури. Відповідно професійна освіта та професійно-технічна освіта є родо-видовими поняттями. Де остання є видом професійної освіти. Ознаками професійної освіти є: вид освітянської діяльності; практично-професійна спрямованість; послуг отримання знань, умінь та навичок в обраній галузі професійної діяльності; нормативно-правова урегульованість; комплекс педагогічних та організаційних заходів; застосовуються публічними органами адміністрування та їх спеціальними

зкладами освіти: розвиток компетентності та професіоналізму; виховання загальної і професійної культури.

3. Відзначено, що дуальна освіта – це формат навчання, змістом якого є поєднання підготовки студентів у навчальному закладі та на виробництві, закріплюючи отримані знання та опановуючи практичні навички, з метою набуття певної кваліфікації. Доведена необхідність затвердити Положення про правила оформлення договорів між роботодавцями та закладами освіти щодо підготовки якісних фахівців за дуальною формою.

4. Аргументовано, що державна політика – це основа програми щодо визначенням життєдіяльності суспільства, спрямована на прогресивний розквіт сфер та галузей публічного адміністрування, направлена на прогресивний розвиток держави та суспільства в цілому. Освітня державна політика – це структурна частина загальної державної політики, яка визначає мету, завдання, цілі, напрямки діяльності публічної адміністрації в сфері освіти, спрямовані на розвиток освіти з метою підвищення грамотності та культури населення.

5. Відзначено, що нормативно-правове регулювання професійної освіти – це система норм права різної юридичної сили, які урегульовують суспільні відносини, що виникають з приводу функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках.

6. Стверджується, що публічна адміністрація як суб'єкт публічного адміністрування професійної освіти в Україні - це система суб'єктів, які наділені власними чи делегованими повноваженнями в сфері професійної освіти, з метою її реформування та підвищення престижності, врахування потреб ринку праці в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців.

7. Доведено, що сучасна модель управління в сфері професійної освіти повинна враховувати наступні особливості: 1) інтеграцію з ринком праці та

вимогами роботодавців в кваліфікації та професійних якостях фахівців; 2) сприяти впровадженню дуальної форми професійної освіти; 3) особливості економічного розвитку кожного адміністративно-територіального регіону та їх потреби в певних категоріях фахівців; 4) принцип «паритетного» управління, тобто перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою; 5) розширення можливостей доступу та програм заохочення здобувачів до соціального розвитку шляхом здобування професійних знань, умінь та навичок, підвищення престижності професійної освіти; 6) сприяння в розширенні автономії закладів професійної освіти; 7) запровадити децентралізовану модель управління професійною освітою, що передбачає значне обмеження функцій центральних органів виконавчої влади, а також чітке визначенням базових цілей загальної та професійної освіти та напрямів її розвитку.

8. Визначено, що значення державного-приватного партнерства в межах публічного адміністрування професійної освіти в Україні полягає в наступному: 1) зменшується економічне та матеріально-технічне навантаження на професійно-технічні заклади; 2) внесення нормативних пропозицій щодо сфери професійно-технічної освіти; 3) участь в розробленні державного стандарту професійної освіти, кваліфікаційних характеристик, методичних матеріалів; 4) надання баз практики, впровадження в освітній процес інноваційної техніки та європейських підходів до навчання; 5) допомога в розвитку інклюзивного середовища та подальше працевлаштування осіб з обмеженими можливостями; 6) імплементація міжнародних практик в професійному навчанні, залучення висококваліфікованих спеціалістів; 7) модернізація бази професійно-технічного навчання за рахунок залучення приватного сектору; 8) оновлення методично-програмного забезпечення закладів професійно-технічного навчання.

9. Державно-приватне партнерство в сфері професійної освіти – це договірна форма взаємодії між закладами професійно-технічної освіти та

приватним сектором з метою диверсифікації джерел фінансування освіти, впровадження інновацій у систему управління закладом та здійсненні навчального процесу, покращення якості освітніх послуг та матеріально-технічної бази, підвищення якісних показників здобувачів професійної освіти тощо.

10. При вивченні міжнародного досвіду публічного адміністрування професійної освіти слід відзначити, що країни Європейського Союзу єдині в своєму векторі на здійснення професійної освіти на засадах болонського процесу, з дотриманням принципів Копенгагенської конвенції. Уряди США, країн Європейського Союзу, Канада віддають перевагу дуальній формі професійного навчання та професійної перепідготовки. В Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Нідерландах, Данії перевага надається дуальній формі навчання. Викладачі професійного навчання в даних країнах поділені на дві категорії: викладачі основних предметів та викладачі спеціальних предметів. При визначенні професійної кваліфікації викладача перевага надається не наявності наукового ступеня та публікаціям, а професійному досвіду та рівню фахової кваліфікації. Окрім цього, педагогічні працівники повинні постійно підвищувати рівень своїх професійних знань, умінь та навичок на виробництві. Також варто акцентувати увагу на густоті професійно-технічних навчальних закладах та спеціалізації підготовки фахівців залежно від особливостей адміністративно-територіального поділу (землі, воєводства, муніципалітети). У Франції управління професійно-технічними навчальними закладами відбувається за принципом децентралізації. У Данії функціонують так звані «виробничі школи», де здобувачі професійної освіти мають можливість вже будучи фахівцем отримати вибіркові додаткові професійні знання, вміння та навички за обраним переліком. Цікавим є досвід Нідерландів, де діє Центральний реєстр професійних курсів.

11. Ефективність публічного адміністрування професійної освіти – це якісно-кількісні показники публічного адміністрування професійної освіти, що націлені на визначення результатів, що дають можливість оцінити

впровадження європейських стандартів та досягнення якісних показників в системі професійної освіти.

12. Запропоновано внести зміни до:

- Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»: доповнити ст. «Принципи професійної (професійно-технічної) освіти»: «Професійна (професійно-технічна) освіта ґрунтується на принципах: 1) доступність; 2) безоплатність; 3) рівноправність; 4) професійна інтегрованість; 5) компетентність; 6) професійність»; передбачити в ст.26, що кваліфікаційну атестацію здобувача професійної освіти повинні здійснювати колегіально представники закладу професійної освіти, замовники підготовки кадрів, роботодавці за результатами оцінки якості практичного проекту здобувача, який виконується за його спеціалізацією; доповнити ст.44-2 «Соціальний захист здобувачів професійної освіти з числа ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України: «Соціальний захист здобувачів професійної освіти з числа ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України здійснюється згідно вимог чинного законодавства»; доповнити ст.51-1 «Державно-приватне партнерство в сфері професійної (професійно-технічної) освіти»;

- Закону України «Про запобігання корупції»: доповнити ст.40 ч. 3 наступного змісту: «3. Створення фонду матеріального заохочення повинно бути відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

- внести зміни до п.22 ст.12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та виключити слова «на території інших держав».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. шк., 1976. Т. 2. 670 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. - К.: Рад. шк., 1976. Т. 1. 654 с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М.Проколієнко; Упоряд. В.В.Андрієвська, Г.О. Балл, О.Т.Губко, О.В.Проскура. К: Рад. шк., 1989. 609 с.
4. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. 2-е изд., перераб. - М.: Высш. шк. 1991. 224 с.
5. Освіта як система і процес URL: https://stud.com.ua/46987/psihologiya/osvita_sistema_protse
6. Котова И.Б. Введение в педагогику: (Программа для пед. вузов) // Педагогика. - 1994. - № 2
7. Лихачев Б. Т. Педагогика. Курс лекций. Изд. 4-е. перераб. и доп. М.: Юрайт-М, 2001. 607с.
8. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 2009. 560 с
9. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник. 3-тє видання, перероблене та доповнене. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 608 с.
10. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посібник. Луганськ, 2011. 287 с.
11. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_105
12. Луговий В.І. Управління освітою: Навч. посібник для слухачів, аспірантів докторантів спеціальності «Держ. Управління». К.: Вид-во УАДУ, 1997. 302 с.

-
13. Історія освіти в Україні URL:
<https://ru.osvita.ua/school/certification/card/50354/>
 14. Голубинский Е.Е. История русской церкви. Т1.2-е издание. М. 1901.
 15. Русская история / К. Бестужев-Рюмин. Санкт-Петербург: издание Д. Е. Кожанчикова, 1872. 1885с.
 16. Пузанов М.Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М.Ф.Пузанов, Г.И.Терещенко. К.: Вища школа, 1980. 232 с.
 17. Філософія Відродження на Україні: монографія / авт. кол.: М. В. Кашуба, І. В. Паславський, І. С. Захара та ін.; Академія наук УРСР, Інститут сусп. наук. К.: Наукова думка, 1990. 336 с.
 18. Історія освіти в Україні. URL: http://www.kremvo.pp.ua/2015/09/blog-post_29.html
 19. Чернікова Л.Ф. Розвиток освіти в сучасній Україні. Освітньо-правовий аспект. Вопросы духовной культуры – Филологические науки. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92838/49-Chernikova.pdf?sequence=1>
 20. Історія шкільної освіти в Україні https://edu-history.at.ua/publ/istorija_shkilnoji_osviti_v_ukrajini/50
 21. Товканець О.С. Розвиток професійно-технічної освіти в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 23. С. 181-186 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>
 22. Розвиток освіти за часів Радянської України URL: https://knowledge.allbest.ru/history/2c0b65625b3bc78a4c53b88521316d37_0.html
 23. Кірдан О.Л. Реформування системи управління вищими навчальними закладами України в 1917-1920 роках : Управління в освіті : Збірник матеріалів 6 Міжнародної науково-практичної конференції 18-19 квітня 2013 р., Львів / відп. ред. Л.Д. Кизименко. Львів : Видавництво «Тріада Плюс» , 2013. С. 121–125.

-
24. Філософія Відродження на Україні : монографія / авт. кол.: М.В. Кашуба, І.В. Паславський, І.С. Захара та ін.; Академія наук УРСР, Інститут сусп. наук. Київ : Наукова думка, 1990. 336 с.
25. Чаленко Т.В. Основні тенденції вищої освіти в контексті європейської інтеграції: «Young Scientist». 2018. С. 613–615.
26. Вавренюк С.А. Проблеми Болонського процесу для системи вищої школи України. Інвестиції : практика та досвід. 2018. № 18. С. 59–61.
27. Семенова А. В., Гурін Р. С., Осипова Т. Ю. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. К.: Знання, 2006. 319 с.
28. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради, 2017. № 38-39. Ст.380.
29. Про дошкільну освіту. Закон України від 11 липня 2001 року № 2628-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 49. Ст.259
30. Про загальну середню освіту. Закон України від 13 травня 1999 року № 651-XIV (втратив чинність). Відомості Верховної Ради України. 1999. № 28. Ст.230
31. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. Відомості Верховної Ради. 2020. № 31. Ст.226
32. Сучасна вища школа в освітній системі України URL: https://works.doklad.ru/view/WzvWLNgH_zk.html
33. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1998. №32. Ст. 215.
34. Селецький А. В. Розвиток професійної освіти і навчання в Україні (ч. 2) / Селецький А. В. ; Держ. наук.-педагогічн. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2017. 26 с.
35. Дуб А. Р., Дуб Н. Є. Напрями підтримки розвитку професійно-технічної освіти в контексті сучасних і перспективних викликів ринку праці. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/36.pdf

-
36. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія; за ред. Н. Г. Ничкало; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 439 с
37. Данилова О. Перспективні напрямки розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні. Педагогічний альманах. Херсон., 2015. Вип. 25. С. 165–171
38. Кремень В. Біла книга національної освіти України. К., 2009. 376 с.
39. Про затвердження Комплексних заходів щодо формування ступеневої професійно-технічної освіти, спеціалізації та перепрофілювання професійно-технічних навчальних закладів. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 1998 р. N 481 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-98-%D0%BF#Text>
40. Гончаренко С. Фундаменталізація професійної освіти // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia. 2006. № 7. С. 165-175
41. Коржуев А. В., Попков А. В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании. М.: ИНТРА. 2003. 411 с.
42. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретикометодологічні засади: Монографія / За ред. Я. В. Цехмістера // Національний університет біоресурсів і природокористування України. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. 708 с.
43. Грищук Ю.В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти. Педагогічний процес: теорія і практика. 2014. № 4. С.16-22
44. Про вищу освіту. Закон України 1 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37-38. Ст.2004
45. Рогова Т. В. Професійна підготовка студентів у ВНЗ: її ознаки та якість. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2017. Вип. 56. С. 294-301

46. Жарінова А.Г. Модель оцінки доцільності аутсорсінгу знань у процесі розвитку персоналу. Формування ринкових відносин в Україні. № 9 (124). 2011. С. 209–213.

47. Сучасні тенденції розвитку професійного навчання кваліфікованих робітників в умовах виробництва URL: <https://lib.iitta.gov.ua/7583/1/>

48. Бала Р.Д. Функціональне та змістове значення коучингу на підприємстві. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. Львів: РВВНЛТУУ, 2010. Вип. 10. 360 с.

49. Пряжников Н. С. Психология труда и человеческого достоинства: [учебн. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. «Психология»] / Н.С. Пряжников, Е. Ю. Пряжникова. М.: Академия, 2003. 476 с.

50. Ломакина Т.Ю. Современный принцип непрерывного образования. М. : Наука, 2006. 221 с.

51. Принципи модернізації професійно-технічної освіти URL:<https://lib.iitta.gov.ua/>

52. Грибов С. Е. Технология проектирования содержания подготовки мастера профессионального обучения. URL: <https://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-tehnologiya-proektirovaniya-soderzhaniya-podgotovki-mastera-professionalnogo-obucheniya>

53. Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика: монографія / авт.. кол. М. А. Вайнтрауб, А. М. Романова, І. А. Мося, Я. Ю. Білоконь та ін., за наук. ред. М. А. Вайнтрауб. К. : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2015. 328 с.

54. Дуальна освіта: «добре забуте старе», чи крок до передового досвіду європейських освітніх технологій URL: <https://msu.edu.ua/novini/dualna-osvita-dobre-zabute-stare-chi-krok-do-peredovogo-dosvidu-yevropejskix-osvitnix-technologij/>

55. Дуальна система Німеччини / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nmcpto.sumy.ua/wpcontent/uploads/2017/04/Дуальна-система-Німеччини.pdf>.

56. Boud D. Work as the curriculum: Pedagogical and identity implications / D. Boud, N. Solomon // UTS Research Centre Vocational Education & Training Working Knowledge: Productive learning at work Conference proceedings 10—13 December 2000, University of Technology Sydney, New South Wales, Australia Working Paper 07 // University of Worcester
57. Федотова Г.А. Социальное партнерство в профобразовании ФРГ. Профессиональное образование. 2000. № 6. С. 9-11
58. Дуальна форма навчання URL:<https://nmc-ptv.vn.ua/>
59. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Эксмо, 2007. Серия: Антология экономической мысли. 960 с.
60. Herbert Baumann u.a. Wirtschaftslehre für berufsbildende Schulen in Rheinland- Pfalz. KelnMünchen: Stamm\$Verlag, 1989. 250 S.
61. Дернова М.Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: Європейський досвід. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Вип. 2 (9) 2014. С. 137-145.
62. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 660-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%809>.
63. Greinert W.-D. Das duale System der Berufsausbildung in der Bundesrepublik Deutschland. Struktur und Funktion. 2, verbesserte Auflage. Stuttgart. Holland Johanes, 1995. 154 S.
64. Peter Damlund Koudahl. Vocational education and training: dual education and economic crises. Procedia Social and Behavioral Sciences, 9 (2010), 1900—1905. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.42.
65. Марценюк Л.В., Груздев О.В. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії та практики. Економіка та держава. 2021. № 3. С. 58-65
66. Григорьева Н.В., Шве́ц Н.А. Модель подготовки специалистов в условиях дуального обучения. Современные проблемы науки и образования. URL: [https:// scienceeducation.ru/ru/article/view?id=25763](https://scienceeducation.ru/ru/article/view?id=25763)

67. Вчитися на роботі: як працюватиме дуальна освіта в Україні. URL: <https://uain.press/science/education/vchytysyanarobotiyakzapratsyuyedualnaosvita-vukrayini-943921>

68. Nigel Cassidy German apprenticeships: A model for Europe? // BBC NEWS. URL: <http://www.bbc.com/news/business-16159943>

69. Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23 червня 2017 р. № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0916729-178>

70. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 р. № 214-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua>

71. Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти. Наказ Міністерством освіти та науки України від 12 грудня 2019 № 1551 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>

72. Вем`ян В.Г., Терованес`ян В.Г. Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти. Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ. 2015. № 5. С. 29-33

73. Державно приватне партнерство. Офіційний сайту Міністерства освіти та науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichnaosvita/derzhavno-privatne-partnerstvo>

74. Раєвнєва О. В., Аксьонова І. В., Остапенко В. М. Порівняльний аналіз та узагальнення досвіду партнерства між ЗВО та бізнес-середовищем. Проблеми економіки. 2018. № 4. С. 30–42. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-30-42>

75. Хомишин І. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 1. С. 120-125

76. Барышева А.Д. Политология. Шпаргалка, 2008. Москва : Окей-книга, 2008. 275 с.

77. Goodnow F. Politics and Administration / F. Goodnow // Classics of Public Administration [Text]. California : Brooks/Cole Publishing Company Pacific Grove, 1991. P. 25-28.

78. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 750 с.

79. Солових В. Взаємодія політичної та адміністративної складових у державному управлінні. Науковий вісник. 2014. Вип. 14. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk14/fail/solovych.pdf.

80. Кресіна І.О. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні : монографія / за ред. І.О. Кресіної ; І.О. Кресіна, А.С. Матвієнко, Н.М. Оніщенко, Є.В. Перегуда, О.В. Скрипнюк та ін. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. 304 с.

81. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / авт. кол. : Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валецький та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. К. : НАДУ, 2010. 300 с.

82. Романов В. Є., Рудік О. М., Брус Т. М. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.

83. Мерзляк А.В. Державна політика у сфері управління соціальними ризиками: сутність, формування та реалізація / А.В. Мерзляк, Т.В. Кравченко. Держава та регіони. 2011. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_4/files/DU410_40.pdf.

84. Цензура як прояв недемократичності державної політики України у сфері засобів масової інформації / І. І. Гаврада. Голов. ред. Ю.Ж. Шайгородський. Політичний менеджмент : наук. журн. 2006. № 5. С. 95–106.

85. Kilpatrick Dean. Definitions of Public Policy and Law. URL: <https://www.hg.org/legal-articles/public-policies-and-laws-at-work-a-malaysian-perspective-48836> (дата звернення: 06.01.2018).

86. Куклин В. Ж., Беляков С. А. Системные аспекты образовательной политики и управление образованием. Университетское управление. № 326. С. 10–23.
87. Адамский А. И. Становление образовательной деятельности. Доклад на VIII Всеукраинской конференции «Педагогика развития». URL: <http://www.school.edu.ru>; <http://www.cjc.ru>
88. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти. Правова держава: щорічник наукових праць. Вип. 14. К. 2003. С. 20–30.
89. Налетова И. В. Образовательная политика в области образования URL: <http://www.tsu.tmb.ru>
90. Полонский В. М. Словарь понятий и терминов. М.: Московский институт развития образовательных систем. 1995. 58 с.
91. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
92. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти. URL: <https://kno.rada.gov.ua/print/73364.html>
93. Красняков Є. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти. Наукова бібліотека. 2011. №20. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2757/>
94. Освітня політика. URL: https://allreferat.com.ua/uk/pedagogika_metoduka_vukladanny/kontrolnaya/5693
95. II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. К., 2002. 232 с.
96. Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Постанова Верховної Ради України № 699 від 3 квітня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. N 30. Ст.260
97. Профтехосвіта України: XX століття: енциклопедичне видання. К.: Видавництво «АртЕк», 2004. 872 с.

98. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта у контексті теорії людського капіталу. Професійна освіта і освіта дорослих в умовах інноваційного розвитку. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711142/1/5.pdf>

99. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид. К.: Либідь, 2006. 312 с.

100. Сидоренко Е. В. Технологии создания тренинга. От замысла к результату. СПб. : «Речь» ; ООО «Сидоренко и Ко», 2007. 336 с.

101. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80>

102. Теремцова Н.В. Актуальні питання правового регулювання бюджетних відносин. Фінансове право. 2009. № 3 (9). С. 23 – 27.

103. Куца А.М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук зі спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя, 2011. 299 с.

104. Організаційно-правове забезпечення дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. URL: https://studwood.net/2458278/pravo/organizatsiyno_pravove_zabezpechennya_disciplinarnoyi_vidpovidalnosti_trudovomu_pravi

105. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2004. 20 с.

106. Теорія держави і права: навчал. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін. К.: Юрінком Інтер, 2002. 368 с.

107. Алексеев С.С. Теория права: учебник. М.: БЕК, 1993. 224 с.

108. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**

-
109. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Пер. з рос. Харків: Консул, 2006. 656 с.
110. Ківалов С.В. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник [вид. друге, перероб. і доп.] / С. Ківалов, Л. Біла. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.
111. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник/ За ред. О.В. Зайчика, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
112. Соціальний захист та соціальне забезпечення інвалідів: актуальні проблеми правового регулювання: матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 4 грудня 2009 року/ За заг. ред. Зайця А.П., Костюка В.Л. К.: ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій», ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2010. 137 с.
113. Жаровська І. М. Доступність права: теоретико-правові проблеми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Х., 2006. 20 с.
114. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток від 1 січня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_505/card6#Public
115. Спільна декларація міністрів освіти Європи "Європейський простір у сфері вищої освіти", Болонья, 19 червня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text
116. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
117. Chorna, V., Broda, A., Golosnichenko, D., Grushchenko, O., & Sadchenko, M. (2021). Barreras de las personas con discapacidad en el ejercicio del derecho constitucional a la educación universitaria. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 12(35), 341-354. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/37065>

118. Нову редакцію Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» прийнято за основу. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novu-redakciyu-zu-pro-profesijnu-profesijno-tehnichnu-osvitu-prijnyato-za-osnovu>

119. Державно-приватне партнерство. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/derzhavno-privatne-partnerstvo>

120. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12 січня 2012 року № 4312-VI. Відомості Верховної Ради України, 2012. № 39. Ст.462.

121. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. Відомості Верховної Ради України, 1993. № 45. Ст.425.

122. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22 червня 2012 року № 5026-VI. Відомості Верховної Ради, 2013. № 22. Ст.216.

123. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. Відомості Верховної Ради, 2013. № 24. Ст.243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

124. Про затвердження Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. №1117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-2007-%D0%BF#Text>

125. Про затвердження Положення про ступеневу професійно-технічну освіту: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 1999 р. №956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-99-%D0%BF#Text>

126. Про затвердження Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1077. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF#n10>

127. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 07 липня 2022 р. № 769. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/proderzhavne-zamovlennia-na-pidhotovku-fakhivtsiv-naukovykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-robitnychikh-kadriv-na-pidvyshchennia-kvalifikatsii-ta-perepidhotovku-kadriv-u-2022-rotsi-769-070722>

128. Статистичні дані Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>

129. Про затвердження Порядку проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів о затвердження Порядку проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2014 №688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0743-14#n14>

130. Про затвердження Типових правил прийому до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 14.05.2013 № 499. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0823-13#n15>

131. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. Право України. 2003. № 5. С. 117–122.

132. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. Форум права. 2010. № 4. С. 522–525.

133. Пухтецька А. А. «Європейський адміністративний простір» як новела української адміністративно-правової науки: понятійно-термінологічна характеристика. Юридична Україна. 2006. № 8. С. 41–45.

134. Грень Л.М. Державне управління розвитком професійно-технічної освіти: аналіз тематичного спрямування наукової літератури. Інвестиції: практика та досвід № 5. 2018. С. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/19.pdf

135. Григор'єва В. А. Управління розвитком професійно-технічної освіти: концептуальний підхід. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер.: Професійна педагогіка, 2014. № 8. С.13-20.

136. Грень Л.М. Державне управління професійно-технічною освітою: змістовна та тематична спрямованість наукових досліджень. С.285-297. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/6963/1/38.pdf>

137. Доля З.В. Якість професійно-технічної освіти умовах сучасності. Бізнес Інформ. 2012. № 6. С. 207-209.

138. Супрун В.В. Формування ефективної системи управління в професійній (професійно-технічній) освіті як пріоритет державної освітньої політики. Вісник післядипломної освіти. Випуск 9(38) «Серія «Управління та адміністрування». С.63-97. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/9_38_2019/Bulletin_9_38__Management_and_administration_Vyacheslav_Suprun_UA.pdf

139. Про Національну доктрину розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

140. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: затв. Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

141. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки: затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1619-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>

142. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>

143. Директорат професійної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/direktorati/direktorat-profesijnoyi-osviti>

144. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. (Відомості Верховної Ради України, 1999. № 20-21. Ст.190.

145. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1997. № 24. Ст.170.

146. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». Матеріал підготовлений в рамках проекту «Promoting Democratic Elections in Eastern Ukraine». URL: <https://www.prostir.ua/?news=derzhavno-hromadske-upravlinnya-osvitoyu-prohalyny-normatyvno-pravovoho-zabezpechennya>

147. Публічно-приватне партнерство закладів професійної освіти: практичний посібник / О. В. Бородієнко ; за заг. ред. О. В. Бородієнко. Київ: ІПТО НАПН України, 2020. 302 с.

148. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI. Відомості Верховної Ради України, 2010. № 40. Ст.524.

149. Москвічова О.С. Державно-приватне партнерство у сфері професійно-технічної та вищої освіти. Економіка і організація управління. 2016. №2. С.291-299. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/4822>

150. Радкевич, В. О., Бородієнко, В. О., & Кравець, С. Г. Професійна (професійнотехнічна) освіта України в контексті євроінтеграційних процесів (порівняльний аналіз із країнами Європейського Союзу): науково-аналітичні матеріали. Київ: ТОВ «ТРОПЕА».

151 . Кравець С.Г. Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: орієнтація на європейський досвід. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XVI

Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17-20 березня 2022 р.). Київ: ПО НАПН України, 2022. 279 с.

152. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 35-36, № 37. Ст.446.

153. Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Товариством з обмеженою відповідальністю «S&A Group». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/memorandумы/2020/12/memorandum-pro-spivpratsyu-mizh-mon-ta-sa-group.pdf>

154. Меморандум про співпрацю між Федерацією роботодавців України та Міністерством освіти і науки України <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/memorandумы/memorandum-pro-spivpratsyu-mizh-federatsieyu-robotodavtsiv-ukraini-ta-ministerstvom-osviti-i-nauki-ukraini.pdf>

155. Меморандум про співробітництво між Міністерством освіти і науки України та Товариством з обмеженою відповідальністю «ФОМАЛЬГ АУТ-ПОЛІМІН». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/memorandумы/Polimin-14-06-2019.pdf>

156. Меморандум про співробітництво від 8 листопада 2018 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/memorandумы/zip.pdf>

157. Беднарчик Х. Модульная система непрерывного профессионального образования / Хенрик Беднарчик. СПб, 1999. 260 с.

158. Каплун А. Реформування системи професійної освіти в Україні і Польщі. С.440-444. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8261/2_Tom_Forum.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=440

159. Грень Л.М. Державне регулювання якості професійно-технічної освіти: аналіз стану розвитку проблематики. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика*: матеріали міжн. наук.-практ.

Інтернет-конференції, м. Харків, 19–20 квітня 2018 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2018. 278 с.

160. Інтеграція вищої освіти України в Європейський освітній простір: досвід академічної мобільності між Україною та Європейським Союзом: [метод. посіб.]. К.: Ін-т електродинаміки НАН України, 2016. 78 с.

161. Грень Л.М., Лола Н.М. Державне управління системою професійно-технічної освіти України: використання міжнародного досвіду. *Методи та форми управління соціально-економічним розвитком держави* : матеріали міжн. наук.-практ. конф.. Дніпро : НО «Перспектива». 2019. С. 89–92. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/57620/1/Hren_Derzhavne_upravlinnia_2019.pdf

162. Понад 2 тис. учнів із Фінляндії та України взяли участь у «відкритому освітньому кафе». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ponad-2-tis-uchniv-iz-finlyandiyi-ta-ukrayini-vzyali-uchast-u-vidkritomu-osvitnomu-kafe>

163. Безценна Т. Організаційно-методичний супровід запровадження дуальної освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Дніпропетровської області. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XVI всеукр. наук.-практ. конф. (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (м. Київ, 29 квітня, 17-20 травня 2022 р.). С. 24-30. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730993/1/2022_1_2_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%202.pdf#page=137

164. Кушнір В. Впровадження технологій екологічного землеробства при підготовці майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XVI всеукр. наук.-практ. конф. (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (м. Київ, 29 квітня, 17-20 травня 2022 р.). С.146-148. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730993/1/2022_1_2_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%202.pdf#page=146

%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%202.pdf#page=137

165. Масліч С. Проєктна діяльність як механізм інновацій (на прикладі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»). *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XVI всеукр. наук.-практ. конф. (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (м. Київ, 29 квітня, 17-20 травня 2022 р.). С. 166-169. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730993/1/2022_1_2_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%202.pdf#page=137

166. Дрозіч І. Особливості діяльності педагогічних працівників у дуальній системі професійної освіти Німеччини. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XVI всеукр. наук.-практ. конф. (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (м. Київ, 29 квітня, 17-20 травня 2022 р.). С. 81-83. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730993/1/2022_1_2_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%202.pdf#page=137

167. Петрова Т. Професійний розвиток працівників: проблеми стимулювання персоналу та заінтересованості роботодавців. Україна: аспекти праці. 2016. № 2. С. 26-34.

168. Шубенок С. Сучасний стан та проблеми підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб ринкової економіки. Україна: аспекти праці. 2017. № 8. С. 31–37.

169. Kształcenie zawodowe w wybranych krajach Europy Opracowanie Beata Płatos. Maj 2008. 15 p. http://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2014/10/ksztalcenie_zawodowe.pdf

170. Організація ефективної виробничої діяльності – основа підприємництва у сільському господарстві. URL: <http://samzan.ru/217313>.

-
171. Що таке ефект і ефективність? URL: <http://yrok.pp.ua/serednya-osvta/9018-scho-take-efekt-efektivnst.html>.
172. Эффективность и качество управленческой деятельности: государственно-правовой аспект. К.: Наукова думка, 1980. 350 с.
173. Поленина С.В. Качество закона и эффективность законодательства. М.: Мысль, 1993. 235 с.
174. Ященко О.І. Економічні та соціальні аспекти оцінки ефективності / О. І. Ященко, О. П. Романюк. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. Вип. 18.6. С. 237–238.
175. Караман М.М. О сущности эффективности и экономической эффективности сельскохозяйственного производства в переходный период к рыночной экономике, их критерии и показатели. Экономика Крыма. Научно-практический журнал. 2002. № 4. С. 10–13.
176. Погребняк М.М. Ефективність адміністративно-правового регулювання галузі ветеринарної медицини науковий вісник публічного та приватного права Випуск 6, том 2, 2018.
177. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом. (Опыт системного исследования). Изд.2-е, доп. М.: Политиздат, 1973. 390 с.
178. Цветков В.В. Підвищення ефективності державного управління – важлива мета його реформування. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. К., 1998. С. 128-153.
179. Румянцева З.П. Менеджмент организации / З.П. Румянцева, Н.А. Соломатин, Р.З. Акбердин ; Под ред. З.П. Румянцевой, Н.А. Соломатина. Москва : Инфра-М, 2012. 430 с.
180. Тугаринов В.П. Избранные философские труды / В. П. Тугаринов. Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. 343 с.
181. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учебное пособие. Киев : МАУП, 2003. 368 с.
182. Горбань О.М., Бахрушин В.Є. Основи теорії систем і системного аналізу : навчальний посібник. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2004. 204 с.

-
183. Ефективність державного управління / Ю.М. Бажал, О.І. Кілієвич, О.В. Мертенс та ін. ; за заг. ред. І.В. Розпутенка. Київ : К.І.С., 2002. 420 с.
184. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / кол. авт. ; наук. кер. В.В. Цвітков. Київ : Оріяни, 1998. 364 с.
185. Демченко А.О., Момот О.І. Про сутність понять «ефективність» та «результативність» в економіці. Економічний вісник Донбасу № 3 (33), 2013. С. 105–110.
186. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / За заг. ред. Сергія Чернова, Валентини Воронкової, Віктора Банаха, Олександра Сосніна, Пранаса Жукаускаса, Йоліти Ввайнхардт, Регіни Андрюкайтене; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА. 2016. 606 с.
187. Харченко О.В. Ефективність професійної діяльності. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2010. Вип. 8. С. 203–212.
188. Петренко Л.М., Козак А.Р., Коваленко С.П. Професійна освіта і навчання в Україні: сучасні технології управління : Методичний посібник. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2011. 152 с.
189. Радкевіч В. Проблеми розвитку професійної освіти і навчання в сучасних умовах. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Чиж Б.І. Перспективи державного-приватного партнерства в сфері професійно-технічної освіти. *Наукові записки*. серія: право. Випуск 10. 2021. С.102-106. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/en/586-general-information/naukovichasopysy-tdpu/naukovichasopysy-pravo/publikatsii/14108-perspektyvy-derzhavno-pryvatnoho-partnerstva-v-sferi-profesiyno-tekhnichnoyi-osvity>
2. Чиж Б.І. Поняття та особливості професійної освіти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №9. С. 389-391. URL:http://www.lsej.org.ua/9_2021/100.pdf
3. Чиж Б.І. Особливості дуальної форми професійної освіти. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2021. №3. С.180-184. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2021/34.pdf
4. Чиж Б.І. Державна політика щодо публічного адміністрування професійної освіти в Україні. *Правові новели*. 2021. №15. С. 167-173. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/15_2021/23.pdf
5. Чиж Б.І. Міжнародний досвід публічного адміністрування професійної освіти. *Наукові записки*. серія: право. Випуск 12. 2022. С.222-225. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/issue/view/5>

Стаття у зарубіжному науковому виданні:

6. Чиж Б.І. Генезис становлення та розвитку професійної освіти. *European Reforms Bulletin*. 2018. № 4. С. 57-63. URL: http://aord.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/European-Reforms-Bulletin_4_2018.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Чиж Б.І. Поняття та особливості освіти в Україні. *Розвиток правової системи України в умовах сьогодення* : міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 1–2 травня 2020 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С.97-102.

8. Чиж Б.І. Особливості видів освіти та місце в ній професійно-технічної освіти. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 вересня 2020 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С.95-99.

9. Чиж Б.І. Поняття державно-приватного партнерства. *Актуальні проблеми національного законодавства*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 15 квітня 2021 року. Частина 1. Кропивницький, 2021. С.13-16.

10. Чиж Б.І. Роль та значення державного-приватного партнерства в сфері професійно-технічної освіти. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 9–10 квітня 2021 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С.82-87.

11. Чиж Б.І. Поняття ефективності публічного адміністрування професійної освіти в Україні. *Людина і закон: публічно-правовий вимір*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 1–2 жовтня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С.54-60.